พุทธวจน

หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

สกทาคามี

ภิกษุทั้งหลาย

บุคคลเป็น อรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ เต็มบริบูรณ์

เป็น อนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอรหันต์

เป็น สกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอนาคามี

เป็น โสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของสกทาคามี.

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๖๕/๘๗๗.

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลจำพวกไหน

ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน์ไม่ได้
(โอรมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ อปฺปหีนานิ)

ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้
(อุปฺปตฺติปฏิลาภิกานิ สญฺโญชนานิ อปฺปหีนานิ)

ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้
(ภวปฏิลาภิกานิ สญฺโญชนานิ อปฺปหีนานิ)

คือ สกทาคามี.

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๘๑/๑๓๑.

พุทธวจน-หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฉบับ

๑๘

สกทาคามี

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๑๘ **สกทาคามี**

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้
ในการจะจัดทำหรือเผยแผ่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ
เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร
และปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด

ติดต่อได้ที่

มูลนิธิพุทธโฆษณ์	โทรศัพท์	๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔
พุทธวจนสมาคม	โทรศัพท์	๐๘ ๑๖๔๗ ๖๐๓๖
มูลนิธิพุทธวจน	โทรศัพท์	๐๘ ๑๔๕๗ ๒๓๕๒
คุณศรชา	โทรศัพท์	๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑
คุณอารีวรรณ	โทรศัพท์	๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๑

ศิลปกรรม ปริญญา ปฐวินทรานนท์

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโฆษณ์
(เว็บไซต์ www.buddhakos.org)

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนากับคณะงานธัมมะ ผู้จัดทำหนังสือพุทธวจน ฉบับ **สกทาคามี** ที่มีความตั้งใจและมีเจตนาอันเป็นกุศล ในการเผยแผ่คำสอนของตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง ในการรวบรวมคำสอนของตถาคต อันเกี่ยวข้องกับความเป็นอริยบุคคลขั้นสกทาคามี.

ด้วยเหตุอันดีที่ได้กระทำมาแล้วนี้ ขอจงเป็นเหตุปัจจัยให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือ และผู้ที่ได้อ่านได้ศึกษา ได้นำไปปฏิบัติ พึงสำเร็จสมหวัง พบความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตได้จริงในทางโลก และได้ดวงตาเห็นธรรมสำเร็จผลยังนิพพาน สมดังความปรารถนา ตามเหตุปัจจัยที่ได้สร้างมาอย่างดีแล้วด้วยเทอญ.

ขออนุโมทนา

ภิกขุคึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล

คำนำ

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยคนตกน้ำ ๗ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๗ จำพวกอะไรบ้าง คือ

(๑) บุคคลบางคนในโลกนี้ จมลงคราวเดียวแล้วก็เป็นอันจมอยู่นั่นเอง

(๒) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว กลับจมลงไปอีก

(๓) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว ทรงตัวอยู่

(๔) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว เหลียวดูรอบ ๆ

(๕) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว ว่ายหาฝั่ง

(๖) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว เข้ามาถึงที่ตื้น

(๗) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว ข้ามถึงฝั่ง เป็นพราหมณ์อยู่บนบก

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว ว่ายหาฝั่งเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาแล้ว คือ เขามีศรัทธาดี หิริดี โอตตัปปะดี วิริยะดี และปัญญาดี ในกุศลธรรมทั้งหลาย.

เขายังละโอรัมภาคิยสังโยชน์ไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ แต่เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง เขาเป็น**สกทาคามี** มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

จุนทะ เราไม่แสดงธรรมเพื่อเป็นเครื่องปิดกั้นอาสวะทั้งหลาย ที่เป็นไปในปัจจุบันแก่พวกเธออย่างเดียวเท่านั้น จุนทะ อนึ่ง เราไม่ได้แสดงธรรมเพื่อเป็นเครื่องกำจัดอาสวะทั้งหลาย ที่เป็นไปในสัมปรายะอย่างเดียวเท่านั้น จุนทะ แต่เราแสดงธรรมเพื่อเป็นเครื่องปิดกั้นอาสวะทั้งหลาย ที่เป็นไปในปัจจุบันด้วย เพื่อเป็นเครื่องกำจัดอาสวะทั้งหลาย ที่เป็นไปในสัมปรายะด้วย.

ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เงี่ยโสตลงฟังธรรม สมัยนั้นนิวรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ และโพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

พุทธวจน ฉบับ สกทาคามี จึงเป็นการรวบรวมสุตะที่เป็นตถาคตภาษิต อันเป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา เพื่อบรรเทาความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย อันเกี่ยวกับอริยบุคคล ผู้จะกลับมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ และเมื่อกระทำกาละแล้ว ย่อมพ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดเดรัจฉาน พ้นจากเปรตวิสัย พ้นจากอบาย ทุคติ และวินิบาต.

อันจะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้ที่ได้เข้ามาศึกษา จะได้ทราบถึงสัจจะความจริง ที่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะได้บอก แสดง บัญญัติ เปิดเผย จำแนกแจกแจง กระทำให้เข้าใจได้ง่ายซึ่งข้อปฏิบัติเพื่อความเป็นสกทาคามี.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เชื่อมั่นในเรา บุคคลเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิเหล่านั้น ๕ จำพวกสำเร็จในโลกนี้ และ ๕ จำพวกละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ.

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกฺขุนี. วิ.	ภิกขุนีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลฺล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฏิกวรรค	ทีฆนิกาย.
มู. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สํ.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สํ.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนฺธ. สํ.	ขันธวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
สฬา. สํ.	สฬายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สํ.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อํ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทุก. อํ.	ทุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ติก. อํ.	ติกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
จตุกฺก. อํ.	จตุกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.

ปญฺจก. อํ.	ปัญจกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ฉกฺก. อํ.	ฉักกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
สตฺตก. อํ.	สัตตกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
อฏฺฐก. อํ.	อัฏฐกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
นวก. อํ.	นวกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อํ.	ทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อํ.	เอกาทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตฺต. ขุ.	สุตตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทส	ขุททกนิกาย.
จูฬนิ. ขุ.	จูฬนิทเทส	ขุททกนิกาย.
ปฏิสมฺ. ขุ.	ปฏิสัมภิทามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พุทฺธว. ขุ.	พุทธวงส์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปิฎก	ขุททกนิกาย.

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า
ไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

สารบัญ

สกทาคามี ๑

๑. สมณะบุณฑริก (สกทาคามี) ๒

๒. สกทาคามีในภพมนุษย์ ๔

๓. สกทาคามี เปรียบได้กับ บุคคลผู้ว่ายเข้าหาฝั่ง ๗

๔. เป็นสกทาคามี ได้กายชั้นดุสิต ๑๑

๕. ความเป็นอริยบุคคล กับอินทรีย์ ๕ ๑๓

๖. เอกพีชี อินทรีย์ ๕ อ่อนกว่า สกทาคามี ๑๔

๗. ความเป็นอริยบุคคล กับการละสังโยชน์ (บุคคล ๔ จำพวก) ๑๖

๘. สังโยชน์ ๑๐ ๑๙

๙. ความเป็นอริยบุคคล กับการละกามโยคะและภวโยคะ (บุคคล ๓ จำพวก) ๒๐

๑๐. ความเป็นอริยบุคคล กับสิกขา ๓ ๒๑

๑๑. สิกขา ๓ ๒๔

๑๒. ผู้ที่ต้องศึกษาสิกขา ๓ ๒๖

๑๓. บุคคลที่มีเชื้อเหลือ แต่พ้นทุคติ ๒๗

๑๔. บุคคลผู้พ้นทุคติ หรือไม่ไปทุคติ ๓๑

๑๕. ผู้เชื่อมั่นในตถาคต ที่สำเร็จในโลกนี้ และที่ละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ ๓๔

๑๖. ข้อแตกต่างระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับ กับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อได้สมาธิ (รูปสัญญา) ๓๗

๑๗. ข้อแตกต่างระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับ กับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อเจริญพรหมวิหาร ๔๑

๑๘. ข้อแตกต่างระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับ กับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อได้สมาธิ (อรูปสัญญา) ๔๖
๑๙. อริยสาวกผู้ประกอบด้วยสังโยชน์ แต่ไม่มี สังโยชน์ที่เป็นเหตุให้กลับมายังโลกนี้อีก ๕๐
๒๐. ผลของการประกอบตนให้ติดเนื่องในความสุข ๔ ประการ ๕๑
๒๑. บุคคลผู้ควรแก่ของทำบุญ ๕๓
๒๒. สัทธานุสารี ธัมมานุสารี โสดาบัน ๕๔
๒๓. แม้แต่อริยบุคคลขั้นโสดาบัน ก็ไม่อาจแปรปรวน ๕๖

กาม และ กามคุณ ๕๙

๒๔. ความหมายของกามและกามคุณ ๖๐
๒๕. โลก ในอริยวินัย คือ กามคุณ ๕ ๖๒
๒๖. โลก คือ สิ่งที่แตกสลายได้ ๖๖
๒๗. กามคุณ ๕ คือ เครื่องจองจำในอริยวินัย ๖๘
๒๘. กามเลว ปานกลาง และประณีต ๗๑
๒๙. กามอันเป็นทิพย์ ประณีตกว่ากามของมนุษย์ ๗๓
๓๐. เทียบเคียงลักษณะเทวดาชั้นดาวดึงส์ ๘๐
๓๑. คุณของกามและโทษของกาม ๘๑
๓๒. สุขที่ควรกลัวและไม่ควรกลัว ๘๘
๓๓. ตั้งอยู่ในภูมิคนแก่ เพราะละกามได้ ๙๐
๓๔. ไม่เวียนกลับไปสู่กามทั้งหลายอีก เพราะบรรลุสุขอื่นที่สงบกว่า ๙๒
๓๕. เหตุเกิดของอกุศลวิตก ๙๓
๓๖. ข้อปฏิบัติเพื่อดับอกุศลสังกัปปะ (ความดำริอันเป็นอกุศล) ๙๘
๓๗. เหตุเกิดของกามฉันทะ ๑๐๑
๓๘. อาหารของกามฉันทะ ๑๐๒
๓๙. เมื่อตั้งใจฟังธรรม กามฉันทะ ย่อมไม่มี ๑๐๔

ราคะ โทสะ โมหะ **๑๐๕**
๔๐. ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว บรรเทาได้ยาก ๑๐๖
๔๑. ไฟ คือ ราคะ โทสะ โมหะ ๑๐๗
๔๒. เหตุให้เป็นคนดุร้าย หรือคนสงบเสี่ยม ๑๑๐
๔๓. อาชีพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ราคะ โทสะ โมหะ ๑๑๒
๔๔. ความแตกต่างของ ราคะ โทสะ โมหะ และวิธีละราคะ โทสะ โมหะ ๑๑๔
๔๕. เจริญอสุภะเพื่อละราคะ เจริญเมตตาเพื่อละโทสะ เจริญปัญญาเพื่อละโมหะ ๑๑๗
๔๖. เจริญอนุสสติ เพื่อละราคะ โทสะ โมหะ ๑๑๘
๔๗. ศึกษาในสิกขา ๓ เพื่อละราคะ โทสะ โมหะ ๑๒๕
๔๘. การละธรรม ๓ เพื่อละราคะ โทสะ โมหะ ๑๒๖
๔๙. เห็นสัญโญชนิยธรรมโดยความเป็นของน่าเบื่อหน่าย เพื่อละราคะ โทสะ โมหะ ๑๓๓
๕๐. เพราะมีความสิ้นไปแห่งนันทิ จึงมีความสิ้นไปแห่งราคะ ๑๓๕
๕๑. นิพพานที่เห็นได้เอง ๑๓๘

ภพ ๓ **๑๔๑**
๕๒. ภพ ๓ (กามภพ รูปภพ อรูปภพ) ๑๔๒
๕๓. การตั้งอยู่ของวิญญาณ คือ การบังเกิดในภพใหม่ ๑๔๓
๕๔. การตั้งอยู่ของความเจตนา หรือความปรารถนา คือ การบังเกิดในภพใหม่ ๑๔๕
๕๕. ฉันทะ ราคะ นันทิ ตัณหา อุปายะ และอุปาทาน ในขันธ์ ๕ คือ เครื่องนำไปสู่ภพ ๑๔๗
๕๖. มีจิตฝังลงไปในสิ่งใด เครื่องนำไปสู่ภพใหม่ย่อมมี ๑๔๘
๕๗. มีจิตฝังลงไปในสิ่งใด การก้าวลงแห่งนามรูปย่อมมี ๑๕๐
๕๘. มีจิตฝังลงไปในสิ่งใด การเกิดขึ้นแห่งภพใหม่ต่อไปย่อมมี ๑๕๒

ข้อปฏิบัติเพื่อความเป็น อริยบุคคล **๑๕๕**
๕๙. อานิสงส์ของธรรม ๔ ประการ ๑๕๖
๖๐. ละธรรม ๕ อย่าง ได้ความเป็นอริยบุคคล ๑๖๐
๖๑. ผลของการพิจารณาเห็นสังขาร โดยความไม่เที่ยง ๑๖๒
๖๒. ผลของการพิจารณาเห็นสังขาร โดยความเป็นทุกข์ ๑๖๓
๖๓. ผลของการพิจารณาเห็นธรรม โดยความเป็นอนัตตา ๑๖๔
๖๔. ผลของการพิจารณาเห็นนิพพาน โดยความเป็นสุข ๑๖๕
๖๕. การเห็นเพื่อละสังโยชน์ ๑๖๖
๖๖. การเห็นเพื่อละอนุสัย ๑๖๘
๖๗. การเห็นเพื่อละอาสวะ ๑๖๙
๖๘. การเห็นเพื่อละอวิชชา ๑๗๐
๖๙. เหตุสำเร็จตามความปรารถนา ๑๗๑
๗๐. บทสรุป ๑๗๖

สกทาคามี

สมณะบุณฑริก (สกทาคามี) ๐๑

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๑๖/๘๘.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้[๑] มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกอะไรบ้าง คือ

(๑) สมณะมจละ (สมณะผู้ไม่หวั่นไหว)

(๒) สมณะบุณฑริก (บัวขาว)

(๓) สมณะปทุมะ (บัวชมพู)

(๔) สมณะสุขุมาล (ผู้ละเอียดอ่อนในหมู่สมณะ)

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะผู้ไม่หวั่นไหวเป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็น**โสดาบัน** เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ได้ในกาลเบื้องหน้า บุคคลเป็นสมณะผู้ไม่หวั่นไหวเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะบุณฑริกเป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็น**สกทาคามี** เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง (ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา) จะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลเป็นสมณะบุณฑริกเป็นอย่างนี้แล.

---

๑. ใน -บาลี ปา. ที. ๑๑/๑๙๓/๒๗๗. มีการเรียงตำแหน่งของลำดับที่ ๒ และ ๓ ต่างออกไปดังนี้ คือ สมณะมจละ สมณะปทุมะ สมณะปุณฑรีกะ สมณะสุขุมาล. -ผู้รวบรวม

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะปทุมะเป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็น**โอปปาติกะ** เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลเป็นสมณะปทุมะเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็สมณะสุขุมาล เป็นอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ **กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ** อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ บุคคลเป็นสมณะสุขุมาลเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกเหล่านี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก.

สกทาคามีในภพมนุษย์ ๐๒

-บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๑๙๑/๒๘๔.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบริษัทนี้ ไม่เหลวไหลเลย ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบริษัทนี้ไม่เหลวแหลกเลย ภิกษุบริษัทนี้ตั้งอยู่แล้วในธรรมที่เป็นสาระล้วน.

ภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นใด มีลักษณะเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า หมู่ภิกษุนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น ภิกษุบริษัทนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นใด มีลักษณะที่ทานอันบุคคลให้น้อย แต่กลับมีผลมาก ทานที่ให้มาก ก็มีผลมากทวียิ่งขึ้น หมู่ภิกษุนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น ภิกษุบริษัทนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นใด มีลักษณะยากที่ชาวโลกจะได้เห็น หมู่ภิกษุนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น ภิกษุบริษัทนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นใด มีลักษณะที่ควรจะไปดูไปเห็น แม้จะต้องเดินสิ้นหนทางนับด้วยโยชน์ ๆ ถึงกับต้องเอาห่อเสบียงไปด้วยก็ตาม หมู่ภิกษุนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น ภิกษุบริษัทนี้ก็มีลักษณะเช่นนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งเป็น**อรหันต์** สิ้นอาสวะแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำสำเร็จแล้ว มีภาระปลงลงได้แล้ว มีประโยชน์ของตนเองบรรลุแล้วโดยลำดับ มีสังโยชน์ในภพสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ทั่วถึงโดยชอบ พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ เป็น**โอปปาติกะ** จะปรินิพพานในที่นั้นมีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสังโยชน์ ๓ และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง (ราคโทสโมหานํ ตนุตฺตา) เป็น**สกทาคามี** มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้นแล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งสิ้นสังโยชน์ ๓ เป็น**โสดาบัน** มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ได้ในกาลเบื้องหน้า พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ในหมู่ภิกษุนี้ มีพวกภิกษุซึ่งประกอบความเพียรเป็นเครื่องต้องทำเนือง ๆ ในการอบรมสติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อสุภะ อนิจจสัญญา และอานาปานสติ พวกภิกษุแม้เห็นปานนี้ก็มีอยู่ในหมู่ภิกษุนี้.

(เนื้อความของพระสูตรนี้ได้นำมาใส่ไว้โดยย่อ ด้วยเพื่อให้เห็นการกล่าวถึงสกทาคามีที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้ที่สนใจสามารถอ่านเนื้อความเต็มได้จากพระสูตร. -ผู้รวบรวม)

สกทาคามี เปรียบได้กับ บุคคลผู้ว่ายเข้าหาฝั่ง ๐๓

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๐/๑๕.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยคนตกน้ำ ๗ จำพวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๗ จำพวกอะไรบ้าง คือ

(๑) บุคคลบางคนในโลกนี้ จมลงคราวเดียวแล้ว ก็เป็นอันจมอยู่นั่นเอง (สกึ นิมุคฺโค นิมุคฺโค)

(๒) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว กลับจมลงไปอีก (อุมฺมุชฺชิตฺวา นิมุชฺชติ)

(๓) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว ทรงตัวอยู่ (อุมฺมุชฺชิตฺวา ฐิโต)

(๔) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว เหลียวดูรอบ ๆ (อุมฺมุชฺชิตฺวา วิปสฺสติ วิโลเกติ)

(๕) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว ว่ายหาฝั่ง (อุมฺมุชฺชิตฺวา ปตรติ)

(๖) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว เข้ามาถึงที่ตื้น (อุมฺมุชฺชิตฺวา ปติคาธปฺปตฺโต โหติ)

(๗) บางคนโผล่ขึ้นมาแล้ว ข้ามถึงฝั่ง เป็นพราหมณ์ อยู่บนบก (อุมฺมุชฺชิตฺวา ติณฺโณ โหติ ปารคโต ถเล ติฏฺฐติ)

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่จมลงคราวเดียวแล้ว ก็เป็นอันจมอยู่นั่นเองเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยอกุศลธรรมฝ่ายดำโดยส่วนเดียว ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่จมลงคราวเดียวแล้ว ก็เป็นอันจมอยู่นั่นเองเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว กลับจมลงไปอีกเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาแล้ว คือ เขามีศรัทธาดี หิริดี โอตตัปปะดี วิริยะดี และปัญญาดี ในกุศลธรรมทั้งหลาย แต่ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ วิริยะ และปัญญาของเขานั้น ไม่ตั้งอยู่นาน ไม่เจริญขึ้น เสื่อมไปฝ่ายเดียว ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว กลับจมลงไปอีกเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว ทรงตัวอยู่เป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้โผล่ขึ้นมาแล้ว คือ เขามีศรัทธาดี หิริดี โอตตัปปะดี วิริยะดี และปัญญาดี ในกุศลธรรมทั้งหลาย ส่วนศรัทธา หิริ โอตตัปปะ วิริยะ และปัญญาของเขานั้น ไม่เสื่อมลง ไม่เจริญขึ้น คงที่อยู่ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว ทรงตัวอยู่เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว เหลียวดูรอบ ๆ เป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาแล้ว คือ เขามีศรัทธาดี หิริดี โอตตัปปะดี วิริยะดี และปัญญาดี ในกุศลธรรมทั้งหลาย เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป เขาเป็น**โสดาบัน** มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ได้ในกาลเบื้องหน้า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว เหลียวดูรอบ ๆ เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว ว่ายหาฝั่งเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาแล้ว คือ เขามีศรัทธาดี หิริดี โอตตัปปะดี วิริยะดี และปัญญาดี ในกุศลธรรมทั้งหลาย เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง เขาเป็น**สกทาคามี** จะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว ว่ายหาฝั่งเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว เข้ามาถึงที่ตื้นเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาแล้ว คือ เขามีศรัทธาดี หิริดี โอตตัปปะดี วิริยะดี และปัญญาดี ในกุศลธรรมทั้งหลาย เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เขาเป็น**โอปปาติกะ** จะปรินิพพานในที่นั้น

มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว เข้ามาถึงที่ตื้นเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว ข้ามถึงฝั่งเป็นพราหมณ์ อยู่บนบกเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาแล้ว คือ เขามีศรัทธาดี หิริดี โอตตัปปะดี วิริยะดี และปัญญาดี ในกุศลธรรมทั้งหลาย เขากระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว ข้ามถึงฝั่ง เป็นพราหมณ์ อยู่บนบกเป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเปรียบด้วยคนตกน้ำ ๗ จำพวกเหล่านี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก.

เป็นสกทาคามี ได้กายชั้นดุสิต | ๐๔

–บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๑๔๙/๗๕.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ... มิคสาลาอุบาสิกาได้ถามข้าพระองค์ว่า

ข้าแต่ท่านอานนท์ ธรรมนี้ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว อันเป็นเหตุให้คนสองคน คือ คนหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์ คนหนึ่งไม่ประพฤติพรหมจรรย์ จะเป็นผู้มีคติเสมอกันในสัมปรายะ อันวิญญูชนจะพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร คือ

บิดาของดิฉันชื่อปุราณะ เป็นผู้**ประพฤติพรหมจรรย์** ประพฤติห่างไกล งดเว้นจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้าน ท่านทำกาละแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็น**สกทาคามีได้กายชั้นดุสิต** บุรุษชื่ออิสิทัตตะ ผู้เป็นที่รักของบิดาของดิฉัน **ไม่**เป็นผู้**ประพฤติพรหมจรรย์** แต่ยินดีด้วยภรรยาของตน แม้เขาทำกาละแล้วพระผู้มีพระภาคก็ทรงพยากรณ์ว่า เป็น**สกทาคามีได้กายชั้นดุสิต.**

ข้าแต่ท่านอานนท์ ธรรมนี้ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว อันเป็นเหตุให้คนสองคน คือ คนหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์ คนหนึ่งไม่ประพฤติพรหมจรรย์ จะเป็นผู้มีคติเสมอกันในสัมปรายะ อันวิญญูชนจะพึงรู้ทั่วถึงได้อย่างไร.

เมื่อมิคสาลาอุบาสิกากล่าวอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้กล่าวกะมิคสาลาอุบาสิกาว่า น้องหญิง ก็ข้อนี้พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ไว้อย่างนี้แล.

อานนท์ ก็มิคสาลาอุบาสิกาเป็นพาล ไม่ฉลาด เป็นคนบอด มีปัญญาทึบเป็นอะไร และสัมมาสัมพุทธะเป็นอะไรในญาณเครื่องกำหนดรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของบุคคล ... อานนท์ พวกคนผู้ถือประมาณย่อมประมาณในเรื่องนั้นว่า ธรรมแม้ของคนนี้ก็เหล่านั้นแหละ ธรรมแม้ของคนอื่นก็เหล่านั้นแหละ เพราะเหตุอะไรในสองคนนั้น คนหนึ่งเลว คนหนึ่งดี ก็การประมาณของคนผู้ถือประมาณเหล่านั้นย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์สิ้นกาลนาน ... เพราะกระแสแห่งธรรมย่อมถูกต้องบุคคลนี้ใครเล่าจะพึงรู้เหตุนั้นได้ นอกจากตถาคต อานนท์ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายอย่าได้เป็นผู้ชอบประมาณในบุคคลและอย่าได้ถือประมาณในบุคคล เพราะผู้ถือประมาณในบุคคลย่อมทำลายคุณวิเศษของตน เราหรือผู้ที่เหมือนเราพึงถือประมาณในบุคคลได้ ... .

ความเป็นอริยบุคคล กับอินทรีย์ ๕

๐๕

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๖๕/๘๗๖.

ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการเหล่านี้ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้แล อินทรีย์ ๕ ประการ.

(๑) ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็น**อรหันต์** เพราะอินทรีย์ ๕ เต็มบริบูรณ์

(๒) เป็น**อนาคามี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอรหันต์

(๓) เป็น**สกทาคามี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอนาคามี

(๔) เป็น**โสดาบัน** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของสกทาคามี

(๕) เป็น**ธัมมานุสารี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของโสดาบัน

(๖) เป็น**สัทธานุสารี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของธัมมานุสารี.

(มีอีกหลายสูตร ที่ได้ตรัสในทำนองว่า เพราะอินทรีย์ ๕ ต่างกัน จึงได้ความเป็นอริยบุคคลที่แตกต่างกัน สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก พุทธวจน-หมวดธรรม เล่ม ๑๖ และจากพระไตรปิฎก. -ผู้รวบรวม)

เอกพีชี อินทรีย์ ๕ อ่อนกว่า สกทาคามี | ๐๖

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๖๖/๘๘๓.

ภิกษุทั้งหลาย อินทรีย์ ๕ ประการเหล่านี้ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้แล อินทรีย์ ๕ ประการ.

(๑) ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็น**อรหันต์** เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์

(๒) เป็น**อันตราปรินิพพายี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอรหันต์

(๓) เป็น**อุปหัจจปรินิพพายี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอันตราปรินิพพายี

(๔) เป็น**อสังขารปรินิพพายี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอุปหัจจปรินิพพายี

(๕) เป็น**สสังขารปรินิพพายี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอสังขารปรินิพพายี

(๖) เป็น**อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของสสังขารปรินิพพายี

(๗) เป็น**สกทาคามี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอุทธังโสโตอกนิฏฐคามี

(๘) เป็น**เอกพีชี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของสกทาคามี

(๙) เป็น**โกลังโกละ** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของเอกพีชี

(๑๐) เป็น**สัตตักขัตตุปรมะ** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของโกลังโกละ

(๑๑) เป็น**ธัมมานุสารี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าสัตตักขัตตุปรมะ

(๑๒) เป็น**สัทธานุสารี** เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของธัมมานุสารี.

(ในสูตรอื่น ๆ มีตรัสช่วงท้ายต่างกันออกไป ได้แก่ ด้วยอาการอย่างนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งอินทรีย์ ความต่างแห่งบุคคลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งผล, หรือ อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ไม่มีแก่ผู้ใดเสียเลยโดยประการทั้งปวง เราเรียกผู้นั้นว่าเป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุถุชน, หรือ บุคคลผู้กระทำให้บริบูรณ์ ย่อมให้สำเร็จได้บริบูรณ์ (ความเป็นอรหันต์) บุคคลผู้กระทำได้บางส่วน ย่อมให้สำเร็จได้บางส่วน เรากล่าวอินทรีย์ ๕ ว่าไม่เป็นหมันเลย. -ผู้รวบรวม)

ความเป็นอริยบุคคล กับการละสังโยชน์ (บุคคล ๔ จำพวก) ๐๗

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๘๑/๑๓๑.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๔ จำพวกอะไรบ้าง คือ

(๑) ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน์ไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้.

(๒) อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ และยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้.

(๓) อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้.

(๔) อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ และละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพได้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลจำพวกไหน ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน์ไม่ได้ (โอรมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ อปฺปหีนานิ) ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ (อุปฺปตฺติปฏิลาภิกานิ สญฺโญชนานิ อปฺปหีนานิ) ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ (ภวปฏิลาภิกานิ สญฺโญชนานิ อปฺปหีนานิ) คือ **สกทาคามี** ภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน์ไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ (โอรมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ ปหีนานิ) แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้ คือ **อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี** (ผู้มีกระแสเบื้องบนไปสู่อกนิฏฐภพ) ภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติไม่ได้ และยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ (อุปฺปตฺติปฏิลาภิกานิ สญฺโญชนานิ ปหีนานิ) แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัย

เพื่อให้ได้ภพไม่ได้ คือ **อันตราปรินิพพายี** ภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ แต่ยังละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพไม่ได้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลจำพวกไหน ละโอรัมภาคิย-สังโยชน์ได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ และละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพได้ (ภวปฏิลาภิกานิ สญฺโญชนานิ ปหีนานิ) คือ **อรหันต์ผู้สิ้นอาสวะแล้ว** ภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล ละโอรัมภาคิยสังโยชน์ได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้อุบัติได้ ละสังโยชน์อันเป็นปัจจัยเพื่อให้ได้ภพได้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก.

(ควรดูประกอบเพิ่มเติมเรื่อง "อุปมาช่างตีเหล็ก" ในหนังสือ พุทธวจน-หมวดธรรม เล่ม ๑๖ อนาคามี หน้า ๒๘. และจากพระไตรปิฎก. -ผู้รวบรวม)

สังโยชน์ ๑๐ | ๐๘

-บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๑๘/๑๓.

ภิกษุทั้งหลาย สังโยชน์ ๑๐ ประการนี้ ๑๐ ประการ เป็นอะไรบ้าง คือ โอรัมภาคิยสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องต่ำ) ๕ ประการ อุทธัมภาคิยสังโยชน์ (สังโยชน์เบื้องสูง) ๕ ประการ.

โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

(๑) สักกายทิฏฐิ

(๒) วิจิกิจฉา

(๓) สีลัพพตปรามาส

(๔) กามฉันทะ

(๕) พยาบาท

เหล่านี้แล โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการ.

อุทธัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

(๑) รูปราคะ

(๒) อรูปราคะ

(๓) มานะ

(๔) อุทธัจจะ

(๕) อวิชชา

เหล่านี้แล อุทธัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการ.

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้แล สังโยชน์ ๑๐ ประการ.

ความเป็นอริยบุคคล กับการละกามโยคะและภวโยคะ (บุคคล ๓ จำพวก) ๐๙

-บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๐๗/๒๗๖.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบแล้วด้วยกามโยคะ (กามโยคยุตฺโต) ผู้ประกอบแล้วด้วยภวโยคะ (ภวโยคยุตฺโต)[๑] **เป็นอาคามี** ยังต้องมาสู่ความเป็นอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้พรากแล้วจากกามโยคะ (กามโยควิสํยุตฺโต) (แต่) ยังประกอบด้วยภวโยคะ **เป็นอนาคามี** ไม่มาสู่ความเป็นอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้พรากแล้วจากกามโยคะ พรากแล้วจากภวโยคะ (ภวโยควิสํยุตฺโต) **เป็นอรหันต์ สิ้นอาสวะแล้ว.**

สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบแล้วด้วยกามโยคะและภวโยคะ ย่อมไปสู่สังสารวัฏ ซึ่งมีปกติถึงความเกิดและความตาย.

ส่วนสัตว์เหล่าใดละกามทั้งหลายได้เด็ดขาด แต่ยังไม่ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะ ยังประกอบด้วยภวโยคะ สัตว์เหล่านั้นบัณฑิตกล่าวว่า **เป็นอนาคามี.**

ส่วนสัตว์เหล่าใดตัดความสงสัยได้แล้ว มีมานะและมีภพใหม่สิ้นแล้ว ถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายแล้ว สัตว์เหล่านั้นแลถึงฝั่งแล้วในโลก.

---

๑. กามโยคะ = เครื่องผูก คือ กาม, ภวโยคะ = เครื่องผูก คือ ภพ. -ผู้รวบรวม

ความเป็นอริยบุคคล กับสิกขา ๓

๑๐

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๙๗/๕๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ มาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ปรารถนาประโยชน์ศึกษากันอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้ ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด สิกขา ๓ นั้นอะไรบ้าง คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา ภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ เหล่านี้แล ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** (สีเลสุ ปริปูรการี) เป็นผู้ทำ**พอประมาณในสมาธิ** (สมาธิสฺมึ มตฺตโสการี) เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** (ปญฺญาย มตฺตโสการี) เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัตินั้นบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทเหล่านี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และเป็นผู้มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอเป็น**โสดาบัน** เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ได้ในกาลเบื้องหน้า.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในสมาธิ** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัตินั้นบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทเหล่านี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอเป็น**สกทาคามี** เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง จะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** (สีเลสุ ปริปูรการี)เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในสมาธิ** (สมาธิสฺมึ ปริปูรการี) เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** (ปญฺญาย มตฺตโสการี) เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัตินั้นบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทเหล่านี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอเป็น**โอปปาติกะ**

จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในสมาธิ** เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในปัญญา** (ปญฺญาย ปริปูรการี) เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัตินั้นบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทเหล่านี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอ**ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ** อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทำได้เพียงบางส่วน ย่อมให้สำเร็จบางส่วน ผู้ทำให้บริบูรณ์ ย่อมให้สำเร็จได้บริบูรณ์อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวสิกขาบททั้งหลายว่าไม่เป็นหมันเลย.

(ในสูตรอื่น -บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๙๙-๓๐๑/๕๒๗-๕๒๘. ก็ได้ตรัสโดยทำนองเดียวกันนี้ แต่กล่าวถึงประเภทอริยบุคคลต่างจากไปจากนี้บางส่วน. -ผู้รวบรวม)

สิกขา ๓ ๑๑

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๓๐๓/๕๒๙.

ภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้ สิกขา ๓ อะไรบ้าง คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา.

ภิกษุทั้งหลาย ก็อธิศีลสิกขาเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล สำรวมแล้วด้วยความสำรวมในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย **นี้เรียกว่า อธิศีลสิกขา.**

ภิกษุทั้งหลาย ก็อธิจิตตสิกขาเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกแล้วแลอยู่ เพราะสงบวิตกและวิจารเสียได้ จึงบรรลุทุติยฌาน อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งจิตในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุข อันเกิดจากสมาธิแล้วแลอยู่ เพราะความจางคลายไปแห่งปีติ จึงอยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และย่อมเสวยสุขด้วยกาย จึงบรรลุตติยฌาน อันเป็นฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เพราะ

ละสุขและทุกข์เสียได้ เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสทั้งหลายในกาลก่อน จึงบรรลุจตุตถฌาน อันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีแต่สติอันบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่ ภิกษุทั้งหลาย **นี้เรียกว่า อธิจิตตสิกขา.**

ภิกษุทั้งหลาย ก็อธิปัญญาสิกขาเป็นอย่างไร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ภิกษุทั้งหลาย **นี้เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา.**

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้แลสิกขา ๓.

ผู้ที่ต้องศึกษาสิกขา ๓ | ๑๒

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๙๗/๕๒๕.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า เสขะ ๆ ดังนี้ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอ บุคคลจึงชื่อว่าเป็นเสขะ.

ภิกษุ **ที่เรียกชื่อว่าเสขะ ด้วยเหตุว่ายังต้องศึกษา** ศึกษาอะไร **ศึกษาอธิศีลสิกขา ศึกษาอธิจิตตสิกขา และศึกษาอธิปัญญาสิกขา.**

ภิกษุ ที่เรียกชื่อว่าเสขะ ด้วยเหตุว่ายังต้องศึกษาแล.

บุคคลที่มีเชื้อเหลือ แต่พ้นทุคติ ๑๓

–บาลี นวก. อํ. ๒๓/๓๙๑/๒๑๖.

สมัยหนึ่ง ในเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรครองจีวร ถือบาตรเข้าไปบิณฑบาตในนครสาวัตถี ท่านเห็นว่าเวลายังเช้าเกินไปสำหรับการบิณฑบาต จึงแวะเข้าไปในอารามของพวกปริพพาชกอัญญเดียรถีย์ ได้ทักทายปราศรัยกันพอสมควรแล้ว จึงนั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ก็ในสมัยนั้น พวกปริพพาชกเหล่านั้น กำลังนั่งประชุมสนทนากันว่า บุคคลใด ใครก็ตาม ที่ยังมีเชื้อเหลือ (สอุปาทิเสสะ) ถ้าตายแล้ว ย่อมไม่พ้นจากนรก ไม่พ้นจากกำเนิดเดรัจฉาน ไม่พ้นจากเปรตวิสัย ไม่พ้นจากอบาย ทุคติ และวินิบาต ท่านพระสารีบุตรไม่ยินดี ไม่คัดค้านถ้อยคำที่ปริพพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้นกล่าว แล้วลุกจากที่นั่งไป โดยคิดว่าจะรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตนี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค ครั้นกลับจากบิณฑบาต ภายหลังอาหารแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า.

สารีบุตร ปริพพาชกอัญญเดียรถีย์บางพวกโง่เขลาไม่ฉลาด จะรู้ได้อย่างไรว่าใครมีเชื้อเหลือ (สอุปาทิเสสะ) หรือไม่มีเชื้อเหลือ (อนุปาทิเสสะ) สารีบุตร บุคคล ๙ จำพวกนี้ที่มีเชื้อเหลือ เมื่อทำกาละ ย่อมพ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดเดรัจฉาน พ้นจากเปรตวิสัย พ้นจากอบาย ทุคติ และวินิบาต ๙ จำพวกอะไรบ้าง คือ

สารีบุตร บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในสมาธิ** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** บุคคลนั้นเป็น**อันตราปรินิพพายี** เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป สารีบุตร **นี้บุคคลจำพวกที่ ๑** ที่มีเชื้อเหลือ เมื่อทำกาละ ย่อมพ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดเดรัจฉาน พ้นจากเปรตวิสัย พ้นจากอบายทุคติ และวินิบาต.

สารีบุตร อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในสมาธิ** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** บุคคลนั้นเป็น**อุปหัจจ-ปรินิพพายี** เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป สารีบุตร **นี้บุคคลจำพวกที่ ๒** ....

สารีบุตร อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในสมาธิ** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** บุคคลนั้นเป็น**อสังขาร-ปรินิพพายี** เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป สารีบุตร **นี้บุคคลจำพวกที่ ๓** ....

สารีบุตร อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในสมาธิ** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** บุคคลนั้นเป็น**สสังขาร-ปรินิพพายี** เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป สารีบุตร **นี้บุคคลจำพวกที่ ๔** ....

สารีบุตร อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในสมาธิ** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** บุคคลนั้นเป็น**อุทธังโสโต-อกนิฏฐคามี** เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป สารีบุตร **นี้บุคคลจำพวกที่ ๕ ....**

สารีบุตร อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นทำ**พอประมาณในสมาธิ** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** บุคคลนั้นเป็น**สกทาคามี** เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง จะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ สารีบุตร **นี้บุคคลจำพวกที่ ๖ ....**

สารีบุตร อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในสมาธิ** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** บุคคลนั้นเป็น**เอกพีชี** เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป จะมาสู่ภพมนุษย์นี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น (เอกํเยว มานุสกํ ภวํ) แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ สารีบุตร **นี้บุคคลจำพวกที่ ๗ ....**

สารีบุตร อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในสมาธิ** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** บุคคลนั้นเป็น**โกลังโกละ** เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป จะท่องเที่ยวอยู่ ๒-๓ ตระกูลเท่านั้น แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ สารีบุตร **นี้บุคคลจำพวกที่ ๘ ....**

สารีบุตร อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำให้**บริบูรณ์ในศีล** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในสมาธิ** เป็นผู้ทำ**พอประมาณในปัญญา** บุคคลนั้นเป็น**สัตตักขัตตุ-ปรมะ** เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป จะท่องเที่ยวอยู่ในเทวดาและมนุษย์ ๗ ครั้งเป็นอย่างยิ่ง แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ สารีบุตร **นี้บุคคลจำพวกที่ ๙** ที่มีเชื้อเหลือ เมื่อทำกาละ ย่อมพ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดเดรัจฉาน พ้นจากเปรตวิสัย พ้นจากอบาย ทุคติ และวินิบาต.

สารีบุตร ปริพพาชกอัญญเดียรถีย์บางพวกโง่เขลาไม่ฉลาด จะรู้ได้อย่างไรว่าใครมีเชื้อเหลือ หรือไม่มีเชื้อเหลือ.

สารีบุตร **บุคคล ๙ จำพวกนี้แล ที่มีเชื้อเหลือ เมื่อทำกาละ ย่อมพ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดเดรัจฉาน พ้นจากเปรตวิสัย พ้นจากอบาย ทุคติ และวินิบาต.**

สารีบุตร ธรรมปริยายนี้ ยังไม่เคยแสดงแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกามาก่อน ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะผู้ฟังธรรมปริยายนี้แล้ว จักเข้าถึงซึ่งความประมาท อนึ่ง ธรรมปริยายเช่นนี้ เราจะกล่าวก็ต่อเมื่อถูกถามเจาะจงเท่านั้น.

บุคคลผู้พ้นทุคติ หรือไม่ไปทุคติ ๑๔

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๗๑/๑๕๓๐.

มหานาม บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วย**ความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า**ว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคนั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นผู้สามารถฝึกคนที่ควรฝึกอย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม เป็นผู้ประกอบด้วยความ**เลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระธรรม**ว่า พระธรรมเป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว เป็นสิ่งที่เห็นได้ด้วยตนเอง เป็นอกาลิโก เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่าท่านจงมาดู เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตน เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน เป็นผู้ประกอบด้วยความ**เลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์**ว่า สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติให้รู้ธรรมเครื่องออกจากทุกข์แล้ว เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ คู่แห่งบุรุษสี่คู่ นับเรียงตัวได้แปดบุรุษ นั่นแหละ คือ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ ควรรับทักษิณาทาน ควรที่

บุคคลทั่วไปจะทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า เป็นผู้**มีปัญญา**ร่าเริง เฉียบแหลม และ**ประกอบด้วยวิมุตติ** เขาย่อม**กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ** อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ บุคคลนี้**พ้นจาก**นรก กำเนิด-เดรัจฉาน เปรตวิสัย อบาย ทุคติ และวินิบาต.

มหานาม ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความ**เลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญา**ร่าเริง เฉียบแหลม แต่ไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เขาเป็น**โอปปาติกะ** จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนี้ก็**พ้นจาก**นรก กำเนิดเดรัจฉาน เปรตวิสัย อบาย ทุคติ และวินิบาต.

มหานาม ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความ**เลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญา**ร่าเริง ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง เขาเป็น**สกทาคามี** มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลนี้ก็**พ้นจาก**นรก กำเนิดเดรัจฉาน เปรตวิสัย อบาย ทุคติ และวินิบาต.

มหานาม ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยความ**เลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญา**ร่าเริง ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป เขาเป็น**โสดาบัน** มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ได้ในกาลเบื้องหน้า บุคคลนี้ก็**พ้นจาก**นรก กำเนิดเดรัจฉาน เปรตวิสัย อบาย ทุคติ และวินิบาต.

มหานาม ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาร่าเริง ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ธรรมทั้งหลาย ที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนต่อการเพ่งด้วยปัญญาของเขา (ยิ่ง) กว่าประมาณ บุคคลนี้ก็**ไม่ไปสู่**นรก กำเนิดเดรัจฉาน เปรตวิสัย อบาย ทุคติ และวินิบาต.

มหานาม ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาร่าเริง ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ ... ปัญญินทรีย์ และเขามีศรัทธา มีความรักในตถาคตพอประมาณ บุคคลนี้ก็**ไม่ไปสู่**นรก กำเนิดเดรัจฉาน เปรตวิสัย อบาย ทุคติ และวินิบาต.

ผู้เชื่อมั่นในตถาคต ที่สำเร็จในโลกนี้ และที่ละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ ๑๕

-บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๑๒๘/๖๓.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งเชื่อมั่นในเรา บุคคลเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ (ทิฏฺฐิสมฺปนฺนา) บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิเหล่านั้น ๕ จำพวกสำเร็จในโลกนี้ และอีก ๕ จำพวกละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ บุคคล ๕ จำพวกเหล่าไหนที่สำเร็จในโลกนี้ คือ

(๑) สัตตักขัตตุปรมะ

(๒) โกลังโกละ

(๓) เอกพีชี

(๔) สกทาคามี

(๕) อรหันต์ในปัจจุบัน (ทิฏฺเฐว ธมฺเม อรหา)

บุคคล ๕ จำพวกเหล่านี้แล สำเร็จในโลกนี้.

บุคคล ๕ จำพวกเหล่าไหน ละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ คือ

(๑) อันตราปรินิพพายี

(๒) อุปหัจจปรินิพพายี

(๓) อสังขารปรินิพพายี

(๔) สสังขารปรินิพพายี

(๕) อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี

บุคคล ๕ จำพวกเหล่านี้แล ละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งเชื่อมั่นในเรา บุคคลเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ บุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิเหล่านั้น ๕ จำพวกสำเร็จในโลกนี้ และอีก ๕ จำพวกละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในเรา บุคคลเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้ถึงกระแสนิพพาน (โสตาปนฺนา) บุคคลผู้ถึงกระแสนิพพานเหล่านั้น ๕ จำพวกสำเร็จในโลกนี้ และอีก ๕ จำพวกละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ บุคคล ๕ จำพวกเหล่าไหนที่สำเร็จในโลกนี้ คือ

(๑) สัตตักขัตตุปรมะ

(๒) โกลังโกละ

(๓) เอกพีชี

(๔) สกทาคามี

(๕) อรหันต์ในปัจจุบัน

บุคคล ๕ จำพวกเหล่านี้แล สำเร็จในโลกนี้.

บุคคล ๕ จำพวกเหล่าไหน ละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ คือ

(๑) อันตราปรินิพพายี

(๒) อุปหัจจปรินิพพายี

(๓) อสังขารปรินิพพายี

(๔) สสังขารปรินิพพายี

(๕) อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี

บุคคล ๕ จำพวกเหล่านี้แล ละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่าใดเหล่าหนึ่งเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในเรา บุคคลเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้ถึงกระแสนิพพาน บุคคลผู้ถึงกระแสนิพพานเหล่านั้น ๕ จำพวกสำเร็จในโลกนี้ และอีก ๕ จำพวกละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ.

(ใน -บาลี ปฏิสมฺ. ขุ. ๓๑/๒๔๒/๓๖๐-๓๖๑. มีบาลีเหมือนกันนี้ แต่พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง แปลส่วนท้ายต่างออกไปจาก ๕ จำพวกสำเร็จในโลกนี้ และอีก ๕ จำพวกละโลกนี้ไปแล้วจึงสำเร็จ เป็นบุคคล ๕ จำพวกเชื่อแน่ในธรรมนี้ บุคคล ๕ จำพวกเชื่อแน่ในภพชั้นสุทธาวาส ในธรรมนี้. -ผู้รวบรวม)

ข้อแตกต่างระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อได้สมาธิ (รูปสัญญา) ๑๖

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๖๘/๑๒๓.

ภิกษุทั้งหลาย **บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก** ๔ จำพวกอะไรบ้าง คือ

(๑) บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย **บรรลุปฐมฌาน** มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุข อันเกิดจากวิเวกแล้วแลอยู่ เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น น้อมใจไปในธรรมนั้น อยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าพรหมกายิกา** ภิกษุทั้งหลาย กัปหนึ่งเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าพรหมกายิกา **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นพรหมกายิกานั้น ตราบเท่าตลอดอายุยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค** (ภควโต สาวโก) ดำรงอยู่ในชั้นพรหมกายิกานั้น ตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

(๒) อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะสงบวิตกและวิจารเสียได้ จึง**บรรลุทุติยฌาน** อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งจิตในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุข อันเกิดจากสมาธิแล้วแลอยู่ เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น น้อมใจไปในธรรมนั้น อยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าอาภัสสระ** ภิกษุทั้งหลาย ๒ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าอาภัสสระ **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นอาภัสสระตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค**ดำรงอยู่ในชั้นอาภัสสระนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

(๓) อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความจางคลายไปแห่งปีติ จึงอยู่อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และย่อมเสวยสุขด้วยกาย จึง**บรรลุตติยฌาน** อันเป็นฌานที่พระอริยะทั้งหลายกล่าวว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น น้อมใจไปในธรรมนั้น อยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าสุภกิณหะ** ภิกษุทั้งหลาย ๔ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าสุภกิณหะ **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นสุภกิณหะนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค**ดำรงอยู่ในชั้นสุภกิณหะนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

(๔) อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะละสุขและทุกข์เสียได้ เพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสทั้งหลายในกาลก่อน จึง**บรรลุจตุตถฌาน** อันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีแต่สติอันบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่ เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น น้อมใจไปในธรรมนั้น อยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าเวหัปผละ** ภิกษุทั้งหลาย ๕๐๐ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าเวหัปผละ **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค**ดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

ภิกษุทั้งหลาย **บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.**

ข้อแตกต่างระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อเจริญพรหมวิหาร ๑๗

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๗๒/๑๒๕.

ภิกษุทั้งหลาย **บุคคล ๔ จำพวกนี้ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก** ๔ จำพวกอะไรบ้าง คือ

(๑) บุคคลบางคนในโลกนี้ **มีจิตประกอบด้วยเมตตา** แผ่ไปสู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ก็เหมือนอย่างนั้น ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง เขาแผ่ไปตลอดโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง แก่สัตว์ทั้งหลายทั่วหน้าเสมอกันด้วยจิตอันประกอบด้วยเมตตา เป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาทแล้วแลอยู่ เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น น้อมใจไปในธรรมนั้นอยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าพรหมกายิกา** ภิกษุทั้งหลาย กัปหนึ่งเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าพรหมกายิกา **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นพรหมกายิกานั้นตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง

เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค**ดำรงอยู่ในชั้นพรหมกายิกานั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

(๒) อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ **มีจิตประกอบด้วยกรุณา** แผ่ไปสู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ก็เหมือนอย่างนั้น ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง เขาแผ่ไปตลอดโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง แก่สัตว์ทั้งหลายทั่วหน้าเสมอกัน ด้วยจิตอันประกอบด้วยกรุณา เป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาทแล้วแลอยู่ เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น น้อมใจไปในธรรมนั้น อยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าอาภัสสระ** ภิกษุทั้งหลาย ๒ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าอาภัสสระ **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นอาภัสสระนั้น

ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค**ดำรงอยู่ในชั้นอาภัสสระนั้น ตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

(๓) อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ **มีจิตประกอบด้วยมุทิตา** แผ่ไปสู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ก็เหมือนอย่างนั้น ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง เขาแผ่ไปตลอดโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง แก่สัตว์ทั้งหลายทั่วหน้าเสมอกัน ด้วยจิตอันประกอบด้วยมุทิตาเป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาทแล้วแลอยู่ เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น น้อมใจไปในธรรมนั้น อยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดา**

เหล่าสุภกิณหะ ภิกษุทั้งหลาย ๔ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าสุภกิณหะ **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นสุภกิณหะนั้นตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค**ดำรงอยู่ในชั้นสุภกิณหะนั้นตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

(๔) อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ **มีจิตประกอบด้วยอุเบกขา** แผ่ไปสู่ทิศที่หนึ่ง ทิศที่สอง ทิศที่สาม ทิศที่สี่ ก็เหมือนอย่างนั้น ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง เขาแผ่ไปตลอดโลกทั้งสิ้น ในที่ทั้งปวง แก่สัตว์ทั้งหลายทั่วหน้าเสมอกัน ด้วยจิตอันประกอบด้วยอุเบกขา เป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แล้วแลอยู่ เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น

น้อมใจไปในธรรมนั้น อยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาเหล่าเวหัปผละ** ภิกษุทั้งหลาย ๕๐๐ กัปเป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าเวหัปผละ **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้นตราบเท่าตลอดอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค**ดำรงอยู่ในชั้นเวหัปผละนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

ภิกษุทั้งหลาย **บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.**

ข้อแตกต่างระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อได้สมาธิ (อรูปสัญญา) ๑๘

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๓๔๓/๕๕๖.

ภิกษุทั้งหลาย **บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก** ๓ จำพวกอะไรบ้าง คือ

(๑) บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาเสียได้ โดยประการทั้งปวง เพราะความดับไปแห่งปฏิฆสัญญา เพราะการไม่ใส่ใจซึ่งนานัตตสัญญา จึง**เข้าถึงอากาสานัญจายตนะ** อันมีการทำในใจว่า อากาศไม่มีที่สิ้นสุด ดังนี้แล้วแลอยู่ เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น น้อมใจไปในธรรมนั้น อยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาที่เข้าถึงชั้นอากาสานัญจายตนะ** ภิกษุทั้งหลาย **เหล่าเทวดา**ที่เข้าถึงชั้นอากาสานัญจายตนะ มีอายุประมาณสองหมื่นกัป **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นอากาสานัญจายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค**ดำรงอยู่ในชั้นอากาสานัญจายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

(๒) อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะก้าวล่วงอากาสานัญจายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึง**เข้าถึงวิญญาณัญจายตนะ** อันมีการทำในใจว่า วิญญาณไม่มีที่สิ้นสุด เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น น้อมใจไปในธรรมนั้น อยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาที่เข้าถึงชั้นวิญญาณัญจายตนะ** ภิกษุทั้งหลาย **เหล่าเทวดา**ที่เข้าถึงชั้นวิญญาณัญจายตนะมีอายุประมาณสี่หมื่นกัป **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นวิญญาณัญจายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค**ดำรงอยู่ในชั้นวิญญานัญจายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

(๓) อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึง**เข้าถึงอากิญจัญญายตนะ** อันมีการทำในใจว่า อะไร ๆ ก็ไม่มี เขาย่อมชอบใจธรรมนั้น ปรารถนาธรรมนั้น และถึงความยินดีด้วยธรรมนั้น เขาดำรงอยู่ในธรรมนั้น น้อมใจไปในธรรมนั้น อยู่มากด้วยธรรมนั้น ไม่เสื่อมจากธรรมนั้น เมื่อทำกาละ **ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเหล่าเทวดาที่เข้าถึงชั้นอากิญจัญญายตนะ** ภิกษุทั้งหลาย **เหล่าเทวดา**ที่เข้าถึงชั้นอากิญจัญญายตนะมีอายุประมาณหกหมื่นกัป **ปุถุชน**ดำรงอยู่ในชั้นอากิญจัญญายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมเข้าถึงนรกบ้าง** กำเนิดเดรัจฉานบ้าง เปรตวิสัยบ้าง **ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค**ดำรงอยู่ในชั้นอากิญจัญญายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปแล้ว **ย่อมปรินิพพานในภพนั้นเอง.**

ภิกษุทั้งหลาย **นี้เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน** เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน **ระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ในเมื่อคติอุบัติยังมีอยู่.**

ภิกษุทั้งหลาย **บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.**

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยสังโยชน์ แต่ไม่มีสังโยชน์ที่เป็นเหตุให้กลับมายังโลกนี้อีก ๑๙

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๓๑๒/๕๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนท้องฟ้าอันอยู่ห่างไกลที่ปราศจากเมฆหมอกในสรทสมัย (ฤดูใบไม้ร่วง) ดวงอาทิตย์ขึ้นสู่ท้องฟ้าแล้ว ย่อมขจัดความมืดที่อยู่ในอากาศเสียทั้งหมด แล้วส่องแสงร้อนแรงและรุ่งโรจน์อยู่ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นก็เหมือนกัน เมื่อใด ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินเกิดแก่อริยสาวก พร้อมกับความเกิดขึ้นแห่งทัศนะ อริยสาวกนั้นย่อมละสังโยชน์ ๓ อย่างได้ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ลำดับต่อมา อริยสาวกออกจากธรรม ๒ ประการ คือ อภิชฌาและพยาบาท อริยสาวกนั้นสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุข อันเกิดจากวิเวก แล้วแลอยู่ ภิกษุทั้งหลาย ถ้าอริยสาวกนั้น พึงทำกาละในสมัยนั้น เธอ**ย่อมไม่มีสังโยชน์ที่เป็นเหตุให้**อริยสาวกผู้ยังประกอบด้วยสังโยชน์ พึง**กลับมายังโลกนี้อีก.**

ผลของการประกอบตนให้ติดเนื่องในความสุข ๔ ประการ ๒๐

-บาลี ปา. ที. ๑๑/๑๔๕/๑๑๖.

จุนทะ ก็เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ การที่พวกปริพพาชกอัญญเดียรถีย์จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส ก็เมื่อพวกท่านประกอบตนให้ติดเนื่องในความสุข ๔ ประการ[๑]เหล่านี้อยู่ ผลกี่ประการ อานิสงส์กี่ประการ อันท่านทั้งหลายพึงหวังได้.

จุนทะ พวกปริพพาชกอัญญเดียรถีย์ผู้มีวาทะอย่างนี้ อันพวกเธอพึงกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส เมื่อพวกเราประกอบตนให้ติดเนื่องในความสุข ๔ ประการเหล่านี้อยู่ ผล ๔ ประการ อานิสงส์ ๔ ประการอันพวกเราพึงหวังได้ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ.

อาวุโส ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป จะเป็น**โสดาบัน** เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ได้ในกาลเบื้องหน้า ข้อนี้เป็นผลประการที่ ๑ เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑.

---

๑. ความสุข ๔ ประการ คือ ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน ผู้อ่านสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากเนื้อความเต็มของพระสูตร. -ผู้รวบรวม

อาวุโส ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุเพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะ เบาบาง จะเป็น**สกทาคามี** มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ข้อนี้เป็นผลประการที่ ๒ เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒.

อาวุโส ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุเพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป จะเป็น**โอปปาติกะ** ผู้จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา ข้อนี้เป็นผลประการที่ ๓ เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓.

อาวุโส ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุจะทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ข้อนี้เป็นผลประการที่ ๔ เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔.

อาวุโส เมื่อพวกเราเป็นผู้ประกอบตนให้ติดเนื่องในความสุข ๔ ประการเหล่านี้อยู่ ผล ๔ ประการ อานิสงส์ ๔ ประการเหล่านี้ อันพวกเราพึงหวังได้ ดังนี้.

บุคคลผู้ควรแก่ของทำบุญ ๒๑

–บาลี อฏฺฐก. อํ. ๒๓/๓๐๑/๑๔๙.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๘ จำพวกนี้ ย่อมเป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ๘ จำพวกอะไรบ้าง คือ

(๑) **โสดาบัน**

(๒) ผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล

(๓) **สกทาคามี**

(๔) ผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล

(๕) **อนาคามี**

(๖) ผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล

(๗) **อรหันต์**

(๘) ผู้ปฏิบัติเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตตผล

ภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๘ จำพวกนี้แล เป็นผู้ควรแก่ของคำนับ ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ผู้ปฏิบัติแล้ว ๔ จำพวก และผู้ตั้งอยู่ในผลแล้ว ๔ จำพวก นี่แหละสงฆ์ ที่เป็นคนตรง เป็นผู้ตั้งมั่นแล้วในปัญญาและศีล ย่อมกระทำให้เกิดบุญอื่นเนื่องด้วยอุปธิ แก่มนุษย์ทั้งหลายผู้มีความต้องการด้วยบุญ กระทำการบูชาอยู่ ทานที่ให้แล้วในสงฆ์จึงมีผลมาก.

สัทธานุสารี ธัมมานุสารี โสดาบัน ๒๒

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๒๗๘/๔๖๙.

ภิกษุทั้งหลาย ตา เป็นสิ่งไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็นปกติ มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นเป็นปกติ หู... จมูก... ลิ้น... กาย... ใจ เป็นสิ่งไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็นปกติ มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นเป็นปกติ.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใด มีความเชื่อ น้อมจิตไปในธรรม ๖ อย่างนี้ ด้วยอาการอย่างนี้ บุคคลนี้เราเรียกว่าเป็นสัทธานุสารี ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม (หนทางแห่งความถูกต้อง) ก้าวลงสู่สัปปุริสภูมิ (ภูมิแห่งสัปบุรุษ) ล่วงพ้นปุถุชนภูมิ ไม่อาจที่จะกระทำกรรม อันบุคคลทำแล้ว จะเข้าถึงนรก กำเนิดเดรัจฉาน หรือเปรตวิสัย และไม่อาจจะทำกาละ ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ อย่างเหล่านี้ ทนต่อการเพ่งโดยประมาณอันยิ่งแห่งปัญญาของบุคคลใด ด้วยอาการอย่างนี้ บุคคลนี้เราเรียกว่า ธัมมานุสารี ก้าวลงสู่สัมมัตตนิยาม (หนทางแห่งความถูกต้อง) ก้าวลงสู่สัปปุริสภูมิ (ภูมิแห่งสัปบุรุษ) ล่วงพ้นปุถุชนภูมิ ไม่อาจที่จะกระทำกรรม อันบุคคลทำแล้ว จะเข้าถึงนรก กำเนิดเดรัจฉาน หรือเปรตวิสัย และไม่อาจจะทำกาละ ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใดย่อมรู้ ย่อมเห็นซึ่งธรรม ๖ อย่างเหล่านี้ ด้วยอาการอย่างนี้ บุคคลนี้เราเรียกว่า โสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ได้ในกาลเบื้องหน้า.

(พระสูตรที่ยกมานี้ ได้ตรัสถึงความไม่เที่ยงของธรรม ๖ อย่าง คือ อายตนะภายในหก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ส่วนในสูตรถัดไป ทรงแสดงอารมณ์นั้น ด้วยอายตนะภายนอกหก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรม ก็มี, แสดงด้วยวิญญาณหก ก็มี, ด้วยสัมผัสหก ก็มี, ด้วยเวทนาหก ก็มี, ด้วยสัญญาหก ก็มี, ด้วยสัญเจตนาหก ก็มี, ด้วยตัณหาหก ก็มี, ด้วยธาตุหก ก็มี, และด้วยขันธ์ห้า ก็มี ซึ่งได้แสดงไว้ด้วยหลักการปฏิบัติอย่างเดียวกัน. -ผู้รวบรวม)

แม้แต่อริยบุคคลชั้นโสดาบัน ก็ไม่อาจแปรปรวน

๒๓

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๕๗/๑๔๙๔.

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเอ็นดูใคร และใครถือว่าเธอเป็นผู้ที่เขาควรเชื่อฟัง เขาจะเป็นมิตรก็ตาม อำมาตย์ก็ตาม ญาติหรือสายโลหิตก็ตาม เธอพึงยังชนเหล่านั้น **ให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในโสตาปัตติยังคะ ๔** ประการ (องค์แห่งธรรมเป็นเครื่องบรรลุโสดาบัน) ๔ ประการอะไรบ้าง คือ

ภิกษุทั้งหลาย เธอพึงยังชนเหล่านั้น ให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในความ**เลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า**ว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคนั้น เป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้จำแนกธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้มหาภูตรูป ๔ กล่าวคือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ยังมีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไปได้ แต่เหล่าอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ย่อมไม่มีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเลย ข้อที่ว่าผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า ยังจะมีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่น จนเข้าถึงนรกก็ดี กำเนิดเดรัจฉานก็ดี เปรตวิสัยก็ดี ดังนี้นั้น ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้เลย.

ภิกษุทั้งหลาย เธอพึงยังชนเหล่านั้น ให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในความ**เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม**ว่า พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ... เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ภิกษุทั้งหลาย แม้มหาภูตรูป ๔ กล่าวคือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ยังมีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไปได้ แต่เหล่าอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอย่างมั่นไม่หวั่นไหวในพระธรรม ย่อมไม่มีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเลย ข้อที่ว่าผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระธรรม ยังจะมีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่น จนเข้าถึงนรกก็ดี กำเนิดเดรัจฉานก็ดี เปรตวิสัยก็ดี ดังนี้นั้น ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้เลย.

ภิกษุทั้งหลาย เธอพึงยังชนเหล่านั้น ให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในความ**เลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์**ว่า สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ... เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ภิกษุทั้งหลาย แม้มหาภูตรูป ๔ กล่าวคือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ยังมีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไปได้ แต่เหล่าอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหว ในพระสงฆ์ย่อมไม่มีความแปรปรวนเป็น

อย่างอื่นเลย ข้อที่ว่าผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ยังจะมีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่น จนเข้าถึงนรกก็ดี กำเนิดเดรัจฉานก็ดี เปรตวิสัยก็ดี ดังนี้นั้น ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้เลย.

ภิกษุทั้งหลาย เธอพึงยังชนเหล่านั้น ให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ใน**ศีลทั้งหลายที่พระอริยะชอบใจ** เป็นศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกทิฏฐิครอบงำ เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ ภิกษุทั้งหลาย แม้มหาภูตรูป ๔ กล่าวคือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ยังมีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไปได้ แต่เหล่าอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยศีลทั้งหลายที่พระอริยะชอบใจ ย่อมไม่มีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเลย ข้อที่ว่าผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยศีลทั้งหลายที่พระอริยะชอบใจ ยังจะมีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่น จนเข้าถึงนรกก็ดี กำเนิดเดรัจฉานก็ดี เปรตวิสัยก็ดี ดังนี้นั้น ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้เลย.

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเอ็นดูใคร และใครถือว่าเธอเป็นผู้ที่เขาควรเชื่อฟัง เขาจะเป็นมิตรก็ตาม อำมาตย์ก็ตาม ญาติหรือสายโลหิตก็ตาม เธอพึงยังชนเหล่านั้น ให้สมาทาน ให้ตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้แล.

กาม และ กามคุณ

ความหมายของกามและกามคุณ ๒๔

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๕๙/๓๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงทราบกาม เหตุเกิดแห่งกาม ความต่างแห่งกาม วิบากแห่งกาม ความดับแห่งกาม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งกาม.

ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่เรากล่าวแล้วว่า เธอทั้งหลายพึงทราบกาม เหตุเกิดแห่งกาม ความต่างกันแห่งกาม วิบากแห่งกาม ความดับแห่งกาม ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งกามนั้น เราอาศัยอะไรกล่าว.

ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ ประการนี้ คือ รูปที่รู้ได้ด้วยตา อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด เสียงที่รู้ได้ด้วยหู ... กลิ่นที่รู้ได้ด้วยจมูก ... รสที่รู้ได้ด้วยลิ้น ... โผฏฐัพพะ (สัมผัสทางผิว) ที่รู้ได้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ภิกษุทั้งหลาย ก็แต่ว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ชื่อว่ากาม สิ่งเหล่านี้เรียกว่า **กามคุณในอริยวินัย.**

ความกำหนัดไปตามอำนาจความตริตรึก (สงฺกปฺปราค) นั่นแหละคือกามของคนเรา อารมณ์อันวิจิตรทั้งหลายในโลก

ไม่ชื่อว่ากาม ความกำหนัดไปตามอำนาจความตริตรึก นั่นแหละคือกามของคนเรา อารมณ์อันวิจิตรทั้งหลายในโลก ย่อมตั้งอยู่ตามสภาพของมันเท่านั้น ผู้มีปัญญาทั้งหลายย่อมกำจัดความพอใจในอารมณ์อันวิจิตรเหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุเกิดแห่งกามเป็นอย่างไร คือ **ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งกามทั้งหลาย.**

ภิกษุทั้งหลาย ก็ความต่างกันแห่งกามเป็นอย่างไร คือ กามในรูปเป็นอย่างหนึ่ง กามในเสียงเป็นอย่างหนึ่ง กามในกลิ่นเป็นอย่างหนึ่ง กามในรสเป็นอย่างหนึ่ง กามในโผฏฐัพพะเป็นอย่างหนึ่ง นี้เรียกว่า **ความต่างกันแห่งกาม.**

ภิกษุทั้งหลาย ก็วิบากแห่งกามเป็นอย่างไร คือ การที่บุคคลผู้ใคร่อยู่ซึ่งอารมณ์ใด ย่อมยังอัตภาพที่เกิดขึ้นจากความใคร่นั้น ๆ ให้เกิดขึ้น เป็นส่วนบุญก็ดีหรือเป็นส่วนไม่ใช่บุญก็ดี นี้เรียกว่า **วิบากแห่งกาม.**

ภิกษุทั้งหลาย ก็ความดับแห่งกามเป็นอย่างไร คือ **ความดับแห่งกาม ย่อมมี เพราะความดับแห่งผัสสะ** อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ **เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งกาม.**

โลก ในอริยวินัย คือ กามคุณ ๕ | ๒๕

-บาลี นวก. อํ. ๒๓/๔๔๖/๒๔๒.

ครั้งหนึ่ง พราหมณ์ผู้ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะ ๒ คน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค และได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ปูรณกัสสปะเป็นผู้รู้สิ่งทั้งปวง เห็นสิ่งทั้งปวง ปฏิญาณการรู้การเห็นอันไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเราเดิน ยืน หลับ และตื่นอยู่ ญาณทัสสนะปรากฏติดต่อเนื่องกันไป ปูรณกัสสปะนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า เรารู้เราเห็นโลกอันไม่มีที่สุด ด้วยญาณอันไม่มีที่สุด ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ แม้นิครณฐนาฏบุตรก็เป็นผู้รู้สิ่งทั้งปวง เห็นสิ่งทั้งปวง ปฏิญาณการรู้การเห็นอันไม่มีส่วนเหลือว่า เมื่อเราเดิน ยืน หลับ และตื่นอยู่ ญาณทัสสนะปรากฏติดต่อเนื่องกันไป นิครณฐนาฏบุตรนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า เรารู้เราเห็นโลกอันไม่มีที่สุด ด้วยญาณอันไม่มีที่สุด ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ คนทั้ง ๒ ต่างก็พูดอวดรู้กัน มีคำพูดขัดแย้งกัน ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ.

พราหมณ์ อย่าเลย ข้อที่คนทั้ง ๒ นี้ต่างพูดอวดรู้กัน มีคำพูดขัดแย้งกัน ใครพูดจริง ใครพูดเท็จนั้น พักไว้ก่อนเถิด พราหมณ์ เราจักแสดงธรรมแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจะกล่าว.

พราหมณ์ เปรียบเหมือนชาย ๔ คน ยืนอยู่ใน ๔ ทิศ ต่างก็มีฝีเท้าในการเดินและการวิ่งที่เยี่ยมพอ ๆ กัน ความเร็วในการวิ่งของเขานั้น ประดุจลูกธนูชนิดเบาที่ถูกยิงผ่านเงาต้นตาลตามขวางได้โดยง่าย ของนายขมังธนูที่ถือธนูไว้อย่างมั่นคง ผู้ที่ศึกษามาเจนฝีมือแล้ว ผ่านการประลองฝีมือแล้ว ในการ

ก้าวของเขานั้น ประดุจก้าวจากมหาสมุทรด้านทิศตะวันออกถึงมหาสมุทรด้านทิศตะวันตก[๑] ครั้งนั้น ชายผู้ยืนอยู่ด้านทิศตะวันออก กล่าวอย่างนี้ว่า เราจะเดินทางไปให้ถึงที่สุดโลก โดยเขาเว้นจากการดื่ม การกิน การลิ้ม เว้นจากการถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ เว้นจากการหลับและการพัก เขามีอายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี เดินทางไปตลอด ๑๐๐ ปี ยังไม่ทันถึงที่สุดโลกเลย ก็ตายเสียก่อน ถ้าชายผู้ยืนอยู่ด้านทิศตะวันตก ... ถ้าชายผู้ยืนอยู่ด้านทิศเหนือ ... ถ้าชายผู้ยืนอยู่ด้านทิศใต้ กล่าวอย่างนี้ว่า เราจะเดินทางไปให้ถึงที่สุดโลก โดยเขาเว้นจากการดื่ม การกิน การลิ้ม เว้นจากการถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ เว้นจากการหลับและการพัก เขามีอายุ ๑๐๐ ปี มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี เดินทางไปตลอด ๑๐๐ ปี ยังไม่ทันถึงที่สุดโลกเลย ก็ตายเสียก่อน ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเราไม่กล่าวว่า บุคคลจะพึงรู้พึงเห็น จะพึงถึงที่สุดของโลกด้วยเดินทางเห็นปานนั้น และเราไม่กล่าวว่า บุคคลยังไม่ถึงที่สุดแห่งโลก จะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

พราหมณ์ กามคุณ ๕ ประการนี้ เรียกว่าโลกในอริยวินัย กามคุณ ๕ ประการอะไรบ้าง คือ รูปที่รู้ได้ด้วยตา อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้ง

---

๑. สำนวนแปลมีความแตกต่างจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงบ้าง เพื่อให้สามารถเข้าใจเนื้อความได้ดีขึ้น จึงได้นำสำนวนของโรหิตัสสสูตร และฉบับแปลภาษาอังกฤษของภิกขุโพธิมาปรับใช้บางส่วน. –ผู้รวบรวม

อาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด เสียงที่รู้ได้ด้วยหู ... กลิ่นที่รู้ได้ด้วยจมูก ... รสที่รู้ได้ด้วยลิ้น ... โผฏฐัพพะที่รู้ได้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด พราหมณ์ **กามคุณ ๕ ประการเหล่านี้แล เรียกว่าโลก ในอริยวินัย.**

พราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุข อันเกิดจากวิเวกแล้วแลอยู่ ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก แต่ชนเหล่าอื่นกล่าวภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก พราหมณ์ เป็นความจริง แม้เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก.

พราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุ บรรลุทุติยฌาน ... บรรลุตติยฌาน ... บรรลุจตุตถฌาน ... ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก แต่ชนเหล่าอื่นกล่าวภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก พราหมณ์ เป็นความจริง แม้เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก.

พราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะก้าวล่วงรูปสัญญาเสียได้ โดยประการทั้งปวง ... จึงเข้าถึงอากาสานัญจายตนะ ... ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก แต่ชนเหล่าอื่นกล่าวภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก พราหมณ์ เป็นความจริง แม้เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก.

พราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะก้าวล่วงอากาสานัญจายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงวิญญาณัญจายตนะ ... เพราะก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงอากิญจัญญายตนะ ... เพราะก้าวล่วงอากิญจัญญายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงเนวสัญญานาสัญญายตนะ ... ภิกษุนี้เรียกว่าได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก แต่ชนเหล่าอื่นกล่าวภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก พราหมณ์ เป็นความจริง แม้เราก็กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ภิกษุนี้ก็ยังนับเนื่องอยู่ในโลก ยังสลัดตนไม่พ้นไปจากโลก.

พราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ภิกษุ เพราะก้าวล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนะเสียได้ โดยประการทั้งปวง จึงเข้าถึงสัญญาเวทยิตนิโรธ อาสวะของเธอสิ้นรอบแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา พราหมณ์ ภิกษุนี้เรียกว่า ได้ถึงที่สุดแห่งโลกแล้ว และอยู่ในที่สุดแห่งโลก ก้าวพ้นเครื่องยึดเหนี่ยวในโลกได้แล้ว.

โลก คือ สิ่งที่แตกสลายได้ ๒๖

-บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๖๔/๙๘.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่กล่าวกันว่า โลก โลก ดังนี้ อันว่าโลกมีได้ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ.

ภิกษุ เพราะจะต้องแตกสลาย เราจึงกล่าวว่าโลก ก็อะไรเล่าจะต้องแตกสลาย.

ภิกษุ ตาแตกสลาย รูปแตกสลาย จักษุวิญญาณแตกสลาย จักษุสัมผัสแตกสลาย แม้สุขเวทนาก็ดี ทุกขเวทนาก็ดี หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักษุสัมผัสเป็นปัจจัยก็แตกสลาย.

ภิกษุ หูแตกสลาย เสียงแตกสลาย โสตวิญญาณแตกสลาย โสตสัมผัสแตกสลาย แม้สุขเวทนาก็ดี ทุกขเวทนาก็ดี หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะโสตสัมผัสเป็นปัจจัยก็แตกสลาย.

ภิกษุ จมูกแตกสลาย กลิ่นแตกสลาย ฆานวิญญาณแตกสลาย ฆานสัมผัสแตกสลาย แม้สุขเวทนาก็ดี ทุกขเวทนาก็ดี หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะฆานสัมผัสเป็นปัจจัยก็แตกสลาย.

ภิกษุ ลิ้นแตกสลาย รสแตกสลาย ชิวหาวิญญาณแตกสลาย ชิวหาสัมผัสแตกสลาย แม้สุขเวทนาก็ดี ทุกขเวทนาก็ดี หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะชิวหาสัมผัสเป็นปัจจัยก็แตกสลาย.

ภิกษุ กายแตกสลาย โผฏฐัพพะแตกสลาย กาย-วิญญาณแตกสลาย กายสัมผัสแตกสลาย แม้สุขเวทนาก็ดี ทุกขเวทนาก็ดี หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะกายสัมผัสเป็นปัจจัยก็แตกสลาย.

ภิกษุ ใจแตกสลาย ธรรมแตกสลาย มโนวิญญาณแตกสลาย มโนสัมผัสแตกสลาย แม้สุขเวทนาก็ดี ทุกขเวทนาก็ดี หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัยก็แตกสลาย.

ภิกษุ **เพราะจะต้องแตกสลาย เราจึงกล่าวว่า โลก** ดังนี้.

กามคุณ ๕ คือ เครื่องจองจำในอริยวินัย ๒๗

-บาลี สี. ที. ๙/๓๐๕/๓๗๗.

วาเสฏฐะ เปรียบเหมือนแม่น้ำอจิรวดี น้ำเต็มเปี่ยมเสมอขอบฝั่ง กาก้มลงดื่มได้ ครั้งนั้น บุรุษผู้ต้องการฝั่งแสวงหาฝั่ง ไปยังฝั่ง ประสงค์จะข้ามฝั่งไป เขามัดแขนไพล่หลังอย่างแน่น ด้วยเชือกอย่างเหนียวที่ริมฝั่งนี้ วาเสฏฐะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นพึงไปสู่ฝั่งโน้นจากฝั่งนี้แห่งแม่น้ำอจิรวดีได้หรือไม่.

ไม่ได้เลย ท่านพระโคดมผู้เจริญ.

วาเสฏฐะ ฉันนั้นก็เหมือนกัน กามคุณ ๕ เหล่านี้ในอริยวินัยเรียกว่า ขื่อคาบ้าง เรียกว่า เครื่องจองจำบ้าง กามคุณ ๕ อะไรบ้าง คือ รูปที่รู้ได้ด้วยตา เสียงที่รู้ได้ด้วยหู กลิ่นที่รู้ได้ด้วยจมูก รสที่รู้ได้ด้วยลิ้น โผฏฐัพพะที่รู้ได้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด วาเสฏฐะ กามคุณ ๕ เหล่านี้ ในอริยวินัยเรียกว่า ขื่อคาบ้าง เรียกว่า เครื่องจองจำบ้าง.

วาเสฏฐะ พวกพราหมณ์ผู้ได้ไตรวิชชา ผู้หยั่งลงอยู่ สยบอยู่ หมกมุ่นอยู่ ไม่มองเห็นโทษ ไม่มีปัญญาเครื่องสลัดออก พากันบริโภคอยู่ซึ่งกามคุณ ๕ เหล่านี้ ก็พราหมณ์ผู้ได้ไตรวิชชาเหล่านั้น ละธรรมที่ทำบุคคลให้เป็นพราหมณ์เสีย สมาทานธรรมประพฤติธรรมที่ไม่ทำบุคคลให้เป็นพราหมณ์ เขาเป็นผู้หยั่งลงอยู่ สยบอยู่ หมกมุ่นอยู่ ไม่มองเห็นโทษ ไม่มีปัญญาเครื่องสลัดออก บริโภคอยู่ซึ่งกามคุณ ๕ มีกามฉันทะผูกมัดแล้ว เบื้องหน้าจากการตายเพราะกายแตกทำลาย จะเข้าถึงความเป็นสหายแห่งพรหม ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

วาเสฏฐะ เปรียบเหมือนแม่น้ำอจิรวดี น้ำเต็มเปี่ยมเสมอขอบฝั่ง กาก้มลงดื่มได้ ครั้งนั้น บุรุษผู้ต้องการฝั่งแสวงหาฝั่ง ไปยังฝั่ง ประสงค์จะข้ามฝั่งไป เขากลับนอนคลุมตลอดศีรษะเสียที่ฝั่ง วาเสฏฐะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นพึงไปสู่ฝั่งโน้นจากฝั่งนี้แห่งแม่น้ำอจิรวดีได้หรือไม่.

ไม่ได้เลย ท่านพระโคดมผู้เจริญ.

วาเสฏฐะ ฉันนั้นก็เหมือนกัน นิวรณ์ ๕ เหล่านี้ ในอริยวินัยเรียกว่า เครื่องปิดบ้าง เครื่องกางกั้นบ้าง เครื่องคลุมบ้าง เครื่องร้อยรัดบ้าง นิวรณ์ ๕ อะไรบ้าง คือ

กามฉันทนิวรณ์ พยาบาทนิวรณ์ ถีนมิทธนิวรณ์ อุทธัจจ-กุกกุจจนิวรณ์ วิจิกิจฉานิวรณ์ วาเสฏฐะ นิวรณ์ ๕ เหล่านี้ ในอริยวินัยเรียกว่า เครื่องปิดบ้าง เครื่องกางกั้นบ้าง เครื่องคลุมบ้าง เครื่องร้อยรัดบ้าง.

วาเสฏฐะ พวกพราหมณ์ผู้ได้ไตรวิชชา ถูกนิวรณ์ ๕ เหล่านี้ปิดแล้ว กั้นแล้ว คลุมแล้ว ร้อยรัดแล้ว ก็พราหมณ์ผู้ได้ไตรวิชชาเหล่านั้น ละธรรมที่ทำบุคคลให้เป็นพราหมณ์เสีย สมาทานธรรมประพฤติธรรมที่ไม่ทำบุคคลให้เป็นพราหมณ์ เขาถูกนิวรณ์ ๕ ปิดแล้ว กั้นแล้ว คลุมแล้ว ร้อยรัดแล้ว เบื้องหน้าจากการตายเพราะกายแตกทำลาย จะเข้าถึงความเป็นสหายแห่งพรหม ข้อนี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

กามเลว ปานกลาง และประณีต ๒๘

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๖/๗.

ภิกษุทั้งหลาย โดยมากสัตว์ทั้งหลาย หมกมุ่นอยู่ในกาม กุลบุตรผู้ละเคียวและคานหาบหญ้าออกบวชเป็นบรรพชิต ควรเรียกว่าเป็น**กุลบุตรผู้มีศรัทธาออกบวช** ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเขาควรได้กามด้วยความเป็นหนุ่ม และกามเหล่านั้นก็มีอยู่ตามสภาพ คือ **กามเลว** (หีนา กามา) **กามปานกลาง** (มชฺฌิมา กามา) และ**กามประณีต** (ปณีตา กามา) ซึ่งกามทั้งหมดก็ถึงการนับว่าเป็นกามทั้งนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเด็กที่ยังอ่อน ยังได้แต่นอนหงาย เมื่อพี่เลี้ยงเผลอ ได้คว้าชิ้นไม้หรือเศษกระเบื้องกลืนเข้าไป พี่เลี้ยงเห็นแล้วก็จะพยายามหาวิธีเอาออกโดยเร็ว เมื่อเอาออกไม่ได้โดยง่ายก็จะประคองศีรษะเด็กด้วยมือซ้าย งอนิ้วมือขวาล้วงลงไปเกี่ยวขึ้นมา แม้ว่าจะถึงกับเลือดออกก็ต้องทำ ข้อนี้เพราะเหตุอะไรเล่า เพราะแม้เด็กนั้น จะได้รับความเจ็บปวดก็จริง แต่พี่เลี้ยงที่หวังความปลอดภัยแก่เด็ก หวังจะช่วยเหลือเด็ก มีความเอ็นดูเด็ก ก็ต้องทำเช่นนั้น เพราะความเอ็นดูนั่นเอง ครั้นเด็กนั้นเติบโตขึ้น มีความรู้เดียงสาพอควรแล้ว พี่เลี้ยงก็วางใจในเด็กนั้น ด้วยคิดว่าบัดนี้เด็กนี้คุ้มครองตัวเองได้แล้ว ไม่อาจประมาทอีกต่อไปแล้ว ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ฉันใดก็ฉันนั้นเหมือนกัน ตราบใดที่ภิกษุยังไม่ได้ทำกิจในกุศลธรรมทั้งหลายอันตนจะต้องทำด้วยศรัทธา ด้วยหิริ ด้วยโอตตัปปะ ด้วยวิริยะ และด้วยปัญญา ตราบนั้น เรายังจะต้องตามคุ้มครองภิกษุนั้น แต่เมื่อใดภิกษุนั้นได้ทำกิจในกุศลธรรมทั้งหลาย อันตนจะต้องทำด้วยศรัทธา ด้วยหิริ ด้วยโอตตัปปะ ด้วยวิริยะ ด้วยปัญญาสำเร็จแล้ว เราก็หมดห่วงในภิกษุนั้น ด้วยคิดว่า บัดนี้ภิกษุนี้คุ้มครองตัวเองได้แล้ว ไม่อาจประมาทอีกต่อไปแล้ว ดังนี้.

กามอันเป็นทิพย์ ประณีตกว่า กามของมนุษย์

๒๙

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๓/๑๖๒๗., –บาลี ม. ม. ๑๓/๒๗๕/๒๘๒.

เจ้าศากยะพระนามว่ามหานาม ได้ทูลถามผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันได้ยินมาว่า ภิกษุมากรูปกระทำจีวรกรรมของพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคทรงทำจีวรสำเร็จแล้ว จะเสด็จหลีกไปสู่ที่จาริกโดยล่วง ๓ เดือน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องนี้หม่อมฉันยังไม่ได้ฟัง ยังไม่ได้รับมา เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า อุบาสกผู้มีปัญญา พึงกล่าวสอนอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก.

มหานาม อุบาสกผู้มีปัญญา พึงปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการว่า ท่านจงเบาใจเถิดว่าท่านมีความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ท่านมีความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระธรรม ... ท่านมีความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ... ท่านมีศีลทั้งหลายที่พระอริยะชอบใจ ... เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ.

มหานาม อุบาสกผู้มีปัญญา ครั้นปลอบอุบาสกผู้มีปัญญา ผู้ป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ด้วยธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเบาใจ ๔ ประการนี้แล้ว พึงถามเขาอย่างนี้ว่า ท่านมี

ความห่วงใยในมารดาและบิดาอยู่หรือ ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความห่วงใยในมารดาและบิดาอยู่ อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำความห่วงใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำความห่วงใยในมารดาและบิดา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความห่วงใยในมารดาและบิดาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราละความห่วงใยในมารดาและบิดาของเราแล้ว.

มหานาม อุบาสกนั้นพึงถามเขาอย่างนี้ว่า ท่านยังมีความห่วงใยในบุตรและภรรยาอยู่หรือ ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความห่วงใยในบุตรและภรรยาอยู่ อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านผู้เช่นกับเรา ซึ่งมีความตายเป็นธรรมดา ถ้าแม้ท่านจักกระทำความห่วงใยในบุตรและภรรยา ก็จักตายไป ถ้าแม้ท่านจักไม่กระทำความห่วงใยในบุตรและภรรยา ก็จักตายไปเหมือนกัน ขอท่านจงละความห่วงใยในบุตรและภรรยาของท่านเสียเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า เราละความห่วงใยในบุตรและภรรยาของเราแล้ว.

มหานาม อุบาสกนั้นพึงถามเขาอย่างนี้ว่า ท่านยังมีความห่วงใยในกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่หรือ ถ้าเขา

กล่าวอย่างนี้ว่า เรายังมีความห่วงใยในกามคุณ ๕ อันเป็นของมนุษย์อยู่ อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า **กามอันเป็นทิพย์ยังดีกว่า ประณีตกว่า กามอันเป็นของมนุษย์** (มานุสเกหิ กาเมหิ ทิพฺพา กามา อภิกฺกนฺตตรา จ ปณีตตรา จ) ขอท่านจงพรากจิตให้ออกจากกามอันเป็นของมนุษย์ แล้วน้อมจิตไปในพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากกามอันเป็นของมนุษย์แล้ว จิตของเราน้อมไปในพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาแล้ว.

มหานาม อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ขอท่านจงพรากจิตให้ออกจากพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา แล้วน้อมจิตไปในพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์เถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาแล้ว จิตของเราน้อมไปในพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์แล้ว.

มหานาม อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พวกเทวดาชั้นยามายังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ... พวกเทวดาชั้นดุสิตยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทวดาชั้นยามา ... พวกเทวดาชั้นนิมมานรดียังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทวดาชั้นดุสิต ... พวกเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตียังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทวดาชั้นนิมมานรดี ขอท่านจงพรากจิตให้ออกจาก

พวกเทวดาชั้นนิมมานรดี แล้วน้อมจิตไปในพวกเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวกเทวดาชั้นนิมมานรดีแล้ว จิตของเราน้อมไปในพวกเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีแล้ว.

มหานาม อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า พรหมโลกยังดีกว่า ประณีตกว่า พวกเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี ขอท่านจงพรากจิตให้ออกจากพวกเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี แล้วน้อมจิตไปในพรหมโลกเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพวกเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีแล้ว จิตของเราน้อมไปในพรหมโลกแล้ว.

มหานาม อุบาสกนั้นพึงกล่าวกะเขาอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุ แม้พรหมโลกก็ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ยังนับเนื่องในสักกายะ ขอท่านจงพรากจิตให้ออกจากพรหมโลก แล้วนำจิตเข้าไปในความดับสักกายะเถิด ถ้าเขากล่าวอย่างนี้ว่า จิตของเราออกจากพรหมโลกแล้ว เรานำจิตเข้าไปในความดับแห่งสักกายะแล้ว.

มหานาม เราไม่กล่าวถึงความต่างอะไรกันของอุบาสก ผู้มีจิตพ้นแล้วอย่างนี้ กับภิกษุผู้พ้นแล้วตั้งร้อยปี คือ พ้นด้วยวิมุตติเหมือนกัน.

.....

... มาคัณฑิยะ เปรียบเหมือนคหบดี หรือบุตรของคหบดีที่เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก เอิบอิ่มเพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอตนด้วยรูปที่รู้ได้ด้วยตา อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด บำเรอตนด้วยเสียงที่รู้ได้ด้วยหู ... บำเรอตนด้วยกลิ่นที่รู้ได้ด้วยจมูก ... บำเรอตนด้วยรสที่รู้ได้ด้วยลิ้น ... บำเรอตนด้วยโผฏฐัพพะที่รู้ได้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด เขาเป็นผู้ประพฤติกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ เทพบุตรนั้นอันหมู่นางอัปสรแวดล้อมในสวนนันทวัน เอิบอิ่มเพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ บำเรอตนอยู่ในดาวดึงส์เทวโลก เทพบุตรนั้นได้เห็นคหบดี หรือบุตรของคหบดี ผู้เอิบอิ่มเพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอตนอยู่.

มาคัณฑิยะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นว่าอย่างไร เทพบุตรนั้น อันหมู่นางอัปสรแวดล้อมในสวนนันทวัน เอิบอิ่มเพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ บำเรอตนอยู่ จะพึงทะเยอทะยานต่อคหบดี หรือต่อบุตรของคหบดี หรือต่อกามคุณ ๕ ของมนุษย์ หรือจะพึงเวียนกลับมาในกามอันเป็นของมนุษย์บ้างไหม.

ไม่เป็นอย่างนั้น ท่านพระโคดม ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่า กามอันเป็นทิพย์ น่าใคร่ยิ่งกว่า และประณีตกว่ากามของมนุษย์.

มาคัณฑิยะ ถึงเราเองก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อยังครองเรือนอยู่ในกาลก่อน เอิบอิ่มเพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ บำเรอตนด้วยรูปที่รู้ได้ด้วยตา อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด บำเรอตนด้วยเสียงที่รู้ได้ด้วยหู ... บำเรอตนด้วยกลิ่นที่รู้ได้ด้วยจมูก ... บำเรอตนด้วยรสที่รู้ได้ด้วยลิ้น ... บำเรอตนด้วยโผฏฐัพพะที่รู้ได้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด.

สมัยต่อมาเรานั้นรู้ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเป็นเครื่องออกไปแห่งกามทั้งหลายตามความเป็นจริง แล้วละตัณหาในกาม ได้บรรเทาความเร่าร้อนที่เกิดขึ้นเพราะความปรารภกามได้แล้ว เป็นผู้ปราศจากความกระหาย มีจิตสงบในภายในอยู่ เรานั้นเห็นหมู่สัตว์อื่นที่ยังไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกกามตัณหาเคี้ยวกินอยู่ ถูกความเร่าร้อนที่เกิดขึ้นเพราะความปรารภกามแผดเผาอยู่ แต่ก็ยังขืนเสพกามอยู่นั่นเอง เราย่อมไม่ทะเยอทะยานต่อสัตว์เหล่านั้น ไม่ยินดีในกามนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเรายินดีอยู่ด้วยความยินดีที่เว้น

จากกาม เว้นจากอกุศลธรรม ทั้งเป็นความยินดีที่ล่วงเลยความสุขอันเป็นของทิพย์ เราจึงไม่ทะเยอทะยานต่อธรรมอันเลว ไม่ยินดีในธรรมอันเลวนั้นเลย.

มาคัณฑิยะ เปรียบเหมือนบุรุษโรคเรื้อน มีตัวเป็นแผล สุกปลั่ง ถูกเชื้อโรคแทะกัดอยู่ เกาปากแผลอยู่ด้วยเล็บ ย่างกายให้ร้อนที่หลุมถ่านเพลิง มาคัณฑิยะ เขาทำเช่นนั้นอยู่เพียงใด ปากแผลเหล่านั้นของเขา ยิ่งเป็นของไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็นขึ้นและเน่าขึ้นด้วยประการนั้น ๆ และจะมีความรู้สึกว่าน่ายินดี น่าพอใจสักหน่อยหนึ่ง ก็คือปากแผลทั้งหลาย ได้รับการเกาหรือการอบอุ่นด้วยไฟเป็นเหตุเท่านั้น ข้อนี้ฉันใด.

มาคัณฑิยะ สัตว์ทั้งหลายก็ฉันนั้นเหมือนกัน ยังเป็นผู้ไม่ปราศจากความกำหนัดในกาม ถูกกามตัณหาเคี้ยวกินอยู่ ถูกความเร่าร้อนที่เกิดขึ้นเพราะความปรารภกามแผดเผาอยู่ แต่ก็ยังขืนเสพกามอยู่นั่นเอง มาคัณฑิยะ สัตว์เหล่านั้นทำเช่นนั้นอยู่เพียงใด กามตัณหาก็ย่อมเจริญขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้น และสัตว์เหล่านั้นก็ถูกความเร่าร้อนที่เกิดขึ้นเพราะความปรารภกามแผดเผาอยู่ ด้วยประการนั้น ๆ และจะมีความรู้สึกว่าน่ายินดี น่าพอใจสักหน่อยหนึ่ง ก็เพราะอาศัยรสอร่อยของกามคุณ ๕ เป็นเหตุเท่านั้น.

เทียบเคียงลักษณะเทวดาชั้นดาวดึงส์ | ๓๐

-บาลี มหา. วิ. ๕/๙๕/๗๗., -บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๑๕/๙๒.

พวกเจ้าลิจฉวีชาวพระนครเวสาลี ได้ฟังข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จมาโดยลำดับ ถึงโกฏิคามแล้ว จึงพากันจัดยวดยานที่งาม ๆ เสด็จขึ้นสู่ยวดยานที่งาม ๆ มียวดยานที่งาม ๆ ออกไปจากพระนครเวสาลี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เจ้าลิจฉวีบางพวกเขียวล้วน คือ มีผิวสีเขียว ทรงผ้าสีเขียว ทรงเครื่องประดับสีเขียว บางพวกเหลืองล้วน คือ มีผิวสีเหลือง ทรงผ้าสีเหลือง ทรงเครื่องประดับสีเหลือง บางพวกแดงล้วน คือ มีผิวสีแดง ทรงผ้าสีแดง ทรงเครื่องประดับสีแดง บางพวกขาวล้วน คือ มีผิวสีขาว ทรงผ้าสีขาว ทรงเครื่องประดับสีขาว.

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น กำลังเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดไม่เคยเห็นเทวดาชั้นดาวดึงส์ ก็จงมองดูพวกเจ้าลิจฉวี จงพิจารณาดู จงเทียบเคียงดูพวกเจ้าลิจฉวีกับพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์เถิด.

(ในสูตรอื่น -บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๒๖๙/๑๓๖. ยังพบการกล่าวถึงสีที่เกี่ยวข้องกับเทวดาด้วย. ผู้รวบรวม)

คุณของกามและโทษของกาม ๓๑

–บาลี มู. ม. ๑๒/๑๗๙/๒๐๙.

เจ้าศากยะพระนามว่ามหานาม ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันเข้าใจข้อธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงมานานแล้วอย่างนี้ว่า โลภะ โทสะ โมหะ ต่างเป็นอุปกิเลสแห่งจิต ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น เหตุใด โลภธรรมก็ดี โทสธรรมก็ดี โมหธรรมก็ดี ยังครอบงำจิตของหม่อมฉันไว้ได้เป็นบางครั้งบางคราว หม่อมฉันเกิดความคิดเห็นอย่างนี้ว่า ธรรมชื่ออะไรเล่า ที่หม่อมฉันยังละไม่ได้เด็ดขาดในภายใน อันเป็นเหตุให้โลภธรรมก็ดี โทสธรรมก็ดี โมหธรรมก็ดี ยังครอบงำจิตของหม่อมฉันไว้ได้เป็นบางครั้งบางคราว.

มหานาม ธรรมนั้นนั่นแหละ (โลภะ โทสะ โมหะ) ที่ท่านยังละไม่ได้เด็ดขาดในภายใน อันเป็นเหตุให้โลภธรรมก็ดี โทสธรรมก็ดี โมหธรรมก็ดี ยังครอบงำจิตของท่านไว้ได้เป็นบางครั้งบางคราว.

มหานาม ถ้าธรรมนั้นเป็นอันท่านละได้เด็ดขาดในภายในแล้ว ท่านก็จะไม่อยู่ครองเรือน ไม่บริโภคกาม แต่เพราะท่านละธรรมเช่นนั้นยังไม่ได้เด็ดขาดในภายใน ฉะนั้นท่านจึงยังอยู่ครองเรือน จึงยังบริโภคกาม.

มหานาม ถ้าแม้ว่าอริยสาวกเล็งเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า กามให้ความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามนั้นยิ่งนัก ดังนี้ ถึงแม้อริยสาวกนั้นเว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม แต่ยังไม่

บรรลุปีติและสุข หรือกุศลธรรมอื่นที่สงบกว่านั้น เธอก็จะยังเป็นผู้เวียนกลับมาในกามได้ แต่เมื่อใด อริยสาวกได้เล็งเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า กามให้ความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามนั้นยิ่งนัก ดังนี้ และเธอก็เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม บรรลุปีติและสุข หรือกุศลธรรมอื่นที่สงบกว่านั้น เมื่อนั้น เธอย่อมเป็นผู้ไม่เวียนกลับมาในกามได้เป็นแท้.

มหานาม แม้เราเมื่อยังเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ก่อนการตรัสรู้ ก็เล็งเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า กามให้ความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามนั้นยิ่งนัก ดังนี้ และเราก็เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม แต่ยังไม่บรรลุปีติและสุข หรือกุศลธรรมอื่นที่สงบกว่านั้น เราจึงปฏิญาณไม่ได้ว่า เราเป็นผู้ไม่เวียนกลับมาในกาม แต่เมื่อใด เราเล็งเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า กามให้ความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามนั้นยิ่งนัก ดังนี้ และเราก็เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม บรรลุปีติและสุข และกุศลธรรมอื่นที่สงบกว่านั้น เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณได้ว่า เราเป็นผู้ไม่เวียนกลับมาในกาม.

มหานาม ก็อะไรเล่าเป็นคุณของกามทั้งหลาย มหานาม กามคุณ ๕ ประการนี้ ๕ ประการอะไรบ้าง คือ รูปที่

รู้ได้ด้วยตา อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด เสียงที่รู้ได้ด้วยหู ... กลิ่นที่รู้ได้ด้วยจมูก ... รสที่รู้ได้ด้วยลิ้น ... โผฏฐัพพะที่รู้ได้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด มหานาม เหล่านี้แลกามคุณ ๕ ประการ ความสุข ความโสมนัสใด อาศัยกามคุณ ๕ เหล่านี้เกิดขึ้น นี้เป็นคุณของกามทั้งหลาย.

มหานาม ก็อะไรเล่าเป็นโทษของกามทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้ เลี้ยงชีวิตด้วยความขยันในการประกอบศิลปะ คือ ด้วยการนับคะแนนก็ดี ด้วยการคำนวณก็ดี ด้วยการนับจำนวนก็ดี ด้วยการไถก็ดี ด้วยการค้าขายก็ดี ด้วยการเลี้ยงโคก็ดี ด้วยการยิงธนูก็ดี ด้วยการเป็นราชบุรุษก็ดี ด้วยศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี ต้องตรากตรำกับความหนาว ต้องตรากตรำกับความร้อน ต้องลำบากอยู่ด้วยสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลาน หรือต้องตายเพราะความหิว ความกระหาย มหานาม แม้นี้ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่เห็นได้เองว่า มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

มหานาม ถ้าเมื่อกุลบุตรนั้น ขยัน สืบต่อ พยายามอยู่อย่างนั้น โภคะเหล่านั้นก็ไม่สำเร็จผล เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไรรำพัน ทุบอก คร่ำครวญ ถึงความหลงเลือนว่า ความขยันของเราเป็นโมฆะหนอ ความพยายามของเราไม่มีผลหนอ มหานาม แม้นี้ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่เห็นได้เองว่า มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

มหานาม ถ้าเมื่อกุลบุตรนั้น ขยัน สืบต่อ พยายามอยู่อย่างนั้น โภคะเหล่านั้นก็สำเร็จผล เขาก็ยังเสวยทุกขะโทมนัส เพราะการคอยรักษาโภคะเหล่านั้นเป็นตัวบังคับว่าทำอย่างไร พระราชาทั้งหลายไม่พึงริบโภคะเหล่านั้นไปได้ พวกโจรไม่พึงปล้นไปได้ ไฟไม่พึงไหม้ไปได้ น้ำไม่พึงพัดไปได้ ทายาทอันไม่เป็นที่รักไม่พึงนำไปได้ เมื่อกุลบุตรนั้นคอยรักษาคุ้มครองอยู่อย่างนี้ พระราชาทั้งหลายริบโภคะเหล่านั้นไปก็ดี โจรปล้นเอาไปก็ดี ไฟไหม้ก็ดี น้ำพัดไปก็ดี ทายาทอันไม่เป็นที่รักนำไปก็ดี เขาย่อมเศร้าโศก ลำบาก ร่ำไรรำพัน ทุบอก คร่ำครวญ ถึงความหลงเลือนว่า สิ่งใดเคยเป็นของเรา แม้สิ่งนั้นก็ไม่เป็นของเรา มหานาม แม้นี้ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่เห็นได้เองว่า มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

มหานาม โทษอื่นยังมีอีก ที่มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั่นเอง คือ ข้อที่พวกพระราชาก็วิวาทกันกับพวกพระราชา พวกกษัตริย์ก็วิวาทกันกับพวกกษัตริย์ พวกพราหมณ์ก็วิวาทกันกับพวกพราหมณ์ พวกคหบดีก็วิวาทกันกับพวกคหบดี มารดาก็วิวาทกันกับบุตร บุตรก็วิวาทกันกับมารดา บิดาก็วิวาทกันกับบุตร บุตรก็วิวาทกันกับบิดา พี่ชายน้องชายก็วิวาทกันกับพี่ชายน้องชาย พี่ชายน้องชายก็วิวาทกันกับพี่สาวน้องสาว พี่สาวน้องสาวก็วิวาทกันกับพี่ชายน้องชาย สหายก็วิวาทกันกับสหาย เขาเหล่านั้นต่างถึงการทะเลาะ แก่งแย่งวิวาทกัน ทำร้ายซึ่งกันและกันด้วยฝ่ามือบ้าง ด้วยก้อนดินบ้าง ด้วยท่อนไม้บ้าง ด้วยศาสตราบ้าง ถึงความตายไปบ้าง ได้รับทุกข์ปางตายบ้างอยู่ในที่นั้น ๆ มหานาม แม้นี้ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่เห็นได้เองว่า มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

มหานาม โทษอื่นยังมีอีก ที่มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั่นเอง คือ คนทั้งหลายต่างถือดาบและโล่ สอดแล่งธนูวิ่งเข้าสู่สงคราม ปะทะกันทั้ง ๒ ฝ่าย เมื่อลูกศรทั้งหลายถูก

ยิงไปบ้าง เมื่อหอกทั้งหลายถูกพุ่งไปบ้าง เมื่อดาบทั้งหลายถูกกวัดแกว่งอยู่บ้าง คนเหล่านั้นต่างก็ถูกลูกศรแทงบ้าง ถูกหอกแทงบ้าง ถูกดาบตัดศีรษะบ้าง ถึงความตายไปบ้าง ได้รับทุกข์ปางตายบ้างอยู่ในที่นั้น ๆ มหานาม แม้นี้ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่เห็นได้เองว่า มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

มหานาม โทษอื่นยังมีอีก ที่มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั่นเอง คือ คนทั้งหลายต่างถือดาบและโล่ สอดแล่งธนูกรูกันเข้าไปสู่เชิงกำแพงที่ฉาบด้วยเปือกตมร้อน เมื่อลูกศรทั้งหลายถูกยิงไปบ้าง เมื่อหอกทั้งหลายถูกพุ่งไปบ้าง เมื่อดาบทั้งหลายถูกกวัดแกว่งอยู่บ้าง คนเหล่านั้นต่างก็ถูกลูกศรแทงบ้าง ถูกหอกแทงบ้าง ถูกราดด้วยโคมัยร้อน ๆ บ้าง ถูกสับด้วยคราดบ้าง ถูกดาบตัดศีรษะบ้าง ถึงความตายไปบ้าง ได้รับทุกข์ปางตายบ้างอยู่ในที่นั้น ๆ มหานาม แม้นี้ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่เห็นได้เองว่า มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

มหานาม โทษอื่นยังมีอีก ที่มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายนั่นเอง คือ คนทั้งหลายตัดช่องย่องเบาบ้าง ปล้นอย่างกวาดล้างบ้าง ปล้นในเรือนหลังเดียวบ้าง ดักปล้นในทางเปลี่ยวบ้าง สมสู่ภรรยาคนอื่นบ้าง พระราชาทั้งหลายจับคน ๆ นั้นได้แล้ว ให้ทำการลงโทษแบบต่าง ๆ คือ เฆี่ยนด้วยแส้บ้าง เฆี่ยนด้วยหวายบ้าง ทุบด้วยท่อนไม้บ้าง ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือและเท้าบ้าง ตัดหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งหูและจมูกบ้าง ลงโทษด้วยวิธีหม้อเคี่ยวน้ำส้มบ้าง ด้วยวิธีขอดสังข์บ้าง ด้วยวิธีปากราหูบ้าง ด้วยวิธีพุ่มเพลิงบ้าง ด้วยวิธีมือไฟบ้าง ด้วยวิธีนุ่งหนังช้างบ้าง ด้วยวิธีนุ่งเปลือกไม้บ้าง ด้วยวิธียืนกวางบ้าง ด้วยวิธีกระชากเนื้อด้วยเบ็ดบ้าง ด้วยวิธีควักเนื้อทีละกหาปณะบ้าง ด้วยวิธีแปรงแสบบ้าง ด้วยวิธีกางเวียนบ้าง ด้วยวิธีตั่งฟางบ้าง ราดด้วยน้ำมันร้อน ๆ บ้าง ให้สุนัขกัดกินบ้าง เสียบด้วยหลาวทั้งเป็น ๆ บ้าง ใช้ดาบตัดศีรษะบ้าง[๑] คนเหล่านั้นถึงความตายไปบ้าง ได้รับทุกข์ปางตายบ้างอยู่ในที่นั้น ๆ มหานาม แม้นี้ก็เป็นโทษของกามทั้งหลาย เป็นกองทุกข์ที่เห็นได้เองว่า มีกามเป็นเหตุ มีกามเป็นต้นเค้า มีกามเป็นตัวบังคับ เกิดเพราะเหตุแห่งกามทั้งหลายทั้งนั้น.

---

๑. รายละเอียดวิธีการลงโทษนั้น สามารถดูเพิ่มเติมได้จากกฎหมายตรา ๓ ดวง หมวดพระไอยการกระบดศึก. –ผู้รวบรวม

สุขที่ควรกลัวและไม่ควรกลัว | ๓๒

-บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๔๒๗/๖๕๙.

... ก็ข้อนั้น อันเรากล่าวแล้วว่า บุคคลควรรู้จักการวินิจฉัยในความสุข เมื่อรู้จักการวินิจฉัยความสุขแล้ว ควรประกอบความสุขชนิดที่เป็นภายใน ข้อนั้นเรากล่าวเพราะอาศัยเหตุผลอะไร.

ภิกษุทั้งหลาย กามคุณ ๕ อย่างเหล่านี้ ๕ อย่างอะไรบ้าง คือ รูปที่รู้ได้ด้วยตา อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด เสียงที่รู้ได้ด้วยหู ... กลิ่นที่รู้ได้ด้วยจมูก ... รสที่รู้ได้ด้วยลิ้น ... และโผฏฐัพพะ ที่รู้ได้ด้วยกาย อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ภิกษุทั้งหลาย สุข โสมนัสอันใดอาศัยกามคุณ ๕ เหล่านี้เกิดขึ้น สุข โสมนัสนั้น เราเรียกว่ากามสุข อันเป็นสุขของปุถุชน เป็นสุขทางเมถุน ไม่ใช่สุขอันประเสริฐ เรากล่าวว่า สุขนั้น บุคคลไม่ควรเสพ ไม่ควรเจริญ ไม่ควรทำให้มาก ควรกลัว.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าถึงซึ่งปฐมฌาน ... ทุติยฌาน ... ตติยฌาน ... จตุตถฌาน ... แล้วแลอยู่ นี้เราเรียกว่า สุขอาศัยเนกขัมมะ เป็นสุขเกิดจากความสงัดเงียบ สุขเกิดจากความเข้าไปสงบรำงับ สุขเกิดจากความรู้พร้อม เรากล่าวว่า สุขนั้น บุคคลควรเสพให้ทั่วถึง ควรทำให้เจริญ ควรทำให้มาก ไม่ควรกลัว.

คำใดที่เรากล่าวแล้วว่า บุคคลควรรู้จักการวินิจฉัยในความสุข เมื่อรู้จักการวินิจฉัยความสุขแล้ว ควรประกอบความสุขชนิดที่เป็นภายในนั้น คำนั้น เรากล่าวแล้ว เพราะอาศัยเหตุผลนี้.

ตั้งอยู่ในภูมิคนแก่ เพราะละกามได้ | ๓๓

-บาลี ทุก อํ. ๒๐/๘๖/๒๘๓.

ท่านกัจจานะ ข้าพเจ้าได้ฟังมาดังนี้ว่า ท่านสมณะกัจจานะหาได้อภิวาท ลุกขึ้นต้อนรับพวกพราหมณ์ผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย หรือไม่เชื้อเชิญด้วยอาสนะ ท่านกัจจานะ ข่าวที่ได้ฟังมานั้นจริงแท้ เพราะท่านกัจจานะหาได้อภิวาท หรือลุกขึ้นต้อนรับพวกพราหมณ์ผู้แก่ ผู้เฒ่า ผู้ใหญ่ ผู้ล่วงกาลผ่านวัย หรือไม่เชื้อเชิญด้วยอาสนะ ท่านกัจจานะ การกระทำเช่นนี้นั้น เป็นการไม่สมควรแท้.

พราหมณ์ ภูมิคนแก่และภูมิเด็ก ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธะ ผู้ทรงรู้ทรงเห็นพระองค์นั้นตรัสไว้มีอยู่ พราหมณ์ ถึงแม้จะเป็นคนแก่มีอายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี โดยกำเนิดก็ดี แต่เขายังบริโภคกาม อยู่ในท่ามกลางกาม ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา ถูกกามวิตกเคี้ยวกินอยู่ ยังเป็นผู้ขวนขวายเพื่อแสวงหากาม เขาก็ย่อมถึงการนับว่าเป็นพาล ไม่ใช่เถระโดยแท้ พราหมณ์ ถึงแม้ว่าจะเป็นเด็ก ยังเป็นหนุ่ม มีผมดำสนิท ประกอบด้วยความเป็นหนุ่มอันเจริญ ยังตั้งอยู่ในปฐมวัย แต่เขาไม่บริโภคกาม ไม่อยู่ในท่ามกลางกาม ไม่ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา ไม่ถูกกามวิตกเคี้ยวกิน ไม่ขวนขวายเพื่อแสวงหากาม เขาก็ย่อมถึงการนับว่าเป็นบัณฑิต เป็นเถระแน่แท้ทีเดียว.

เมื่อท่านมหากัจจานะกล่าวอย่างนี้แล้ว พราหมณ์กัณฑรายนะได้ลุกจากที่นั่ง ห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง กราบเท้าของภิกษุหนุ่ม ๑๐๐ รูป[๑] ด้วยเศียรเกล้ากล่าวว่า 'พระคุณเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ใหญ่ ตั้งอยู่ในภูมิของคนแก่ แต่ข้าพเจ้าเป็นเด็ก ตั้งอยู่ในภูมิของเด็ก'.

๑. พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับหลวง และฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๔๙ ไม่มีระบุจำนวน ๑๐๐ รูป แต่ในพระไตรปิฎกฉบับมอญ และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีระบุจำนวนว่า ๑๐๐ รูป. –ผู้รวบรวม

ไม่เวียนกลับไปสู่กามทั้งหลายอีก เพราะบรรลุสุขอื่นที่สงบกว่า ๓๔

-บาลี มู. ม. ๑๒/๑๘๐/๒๑๑.

มหานาม ถ้าแม้ว่าอริยสาวกเล็งเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า กามให้ความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามนั้นยิ่งนัก ดังนี้ ถึงแม้อริยสาวกนั้นเว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม แต่ยังไม่บรรลุปีติและสุข หรือกุศลธรรมอื่นที่สงบกว่านั้น เธอก็จะยังเป็นผู้เวียนกลับมาในกามได้.

มหานาม แต่เมื่อใด อริยสาวกได้เล็งเห็นด้วยปัญญาโดยชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า กามให้ความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามนั้นยิ่งนัก ดังนี้ และเธอก็เว้นจากกาม เว้นจากอกุศลธรรม บรรลุปีติและสุข หรือกุศลธรรมอื่นที่สงบกว่านั้น เมื่อนั้น เธอย่อมเป็นผู้ไม่เวียนกลับมาในกามได้เป็นแท้.

เหตุเกิดของอกุศลวิตก ๓๕

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๑๘๑/๓๕๕.

ภิกษุทั้งหลาย กามวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ พยาบาทวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ วิหิงสาวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็กามวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ พยาบาทวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ วิหิงสาวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ เป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยกามธาตุ จึงเกิดความหมายรู้ในกาม (กามธาตุํ ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ กามสญฺญา)[๑]

เพราะอาศัยความหมายรู้ในกาม จึงเกิดความดำริในกาม (กามสญฺญํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ กามสงฺกปฺโป)

เพราะอาศัยความดำริในกาม จึงเกิดความพอใจในกาม (กามสงฺกปฺปํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ กามจฺฉนฺโท)

เพราะอาศัยความพอใจในกาม จึงเกิดความเร่าร้อนเพราะกาม (กามจฺฉนฺทํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ กามปริฬาโห)

เพราะอาศัยความเร่าร้อนเพราะกาม จึงเกิดการแสวงหากาม (กามปริฬาหํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ กามปริเยสนา).

---

๑. ได้ปรับสำนวนแปลให้เป็นแบบปฏิจจฯ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของคำพระศาสดาอันเป็นสุดตวินโย. -ผู้รวบรวม

ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อแสวงหากาม ย่อมปฏิบัติผิดโดยฐานะ ๓ คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยพยาบาทธาตุ จึงเกิดความหมายรู้ในพยาบาท เพราะอาศัยความหมายรู้ในพยาบาท จึงเกิดความดำริในพยาบาท เพราะอาศัยความดำริในพยาบาท จึงเกิดความพอใจในพยาบาท เพราะอาศัยความพอใจในพยาบาท จึงเกิดความเร่าร้อนเพราะพยาบาท เพราะอาศัยความเร่าร้อนเพราะพยาบาท จึงเกิดการแสวงหาพยาบาท ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อแสวงหาพยาบาทย่อมปฏิบัติผิดโดยฐานะ ๓ คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยวิหิงสาธาตุ จึงเกิดความหมายรู้ในวิหิงสา เพราะอาศัยความหมายรู้ในวิหิงสา จึงเกิดความดำริในวิหิงสา เพราะอาศัยความดำริในวิหิงสา จึงเกิดความพอใจในวิหิงสา เพราะอาศัยความพอใจในวิหิงสา จึงเกิดความเร่าร้อนเพราะวิหิงสา เพราะอาศัยความเร่าร้อนเพราะวิหิงสา จึงเกิดการแสวงหาวิหิงสา ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ เมื่อแสวงหาวิหิงสา ย่อมปฏิบัติผิดโดยฐานะ ๓ คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ.

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษวางคบหญ้าที่ไฟติดแล้วในป่าหญ้าแห้ง ถ้าหากเขาไม่รีบดับด้วยมือและเท้าแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น บรรดาสัตว์มีชีวิตทั้งหลาย ที่อาศัยหญ้าและไม้อยู่ก็จะถึงความพินาศย่อยยับ ภิกษุทั้งหลาย ฉันใดก็ฉันนั้น สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เมื่อไม่รีบละ ไม่รีบบรรเทา ไม่รีบทำให้สิ้นสุด ไม่รีบทำให้ไม่มีเหลือ ซึ่งอกุศลสัญญาที่เกิดขึ้นก่อกวนแล้ว เขาย่อมอยู่เป็นทุกข์ มีความอึดอัด มีความคับแค้น มีความเร่าร้อนในปัจจุบัน เบื้องหน้าจากการตาย เพราะกายแตกทำลาย ทุคติเป็นอันหวังได้.

ภิกษุทั้งหลาย เนกขัมมวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ อัพยาบาทวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ อวิหิงสาวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ.

ภิกษุทั้งหลาย ก็เนกขัมมวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ อัพยาบาทวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ อวิหิงสาวิตกย่อมเกิดอย่างมีเหตุ ไม่เกิดอย่างไม่มีเหตุ เป็นอย่างไร.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเนกขัมมธาตุ จึงเกิดความหมายรู้ในเนกขัมมะ (เนกฺขมฺมธาตุํ ภิกฺขเว ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ เนกฺขมฺมสญฺญา)

เพราะอาศัยความหมายรู้ในเนกขัมมะ จึงเกิดความดำริในเนกขัมมะ (เนกฺขมฺมสญฺญํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ เนกฺขมฺมสงฺกปฺโป)

เพราะอาศัยความดำริในเนกขัมมะ จึงเกิดความพอใจในเนกขัมมะ (เนกฺขมฺมสงฺกปฺปํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ เนกฺขมฺมจฺฉนฺโท)

เพราะอาศัยความพอใจในเนกขัมมะ จึงเกิดความเร่าร้อนเพราะเนกขัมมะ (เนกฺขมฺมจฺฉนฺทํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ เนกฺขมฺมปริฬาโห)

เพราะอาศัยความเร่าร้อนเพราะเนกขัมมะ จึงเกิดการแสวงหาเนกขัมมะ (เนกฺขมฺมปริฬาหํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ เนกฺขมฺมปริเยสนา)

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ เมื่อแสวงหาเนกขัมมะ ย่อมปฏิบัติชอบโดยฐานะ ๓ คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอัพยาบาทธาตุ จึงเกิดความหมายรู้ในความไม่พยาบาท เพราะอาศัยความหมายรู้ในความไม่พยาบาท จึงเกิดความดำริในความไม่พยาบาท เพราะอาศัยความดำริในความไม่พยาบาท จึงเกิดความพอใจในความไม่พยาบาท เพราะอาศัยความพอใจในความไม่พยาบาท จึงเกิดความเร่าร้อนเพราะความไม่พยาบาท เพราะอาศัยความเร่าร้อนเพราะความไม่พยาบาท จึงเกิดการแสวงหาความไม่พยาบาท ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวก

ผู้ได้สดับ เมื่อแสวงหาความไม่พยาบาท ย่อมปฏิบัติชอบโดยฐานะ ๓ คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอวิหิงสาธาตุ จึงเกิดความหมายรู้ในอวิหิงสา เพราะอาศัยความหมายรู้ในอวิหิงสา จึงเกิดความดำริในอวิหิงสา เพราะอาศัยความดำริในอวิหิงสา จึงเกิดความพอใจในอวิหิงสา เพราะอาศัยความพอใจในอวิหิงสา จึงเกิดความเร่าร้อนเพราะอวิหิงสา เพราะอาศัยความเร่าร้อนเพราะอวิหิงสา จึงเกิดการแสวงหาอวิหิงสา ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ เมื่อแสวงหาอวิหิงสา ย่อมปฏิบัติชอบโดยฐานะ ๓ คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ.

ภิกษุทั้งหลาย บุรุษวางคบหญ้าที่ไฟติดแล้วในป่าหญ้าแห้ง ถ้าหากเขารีบดับด้วยมือและเท้าแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น บรรดาสัตว์มีชีวิตทั้งหลาย ที่อาศัยหญ้าและไม้อยู่ก็จะไม่ถึงความพินาศย่อยยับ ภิกษุทั้งหลาย ฉันใดก็ฉันนั้น สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เมื่อรีบละ รีบบรรเทา รีบทำให้สิ้นสุด รีบทำให้ไม่มีเหลือ ซึ่งอกุศลสัญญาที่เกิดขึ้นก่อกวนแล้ว เขาย่อมอยู่เป็นสุข ไม่มีความอึดอัด ไม่มีความคับแค้น ไม่มีความเร่าร้อนในปัจจุบัน เบื้องหน้าจากการตายเพราะกายแตกทำลาย **สุคติเป็นอันหวังได้.**

ข้อปฏิบัติเพื่อดับอกุศลสังกัปปะ (ความดำริอันเป็นอกุศล) ๓๖

–บาลี ม. ม. ๑๓/๓๔๙/๓๖๔.

ช่างไม้ ก็ความดำริอันเป็นอกุศล (อกุศลสังกัปปะ) เป็นอย่างไร ช่างไม้ ความดำริในกาม ความดำริในพยาบาท ความดำริในวิหิงสา (ความเบียดเบียน) เหล่านี้เรากล่าวว่า ความดำริอันเป็นอกุศล.

ช่างไม้ ก็ความดำริอันเป็นอกุศลนี้ มีอะไรเป็นเหตุให้เกิด แม้เหตุให้เกิดแห่งความดำริอันเป็นอกุศลนั้น เรากล่าวแล้วว่า **มีสัญญาเป็นเหตุให้เกิด** ก็สัญญาเป็นอย่างไร แม้สัญญาก็มีมาก หลายอย่าง นานาประการ สัญญาใดเป็นสัญญาในกาม เป็นสัญญาในพยาบาท เป็นสัญญาในวิหิงสา ความดำริอันเป็นอกุศลนี้ มีสัญญาเป็นเหตุให้เกิด.

ช่างไม้ ก็ความดำริอันเป็นอกุศลเหล่านี้ ดับไม่เหลือในที่ไหน แม้ความดับแห่งความดำริอันเป็นอกุศลนั้น เราก็กล่าวไว้แล้ว ช่างไม้ ในกรณีนี้ ภิกษุเพราะสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุข อันเกิดจากวิเวกแล้วแลอยู่ ความดำริอันเป็นอกุศลเหล่านี้ ย่อมดับไม่เหลือในปฐมฌานนั้น.[๑]

๑. ข้อสังเกต แม้ในปฐมฌาน ก็สามารถละอกุศลสังกัปปะทั้ง ๓ อย่างได้. –ผู้รวบรวม

ช่างไม้ ก็ผู้ปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความดำริอันเป็นอกุศล ช่างไม้ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดแห่งอกุศลธรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย ที่ยังไม่ได้บังเกิดขึ้น ... เพื่อละอกุศลธรรมอันเป็นบาปทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว ... เพื่อการบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่ได้บังเกิด ... เพื่อความยั่งยืน ความไม่เลอะเลือน ความงอกงามยิ่งขึ้น ความไพบูลย์ ความเจริญ ความเต็มเปี่ยมแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว ช่างไม้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้แลชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความดำริอันเป็นอกุศล.

ช่างไม้ ก็ความดำริอันเป็นกุศลเป็นอย่างไร ช่างไม้ ความดำริในเนกขัมมะ ความดำริในความไม่พยาบาท ความดำริในอวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) เหล่านี้เรากล่าวว่าความดำริอันเป็นกุศล.

ช่างไม้ ก็ความดำริอันเป็นกุศลนี้ มีอะไรเป็นเหตุให้เกิด แม้เหตุให้เกิดแห่งความดำริอันเป็นกุศลนั้น เรากล่าวแล้วว่ามีสัญญาเป็นเหตุให้เกิด ก็สัญญาเป็นอย่างไร แม้สัญญาก็มีมากหลายอย่าง นานาประการ สัญญาใดเป็นสัญญาในเนกขัมมะ เป็นสัญญาในความไม่พยาบาท เป็นสัญญาในอวิหิงสา ความดำริอันเป็นกุศลนี้ มีสัญญาเป็นเหตุให้เกิด.

ช่างไม้ ก็ความดำริอันเป็นกุศลเหล่านี้ ดับไม่เหลือในที่ไหน แม้ความดับแห่งความดำริอันเป็นกุศลนั้น เราก็กล่าวไว้แล้ว ช่างไม้ ในกรณีนี้ ภิกษุบรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีปีติและสุขเกิดอันจากสมาธิแล้วแลอยู่ ความดำริอันเป็นกุศลเหล่านี้ ย่อมดับไม่เหลือในทุติยฌานนั้น.

ช่างไม้ ก็ผู้ปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความดำริอันเป็นกุศล ช่างไม้ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดแห่งอกุศลธรรมอันเป็นบาปทั้งหลาย ที่ยังไม่ได้บังเกิดขึ้น ... เพื่อละอกุศลธรรมอันเป็นบาปทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว ... เพื่อการบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่ได้บังเกิด ... เพื่อความยั่งยืน ความไม่เลอะเลือน ความงอกงามยิ่งขึ้น ความไพบูลย์ ความเจริญ ความเต็มเปี่ยมแห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว ช่างไม้ ผู้ปฏิบัติอย่างนี้แลชื่อว่าปฏิบัติเพื่อความดับแห่งความดำริอันเป็นกุศล.

เหตุเกิดของกามฉันทะ ๓๗

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๒๐/๔๓๘.

ภิกษุทั้งหลาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพราะกระทำในใจมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งกามราคะ.

ภิกษุทั้งหลาย พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพราะกระทำในใจมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งพยาบาท.

ภิกษุทั้งหลาย ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพราะกระทำในใจมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งถีนมิทธะ.

ภิกษุทั้งหลาย อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพราะกระทำในใจมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอุทธัจจกุกกุจจะ.

ภิกษุทั้งหลาย วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เพราะกระทำในใจมากถึงธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกิจฉา.

(ในสูตรอื่น ตรัสว่า เพราะกระทำในใจโดยไม่แยบคาย จึงเป็นเหตุให้นิวรณ์ทั้ง ๕ ที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น -บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๓๒/๔๘๒. -ผู้รวบรวม)

อาหารของกามฉันทะ ๓๘

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๙๔/๓๕๗.

ภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด นิวรณ์ ๕ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้**กามฉันทะ**ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ภิกษุทั้งหลาย **สุภนิมิต**มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในสุภนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้**พยาบาท**ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ภิกษุทั้งหลาย **ปฏิฆนิมิต**มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในปฏิฆนิมิตนั้น นี้เป็นอาหารให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้**ถีนมิทธะ**ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ภิกษุทั้งหลาย **ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความบิดขี้เกียจ ความเมาอาหาร ความที่ใจหดหู่**มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่ง

อโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้**อุทธัจจ-กุกกุจจะ**ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ภิกษุทั้งหลาย **ความไม่สงบใจ**มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในความไม่สงบใจนั้น นี้เป็นอาหารให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

ภิกษุทั้งหลาย ก็อะไรเล่าเป็นอาหารให้**วิจิกิจฉา**ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ภิกษุทั้งหลาย **ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิจิกิจฉา**มีอยู่ การกระทำให้มากซึ่งอโยนิโสมนสิการในธรรมเหล่านั้น นี้เป็นอาหารให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น.

ภิกษุทั้งหลาย กายนี้มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด นิวรณ์ ๕ เหล่านี้ ก็มีอาหารเป็นที่ตั้ง ดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยอาหาร ไม่มีอาหารดำรงอยู่ไม่ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เมื่อตั้งใจฟังธรรม กามฉันทะ ย่อมไม่มี | ๓๙

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๓๔/๔๙๒.

ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เงี่ยโสตลงฟังธรรม สมัยนั้น นิวรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ โพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

ในสมัยนั้น นิวรณ์ ๕ อะไรบ้างย่อมไม่มีแก่เธอ คือ **กามฉันท**นิวรณ์ ย่อมไม่มี **พยาบาท**นิวรณ์ ย่อมไม่มี **ถีนมิทธ**นิวรณ์ ย่อมไม่มี **อุทธัจจกุกกุจจ**นิวรณ์ ย่อมไม่มี วิจิกิจฉานิวรณ์ ย่อมไม่มี ภิกษุทั้งหลาย ในสมัยนั้น นิวรณ์ ๕ เหล่านี้ ย่อมไม่มีแก่เธอ.

ในสมัยนั้น โพชฌงค์ ๗ อะไรบ้างย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ คือ **สติสัมโพชฌงค์** ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ **ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์** ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ **วิริยสัมโพชฌงค์** ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ **ปีติสัมโพชฌงค์** ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ **ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์** ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ **สมาธิสัมโพชฌงค์** ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ **อุเบกขาสัมโพชฌงค์** ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ภิกษุทั้งหลาย ในสมัยนั้น โพชฌงค์ ๗ เหล่านี้ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

ภิกษุทั้งหลาย สมัยใด อริยสาวกตั้งใจ ใส่ใจ รวมเข้าไว้ด้วยใจทั้งหมด เงี่ยโสตลงฟังธรรม สมัยนั้นนิวรณ์ ๕ ย่อมไม่มีแก่เธอ และโพชฌงค์ ๗ ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์.

ราคะ โทสะ โมหะ

ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว บรรเทาได้ยาก | ๔๐

-บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๐๖/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเหล่านี้ เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ยาก ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

(๑) ราคะ เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ยาก

(๒) โทสะ เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ยาก

(๓) โมหะ เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ยาก

(๔) ปฏิฆาณ เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ยาก

(๕) จิตคิดจะไป (คมิกจิตฺตํ) เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ยาก

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการเหล่านี้แล เกิดขึ้นแล้วบรรเทาได้ยาก.

ไฟ คือ ราคะ โทสะ โมหะ ๔๑

-บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๔๒/๔๓.

ภิกษุทั้งหลาย ไฟ ๗ อย่างเหล่านี้มีอยู่ ๗ อย่าง อะไรบ้าง คือ ไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ ไฟคืออาหุไนยะ ไฟคือคหบดี ไฟคือทักขิไณยะ และไฟที่เกิดจากไม้ ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้แลไฟ ๗ อย่าง.

... พราหมณ์ ไฟ ๓ อย่างเหล่านี้ ท่านควรละ ควรเว้น ไม่ควรเสพ ๓ อย่างอะไรบ้าง คือ ไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ.

พราหมณ์ ก็เพราะเหตุอะไร จึงควรละ ควรเว้น ไม่ควรเสพไฟคือราคะนี้ เพราะบุคคลผู้มีราคะ ถูกราคะครอบงำ มีจิตถูกราคะกลุ้มรุม ย่อมประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริตได้ ครั้นประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริตแล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบายทุคติ วินิบาต นรก ดังนั้น ไฟคือราคะนี้ จึงควรละ ควรเว้น ไม่ควรเสพ พราหมณ์ ก็เพราะเหตุอะไร จึงควรละ ควรเว้น ไม่ควรเสพไฟคือโทสะนี้ เพราะบุคคลผู้มีโทสะ ถูกโทสะครอบงำ มีจิตถูกโทสะกลุ้มรุม ย่อมประพฤติกายทุจริต

วจีทุจริต และมโนทุจริตได้ ครั้นประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริตแล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดังนั้น ไฟคือโทสะนี้ จึงควรละ ควรเว้น ไม่ควรเสพ พราหมณ์ ก็เพราะเหตุอะไร จึงควรละ ควรเว้น ไม่ควรเสพ ไฟคือโมหะนี้ เพราะบุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิต ถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริตได้ ครั้นประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริตแล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดังนั้น ไฟคือโมหะนี้ จึงควรละ ควรเว้น ไม่ควรเสพ.

พราหมณ์ ไฟ ๓ อย่างเหล่านี้แล ท่านควรละ ควรเว้น ไม่ควรเสพ.

พราหมณ์ ไฟ ๓ อย่างเหล่านี้ ท่านควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา บริหารให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง ๓ อย่าง อะไรบ้าง คือ ไฟคืออาหุไนยะ ไฟคือคหบดี ไฟคือทักขิไณยะ.

พราหมณ์ ก็ไฟคืออาหุไนยะเป็นอย่างไร พราหมณ์ บุคคลบางคนในกรณีนี้ คือ มารดาก็ดี บิดาก็ดี เหล่านี้เรียกว่า ไฟคืออาหุไนยะ ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเหตุว่า บุคคล ย่อมเกิดมาจากมารดาและบิดา ดังนั้น ไฟคืออาหุไนยะนี้ จึงควร สักการะ เคารพ นับถือ บูชา บริหารให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง

พราหมณ์ ก็ไฟคือคหบดีเป็นอย่างไร พราหมณ์ บุคคลบางคนในกรณีนี้ คือ บุตรก็ดี ภรรยาก็ดี ทาสก็ดี คนทำงานก็ดี เหล่านี้เรียกว่า ไฟคือคหบดี ดังนั้น ไฟคือคหบดีนี้ จึงควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา บริหารให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง พราหมณ์ ก็ไฟคือทักขิไณยะเป็นอย่างไร พราหมณ์ สมณพราหมณ์บางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากความประมาทมัวเมา ผู้ตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรัจจะ ผู้ฝึกฝน ทำความสงบ ทำความดับเย็นแก่ตนเอง เหล่านี้เรียกว่าไฟคือทักขิไณยะ ดังนั้น ไฟคือทักขิไณยะนี้ จึงควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา บริหารให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง.

พราหมณ์ ไฟ ๓ อย่างเหล่านี้แล ท่านควรสักการะ เคารพ นับถือ บูชา บริหารให้เป็นสุขโดยถูกต้อง.

พราหมณ์ ส่วนไฟที่เกิดจากไม้ ต้องก่อให้ลุกโพลงขึ้นตามกาลอันควร ต้องคอยดูตามกาลอันควร ต้องคอยดับตามกาลอันควร ต้องคอยเก็บตามกาลอันควร.

เหตุให้เป็นคนดุร้าย หรือคนสงบเสงี่ยม ๔๒

-บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๗๖/๕๘๖.

คามณิ บุคคลบางคนในโลกนี้ยังละราคะไม่ได้ เพราะเป็นผู้ยังละราคะไม่ได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธได้ เมื่อถูกคนอื่นยั่วให้โกรธ ย่อมแสดงความโกรธให้ปรากฏ ด้วยเหตุนั้น ผู้นั้นจึงถึงความนับว่า เป็นคนดุร้าย.

คามณิ บุคคลบางคนในโลกนี้ยังละโทสะไม่ได้ เพราะเป็นผู้ยังละโทสะไม่ได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธได้ เมื่อถูกคนอื่นยั่วให้โกรธ ย่อมแสดงความโกรธให้ปรากฏ ด้วยเหตุนั้น ผู้นั้นจึงถึงความนับว่า เป็นคนดุร้าย.

คามณิ บุคคลบางคนในโลกนี้ยังละโมหะไม่ได้ เพราะเป็นผู้ยังละโมหะไม่ได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธได้ เมื่อถูกคนอื่นยั่วให้โกรธ ย่อมแสดงความโกรธให้ปรากฏ ด้วยเหตุนั้น ผู้นั้นจึงถึงความนับว่า เป็นคนดุร้าย.

คามณิ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้จึงถึงความนับว่า เป็นคนดุร้าย.

คามณิ อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ละราคะได้แล้ว เพราะเป็นผู้ละราคะได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธไม่ได้ เมื่อถูก

คนอื่นยั่วให้โกรธ ก็ไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ด้วยเหตุนั้น ผู้นั้นจึงถึงความนับว่า เป็นคนสงบเสงี่ยม.

คามณิ บุคคลบางคนในโลกนี้ละโทสะได้แล้ว เพราะเป็นผู้ละโทสะได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธไม่ได้ เมื่อถูกคนอื่นยั่วให้โกรธ ก็ไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ด้วยเหตุนั้น ผู้นั้นจึงถึงความนับว่า เป็นคนสงบเสงี่ยม.

คามณิ บุคคลบางคนในโลกนี้ละโมหะได้แล้ว เพราะเป็นผู้ละโมหะได้ คนอื่นจึงยั่วให้โกรธไม่ได้ เมื่อถูกคนอื่นยั่วให้โกรธ ก็ไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ด้วยเหตุนั้น ผู้นั้นจึงถึงความนับว่า เป็นคนสงบเสงี่ยม.

คามณิ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้บุคคลบางคนในโลกนี้จึงถึงความนับว่า เป็นคนสงบเสงี่ยม.

อาชีพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ราคะ โทสะ โมหะ

๔๓

-บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๗๗/๕๘๙.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เคยได้ยินคำของนักเต้นรำผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์ก่อน ๆ กล่าวว่า นักเต้นรำคนใดทำให้คนหัวเราะรื่นเริง ด้วยคำจริงบ้าง คำเท็จบ้าง ในท่ามกลางสถานเต้นรำ ในท่ามกลางสถานมหรสพ ผู้นั้นเมื่อกายแตกทำลายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชื่อปหาสะ ในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่าอย่างไร.

อย่าเลยคามณิ ขอพักข้อนี้เสียเถิด ท่านอย่าถามข้อนี้กะเราเลย.

แม้ครั้งที่ ๒ คามณิ ได้ทูลถามอีก พระผู้มีพระภาคตรัสห้าม

แม้ครั้งที่ ๓ คามณิ ได้ทูลถามอีก พระผู้มีพระภาคจึงตรัสตอบว่า

คามณิ เมื่อก่อนสัตว์ทั้งหลายยังไม่ปราศจากราคะ ถูกเครื่องผูกคือราคะผูกไว้ **นักเต้นรำย่อมรวบรวม**เข้าไว้ ซึ่ง**ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งราคะ** ในท่ามกลางสถานเต้นรำ ในท่ามกลางสถานมหรสพแก่สัตว์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น.

คามณิ เมื่อก่อนสัตว์ทั้งหลายยังไม่ปราศจากโทสะ ถูกเครื่องผูกคือโทสะผูกไว้ **นักเต้นรำย่อมรวบรวม**เข้าไว้ ซึ่ง**ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโทสะ** ในท่ามกลางสถานเต้นรำ ในท่ามกลางสถานมหรสพแก่สัตว์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น.

คามณิ เมื่อก่อนสัตว์ทั้งหลายยังไม่ปราศจากโมหะ ถูกเครื่องผูกคือโมหะผูกไว้ **นักเต้นรำย่อมรวบรวม**เข้าไว้ ซึ่ง**ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโมหะ** ในท่ามกลางสถานเต้นรำ ในท่ามกลางสถานมหรสพแก่สัตว์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น.

คามณิ นักเต้นรำนั้น ตนเองก็มัวเมาประมาท ตั้งอยู่ในความประมาท เมื่อกายแตกทำลายไป ย่อมบังเกิดในนรกชื่อปหาสะ อนึ่ง ถ้าเขามีความเห็นอย่างนี้ว่า นักเต้นรำคนใดทำให้คนหัวเราะ รื่นเริงด้วยคำจริงบ้าง คำเท็จบ้าง ในท่ามกลางสถานเต้นรำ ในท่ามกลางสถานมหรสพ ผู้นั้นเมื่อกายแตกทำลายไป ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายแห่งเทวดาชื่อปหาสะดังนี้ไซร้ ความเห็นของเขานั้นเป็นความเห็นผิด.

คามณิ ก็เราย่อมกล่าว**คติ ๒ อย่าง** อย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล**ผู้มีความเห็นผิด** คือ **นรกหรือกำเนิดเดรัจฉาน.**

ความแตกต่างของ ราคะ โทสะ โมหะ และวิธีละราคะ โทสะ โมหะ ๔๔

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๕๖/๕๐๘.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกปริพพาชกอัญญเดียรถีย์จะพึงถามอย่างนี้ว่า อาวุโส ธรรม ๓ อย่างเหล่านี้มีอยู่ คือ ราคะ โทสะ และโมหะ อาวุโส อะไรเป็นความผิดแปลก อะไรเป็นความแตกต่าง อะไรเป็นเครื่องแสดงความต่างระหว่างธรรม ๓ อย่างเหล่านั้น ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวกเธอถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์แก่เขาว่า อาวุโส ราคะมีโทษน้อย คลายช้า โทสะมีโทษมาก คลายเร็ว โมหะมีโทษมาก คลายช้า.

ถ้าเขาถามอีกว่า อาวุโส อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้ราคะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือราคะที่เกิดอยู่แล้ว เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ ดังนี้ คำตอบพึงมีว่า สุภนิมิต (สิ่งที่ทำให้รู้สึกว่างาม) คือ เมื่อเขาทำในใจซึ่งสุภนิมิตโดยไม่แยบคาย ราคะที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น และราคะที่เกิดอยู่แล้ว ก็เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ อาวุโส นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า อาวุโส อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่ทำให้โทสะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือโทสะที่เกิดอยู่แล้ว เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ ดังนี้ คำตอบพึงมีว่า ปฏิฆนิมิต (สิ่งที่ทำให้รู้สึกกระทบกระทั่ง) คือ เมื่อเขาทำในใจซึ่งปฏิฆนิมิตโดยไม่แยบคาย โทสะที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น และโทสะที่เกิดอยู่แล้ว ก็เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ อาวุโส นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า อาวุโส อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่ทำให้โมหะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือโมหะที่เกิดอยู่แล้ว เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ ดังนี้ คำตอบพึงมีว่า อโยนิโสมนสิการ (การทำในใจโดยไม่แยบคาย) คือ เมื่อเขาทำในใจโดยไม่แยบคาย โมหะที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น และโมหะที่เกิดอยู่แล้ว ก็เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ อาวุโส นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า อาวุโส อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่ทำให้ราคะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือราคะที่เกิดอยู่แล้ว ละไป ดังนี้ คำตอบพึงมีว่า อสุภนิมิต (สิ่งที่ทำให้รู้สึกว่าไม่งาม) คือ เมื่อเขาทำในใจซึ่งอสุภนิมิตโดยแยบคาย ราคะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น และราคะที่เกิดอยู่แล้วก็ละไป อาวุโส นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า อาวุโส อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่ทำให้โทสะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือโทสะที่เกิดอยู่แล้ว ละไป ดังนี้ คำตอบพึงมีว่า เมตตาเจโตวิมุตติ (ความหลุดพ้นแห่งจิตอันประกอบอยู่ด้วยเมตตา) คือ เมื่อเขาทำในใจซึ่งเมตตา-เจโตวิมุตติโดยแยบคาย โทสะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น และโทสะที่เกิดอยู่แล้วก็ละไป อาวุโส นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า อาวุโส อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่ทำให้โมหะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือโมหะที่เกิดอยู่แล้ว ละไป ดังนี้ คำตอบพึงมีว่า โยนิโสมนสิการ (การทำในใจโดยแยบคาย) คือ เมื่อเขาทำในใจโดยแยบคาย โมหะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น และโมหะที่เกิดอยู่แล้วก็ละไป อาวุโส นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

เจริญอสุภะเพื่อละราคะ เจริญเมตตาเพื่อละโทสะ เจริญปัญญาเพื่อละโมหะ ๔๕

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๙๖/๓๗๘.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ อย่างเหล่านี้มีอยู่ ๓ อย่าง อะไรบ้าง คือ ราคะ โทสะ และโมหะ ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้แล ธรรม ๓ อย่างนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย เพื่อละเสียซึ่งธรรม ๓ อย่างเหล่านี้ ควรเจริญซึ่งธรรม ๓ อย่าง ธรรม ๓ อย่างอะไรบ้าง คือ เจริญ**อสุภะ** เพื่อละเสียซึ่ง**ราคะ** เจริญ**เมตตา** เพื่อละเสียซึ่ง**โทสะ** เจริญ**ปัญญา** เพื่อละเสียซึ่ง**โมหะ**.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ อย่างเหล่านี้ อันบุคคลควรเจริญเพื่อละเสียซึ่งธรรม ๓ อย่างเหล่าโน้นแล.

เจริญอนุสสติ เพื่อละราคะ โทสะ โมหะ | ๔๖

-บาลี เอกาทสก. อํ. ๒๔/๓๕๕/๒๑๘.

เจ้าศากยะพระนามว่ามหานาม ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันทราบข่าวดังนี้ว่าภิกษุเป็นอันมากกระทำจีวรกรรมเพื่อพระผู้มีพระภาคด้วยหวังว่า พระผู้มีพระภาคมีจีวรสำเร็จแล้วจะเสด็จจาริกโดยล่วงไป ๓ เดือน ดังนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันผู้อยู่ด้วยธรรมเครื่องอยู่ต่าง ๆ จะพึงอยู่ด้วยธรรมเครื่องอยู่อะไร.

สาธุ สาธุ มหานาม การที่พระองค์ เสด็จเข้ามาหาตถาคตแล้วตรัสถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันผู้อยู่ด้วยธรรมเครื่องอยู่ต่าง ๆ จะพึงอยู่ด้วยธรรมเครื่องอยู่อะไร ดังนี้ เป็นการสมควรแก่พระองค์ผู้เป็นกุลบุตร.

มหานาม กุลบุตรผู้**มีศรัทธา**ย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ ผู้ไม่มีศรัทธาย่อมไม่เป็นผู้บริบูรณ์ ผู้**ปรารภความเพียร**ย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ ผู้เกียจคร้านย่อมไม่เป็นผู้บริบูรณ์ ผู้**มีสติตั้งมั่น**ย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ ผู้มีสติหลงลืมย่อมไม่เป็นผู้บริบูรณ์ ผู้**มีจิตตั้งมั่น**ย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ ผู้มีจิตไม่ตั้งมั่นย่อมไม่เป็นผู้บริบูรณ์ ผู้**มีปัญญา**ย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ ผู้มีปัญญาทรามย่อมไม่เป็นผู้บริบูรณ์ มหานาม เมื่อพระองค์ตั้งอยู่ในธรรม ๕ ประการเหล่านี้แล้ว พึงเจริญธรรม ๖ ประการเหล่านี้ให้ยิ่งขึ้นไป.

มหานาม ในธรรม ๖ ประการนั้น พระองค์พึงระลึกถึงตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ... เป็นผู้จำแนกธรรม มหานาม สมัยใดอริยสาวกระลึกถึงตถาคต สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมดำเนินไปตรง มหานาม อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภตถาคต ย่อมได้ความรู้อรรถ ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ปีติย่อมเกิดแก่อริยสาวกผู้มีความปราโมทย์ กายของผู้มีใจประกอบด้วยปีติย่อมสงบ ผู้มีกายสงบย่อมเสวยสุข จิตของผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น มหานาม อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ถึงความสงบอยู่ในหมู่สัตว์ผู้ถึงความไม่สงบ เป็นผู้ไม่มีความพยาบาทอยู่ในหมู่สัตว์ผู้มีความพยาบาท เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกระแสแห่งธรรมเจริญ **พุทธานุสสติ.**

มหานาม อีกประการหนึ่ง พระองค์พึงระลึกถึงพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันบุคคลพึงเห็นเอง ... อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน มหานาม สมัยใดอริยสาวกระลึกถึงพระธรรม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น

ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมดำเนินไปตรง มหานาม อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภพระธรรม ย่อมได้ความรู้อรรถ ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ... มหานาม อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ถึงความสงบอยู่ในหมู่สัตว์ผู้ถึงความไม่สงบ เป็นผู้ไม่มีความพยาบาทอยู่ในหมู่สัตว์ผู้มีความพยาบาท เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกระแสแห่งธรรมเจริญ **ธรรมานุสสติ.**

มหานาม อีกประการหนึ่ง พระองค์พึงระลึกถึงพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ... เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า มหานาม สมัยใด อริยสาวกระลึกถึงพระสงฆ์ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมดำเนินไปตรง มหานาม อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภพระสงฆ์ ย่อมได้ความรู้อรรถ ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ... มหานาม อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ถึงความสงบอยู่ในหมู่สัตว์ผู้ถึงความไม่สงบ

เป็นผู้ไม่มีความพยาบาทอยู่ในหมู่สัตว์ผู้มีความพยาบาท เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกระแสแห่งธรรมเจริญ**สังฆานุสสติ.**

มหานาม อีกประการหนึ่ง พระองค์พึงระลึกถึงศีลของตนว่า เราเป็นผู้มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย ... เป็นไปเพื่อสมาธิ มหานาม สมัยใด อริยสาวกระลึกถึงศีล สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมดำเนินไปตรง มหานาม อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรง เพราะปรารภศีล ย่อมได้ความรู้อรรถ ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ... มหานาม อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ถึงความสงบอยู่ในหมู่สัตว์ผู้ถึงความไม่สงบ เป็นผู้ไม่มีความพยาบาทอยู่ในหมู่สัตว์ผู้มีความพยาบาท เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกระแสแห่งธรรมเจริญ**สีลานุสสติ.**

มหานาม อีกประการหนึ่ง พระองค์พึงระลึกถึงจาคะของตนว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ แม้หมู่สัตว์เป็นผู้ถูกมลทิน คือ ความตระหนี่ครอบงำ แต่เราเป็นผู้มีจิตปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีแล้วในการสละ

เป็นผู้ควรแก่การขอ ยินดีในการให้และการแบ่งปัน มหานาม สมัยใด อริยสาวกระลึกถึงจาคะ สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมดำเนินไปตรง มหานาม อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภจาคะ ย่อมได้ความรู้อรรถ ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ... มหานาม อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ถึงความสงบอยู่ในหมู่สัตว์ผู้ถึงความไม่สงบ เป็นผู้ไม่มีความพยาบาทอยู่ในหมู่สัตว์ผู้มีความพยาบาท เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกระแสแห่งธรรมเจริญ**จาคานุสสติ.**

มหานาม อีกประการหนึ่ง พระองค์พึงระลึกถึงเทวดาทั้งหลายว่า เทวดาชั้นจาตุมหาราชิกามีอยู่ เทวดาชั้นดาวดึงส์มีอยู่ เทวดาชั้นยามามีอยู่ เทวดาชั้นดุสิตมีอยู่ เทวดาชั้นนิมมานรดีมีอยู่ เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตีมีอยู่ เทวดาชั้นพรหมกายิกามีอยู่ เทวดาชั้นที่สูงขึ้นไปกว่านั้นก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธาเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้วไปบังเกิดในเทวโลกชั้นนั้น ๆ ถึงเราก็เป็นผู้มีศรัทธาเช่นนั้น เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศีลเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้วไปบังเกิดในเทวโลกชั้นนั้น ๆ ถึงเราก็เป็นผู้มีศีลเช่นนั้น

เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยสุตะเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้วไปบังเกิดในเทวโลกชั้นนั้น ๆ ถึงเราก็เป็นผู้มีสุตะเช่นนั้น เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยจาคะเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้วไปบังเกิดในเทวโลกชั้นนั้น ๆ ถึงเราก็เป็นผู้มีจาคะเช่นนั้น เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยปัญญาเช่นใด จุติจากโลกนี้แล้วไปบังเกิดในเทวโลกชั้นนั้น ๆ ถึงเราก็เป็นผู้มีปัญญาเช่นนั้น มหานาม สมัยใด อริยสาวกระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของตนและของเทวดาเหล่านั้น สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมไม่ถูกราคะกลุ้มรุม ไม่ถูกโทสะกลุ้มรุม ไม่ถูกโมหะกลุ้มรุม สมัยนั้น จิตของอริยสาวกนั้น ย่อมดำเนินไปตรง มหานาม อริยสาวกผู้มีจิตดำเนินไปตรงเพราะปรารภเทวดาทั้งหลาย ย่อมได้ความรู้อรรถ ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ความปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม ปีติย่อมเกิดแก่อริยสาวกผู้มีความปราโมทย์ กายของผู้มีใจประกอบด้วยปีติย่อมสงบ ผู้มีกายสงบแล้วย่อมเสวยสุข จิตของผู้มีสุขย่อมตั้งมั่น มหานาม อริยสาวกนี้เรากล่าวว่า เป็นผู้ถึงความสงบอยู่ในหมู่สัตว์ผู้ถึงความไม่สงบ เป็นผู้ไม่มีความพยาบาทอยู่ในหมู่สัตว์ผู้มีความพยาบาท เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกระแสแห่งธรรม เจริญ**เทวตานุสสติ.**

(ในสูตรอื่น –บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๔๘/๒๙๖. ตรัสว่า การระลึกถึงตถาคต ระลึกถึงพระธรรม ระลึกถึงพระสงฆ์ ระลึกถึงศีล ระลึกถึงจาคะ ระลึกถึงธรรมอันทำให้เป็นเทวดา (อนุสสติทั้ง ๖ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง) ทำให้จิตไม่ถูกกลุ้มรุมด้วยราคะ โทสะ และโมหะ เป็นจิตดำเนินไปตรง ก้าวออก หลุดพ้นไปจากความอยาก (เคธ) ซึ่งความอยาก หรือเคธนี้ เป็นชื่อแทนกามคุณ ๕.

ในสูตรอื่น – บาลี เอกาทสก. อํ. ๒๔/๓๖๑/๒๑๙. ตรัสว่า อนุสสติทั้ง ๖ ประการนี้ สามารถทำได้แม้เมื่อเดินอยู่ หรือเมื่อยืนอยู่ หรือเมื่อนั่งอยู่ หรือเมื่อนอนอยู่ หรือเมื่อกำลังทำงานอยู่ หรือเมื่อนอนเบียดบุตรอยู่บนที่นอน).

ศึกษาในสิกขา ๓ เพื่อละราคะ โทสะ โมหะ

๔๗

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๙๖/๕๒๔.

ภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่ง ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถที่จะศึกษาในสิกขาบทเหล่านี้ พระเจ้าข้า.

ภิกษุ ก็เธอสามารถหรือ ที่จะศึกษาในสิกขาทั้ง ๓ คือ ในอธิศีลสิกขา ในอธิจิตตสิกขา และในอธิปัญญาสิกขา.

ข้าพระองค์สามารถที่จะศึกษาในสิกขาทั้ง ๓ คือ ในอธิศีลสิกขา ในอธิจิตตสิกขา และในอธิปัญญาสิกขานั้น พระเจ้าข้า.

ภิกษุ ถ้าอย่างนั้น เธอจงศึกษาในสิกขาทั้ง ๓ คือ ในอธิศีลสิกขา ในอธิจิตตสิกขา และในอธิปัญญาสิกขาเถิด.

ภิกษุ เมื่อใด เธอศึกษาในอธิศีลสิกขาบ้าง ศึกษาในอธิจิตตสิกขาบ้าง และศึกษาในอธิปัญญาสิกขาบ้าง เมื่อนั้น เธอผู้กำลังศึกษาในศีลอันยิ่ง ศึกษาในจิตอันยิ่ง และศึกษาในปัญญาอันยิ่งอยู่ จะละราคะ โทสะ และโมหะเสียได้ เพราะละราคะ โทสะ และโมหะได้นั้นเอง เธอจะไม่กระทำสิ่งอันเป็นอกุศล และจะไม่เสพสิ่งที่เป็นบาปโดยแท้.

การละธรรม ๓ เพื่อละราคะ โทสะ โมหะ ๔๘

-บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๑๕๔/๗๖.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าธรรม ๓ ประการเหล่านี้ ไม่มีอยู่ในโลก ตถาคตก็ไม่ต้องเกิดขึ้นในโลก เป็นอรหันตสัมมา-สัมพุทธะ และธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ก็ไม่ต้องรุ่งเรืองอยู่ในโลก ธรรม ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ ชาติ ชรา และมรณะ ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล ถ้าไม่มีในโลก ตถาคตก็ไม่ต้องเกิดขึ้นในโลกเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธะ และธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ก็ไม่ต้องรุ่งเรืองอยู่ในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ธรรม ๓ ประการเหล่านี้มีอยู่ในโลก ดังนั้น ตถาคตจึงต้องเกิดขึ้นในโลก เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธะ และธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว จึงต้องรุ่งเรืองอยู่ในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่ละซึ่งธรรม ๓ คือ ราคะ โทสะ และโมหะ ก็ไม่อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ชาติ ชรา และมรณะ.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่ละซึ่งธรรม ๓ คือ สักกายทิฏฐิ (ความเห็นว่ากายของตน) วิจิกิจฉา (ความลังเลในธรรม

ที่ไม่ควรลังเล) และสีลัพพัตตปรามาส (การลูบคลำศีลและพรต) ก็ไม่อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ราคะ โทสะ และโมหะ.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่ละซึ่งธรรม ๓ คือ การทำในใจโดยไม่แยบคาย (อโยนิโส มนสิการ) การพัวพันอยู่ในทิฏฐิอันชั่ว (กุมมัคคเสวนา) และการมีจิตหดหู่ (เจตโสลีนัตตา) ก็ไม่อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพัตตปรามาส.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่ละซึ่งธรรม ๓ คือ ความมีสติอันลืมหลง (มุฏฐสัจจะ) ความไม่มีสัมปชัญญะ (อสัมปชัญญะ) และความส่ายแห่งจิต (เจตโส วิกเขปะ) ก็ไม่อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ การทำในใจโดยไม่แยบคาย การพัวพันอยู่ในทิฏฐิอันชั่ว และการมีจิตหดหู่.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่ละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่อยากเห็นพระอริยะ (อริยานัง อทัสสนกัม์ยตา) ความไม่อยากฟังธรรมของพระอริยะ (อริยธัมมัง อโสตุกัม์ยตา) และความมีจิตเที่ยวเกาะเกี่ยว (อุปารัมภจิตตตา) ก็ไม่อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ความมีสติอันลืมหลง ความไม่มีสัมปชัญญะ และความส่ายแห่งจิต.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่ละซึ่งธรรม ๓ คือ ความฟุ้งซ่าน (อุทธัจจะ) ความไม่สำรวม (อสังวระ) และความทุศีล

(ทุสสีล์ยะ) ก็ไม่อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่อยากเห็นพระอริยะ ความไม่อยากฟังธรรมของพระอริยะ และความมีจิตเที่ยวเกาะเกี่ยว.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่ละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่มีศรัทธา (อสัทธิยะ) ความไม่เอื้อเฟื้อ (อวทัญญุตา) และความเกียจคร้าน (โกสัชชะ) ก็ไม่อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ความฟุ้งซ่าน ความไม่สำรวม และความทุศีล.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่ละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่ใส่ใจ (อนาทริยะ) ความเป็นผู้ว่ายาก (โทวจัสสตา) และความมีมิตรชั่ว (ปาปมิตตา) ก็ไม่อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่มีศรัทธา ความไม่เอื้อเฟื้อ และความเกียจคร้าน.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อไม่ละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่มีหิริ (ไม่ละอายต่อบาปอกุศล) ความไม่มีโอตตัปปะ (ไม่เกรงกลัวต่อบาปอกุศล) และความประมาท ก็ไม่อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่ใส่ใจ ความเป็นผู้ว่ายาก และความมีมิตรชั่ว.

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลนี้ เป็นผู้ไม่มีหิริ (ไม่ละอายต่อบาปอกุศล) ไม่มีโอตตัปปะ (ไม่เกรงกลัวต่อบาปอกุศล) และมีความประมาทแล้ว เขาเมื่อเป็นผู้ประมาท ก็ไม่อาจละซึ่งความไม่ใส่ใจ ความเป็นผู้ว่ายาก และความมีมิตรชั่ว.

เขาเมื่อเป็นผู้มีมิตรชั่ว ก็ไม่อาจละซึ่งความไม่มีศรัทธา ความไม่เอื้อเฟื้อ และความเกียจคร้าน.

เขาเมื่อเป็นผู้เกียจคร้าน ก็ไม่อาจละซึ่งความฟุ้งซ่าน ความไม่สำรวม และความทุศีล.

เขาเมื่อเป็นผู้ทุศีล ก็ไม่อาจละซึ่งความไม่อยากเห็นพระอริยะ ความไม่อยากฟังธรรมของพระอริยะ และความมีจิตเที่ยวเกาะเกี่ยว.

เขาเมื่อเป็นผู้มีจิตเที่ยวเกาะเกี่ยว ก็ไม่อาจละซึ่งความมีสติอันลืมหลง ความไม่มีสัมปชัญญะ และความส่ายแห่งจิต.

เขาเมื่อเป็นผู้มีความส่ายแห่งจิต ก็ไม่อาจละซึ่งการทำในใจโดยไม่แยบคาย การพัวพันอยู่ในทิฏฐิอันชั่ว และการมีจิตหดหู่.

เขาเมื่อเป็นผู้มีจิตหดหู่ ก็ไม่อาจละซึ่งสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพัตตปรามาส.

เขาเมื่อเป็นผู้มีวิจิกิจฉา ก็ไม่อาจละซึ่งราคะ โทสะ และโมหะ.

เขาเมื่อไม่ละซึ่งราคะ โทสะ และโมหะ ก็ไม่อาจละซึ่งชาติ ชรา และมรณะได้.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อละซึ่งธรรม ๓ คือ ราคะ โทสะ และโมหะ ก็อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ชาติ ชรา และมรณะ.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อละซึ่งธรรม ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพัตตปรามาส ก็อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ราคะ โทสะ และโมหะ.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อละซึ่งธรรม ๓ คือ การทำในใจโดยไม่แยบคาย การพัวพันอยู่ในทิฏฐิอันชั่ว และการมีจิตหดหู่ ก็อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพัตตปรามาส .

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อละซึ่งธรรม ๓ คือ ความมีสติอันลืมหลง ความไม่มีสัมปชัญญะ และความส่ายแห่งจิต ก็อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ การทำในใจโดยไม่แยบคาย การพัวพันอยู่ในทิฏฐิอันชั่ว และการมีจิตหดหู่.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อละซึ่งธรรม ๓ คือความไม่อยากเห็นพระอริยะ ความไม่อยากฟังธรรมของพระอริยะ และความมีจิตเที่ยวเกาะเกี่ยว ก็อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ความมีสติอันลืมหลง ความไม่มีสัมปชัญญะ และความส่ายแห่งจิต.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อละซึ่งธรรม ๓ คือ ความฟุ้งซ่าน ความไม่สำรวม และความทุศีล ก็อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่อยากเห็นพระอริยะ ความไม่อยากฟังธรรมของพระอริยะ และความมีจิตเที่ยวเกาะเกี่ยว.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่มีศรัทธา ความไม่เอื้อเฟื้อ และความเกียจคร้าน ก็อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ความฟุ้งซ่าน ความไม่สำรวม และความทุศีล.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่ใส่ใจ ความเป็นผู้ว่ายาก และความมีมิตรชั่ว ก็อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่มีศรัทธา ความไม่เอื้อเฟื้อ และความเกียจคร้าน.

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่มีหิริ ความไม่มีโอตตัปปะ และความประมาท ก็อาจละซึ่งธรรม ๓ คือ ความไม่ใส่ใจ ความเป็นผู้ว่ายาก และความมีมิตรชั่ว.

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลนี้ เป็นผู้มีหิริ มีโอตตัปปะ และมีความไม่ประมาทแล้ว เขาเมื่อเป็นผู้ไม่ประมาท ก็อาจละซึ่งความไม่ใส่ใจ ความเป็นผู้ว่ายาก และความมีมิตรชั่ว.

เขาเมื่อเป็นผู้มีกัลยาณมิตร (มิตรที่ดีงาม) แล้ว ก็อาจละซึ่งความไม่มีศรัทธา ความไม่เอื้อเฟื้อ และความเกียจคร้าน.

เขาเมื่อเป็นผู้มีความเพียรอันปรารภแล้ว (อารัทธวิริยะ) ก็อาจละซึ่งความฟุ้งซ่าน ความไม่สำรวม และความทุศีล.

เขาเมื่อเป็นผู้มีศีล ก็อาจละซึ่งความไม่อยากเห็นพระอริยะ ความไม่อยากฟังธรรมของพระอริยะ และความมีจิตเที่ยวเกาะเกี่ยว.

เขาเมื่อเป็นผู้มีจิตไม่เที่ยวเกาะเกี่ยว (อนุปารัมภจิตตะ) ก็อาจละซึ่งความมีสติอันลืมหลง ความไม่มีสัมปชัญญะ และความส่ายแห่งจิต.

เขาเมื่อเป็นผู้มีจิตไม่ส่ายแล้ว (อวิกขิตตจิตตะ) ก็อาจละซึ่งการทำในใจโดยไม่แยบคาย การพัวพันอยู่ในทิฏฐิอันชั่ว และการมีจิตหดหู่.

เขาเมื่อเป็นผู้มีจิตไม่หดหู่แล้ว (อลีนจิตตะ) ก็อาจละซึ่งสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพัตตปรามาส.

เขาเมื่อเป็นผู้ไม่มีวิจิกิจฉาแล้ว ก็อาจละซึ่งราคะ โทสะ และโมหะ.

เขาเมื่อเป็นผู้ละได้แล้วซึ่งราคะ โทสะ และโมหะ ก็อาจละซึ่งชาติ ชรา และมรณะได้ ดังนี้.

เห็นสัญโญชนิยธรรมโดยความเป็นของน่าเบื่อหน่าย เพื่อละราคะ โทสะ โมหะ ๔๙

–บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๖๕/๒๕๒.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างเหล่านี้มีอยู่ ๒ อย่าง อะไรบ้าง คือ การตามเห็นความเป็นของน่ายินดี (อสฺสาทา) ในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ (สญฺโญชนิเยสุ ธมฺเมสุ) และการตามเห็นความเป็นของน่าเบื่อหน่าย (นิพฺพิทา) ในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์.

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ตามเห็นความเป็นของน่ายินดีในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์อยู่ ย่อมละราคะ โทสะ โมหะไม่ได้ เพราะละราคะ โทสะ โมหะไม่ได้ ย่อมไม่หลุดพ้นจากชาติ ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะโทมนัส อุปายาสะทั้งหลาย เรากล่าวว่า ย่อมไม่หลุดพ้นจากทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ตามเห็นความเป็นของน่าเบื่อหน่ายในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์อยู่ ย่อมละราคะ โทสะ โมหะได้ เพราะละราคะ โทสะ โมหะได้ ย่อมหลุดพ้นจากชาติ ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะโทมนัส อุปายาสะทั้งหลาย เรากล่าวว่า ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์.

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้แลธรรม ๒ อย่าง.

(ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ ได้แก่ อายตนะภายในหก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ -บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๑๑๐/๑๕๙. อายตนะภายนอกหก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรม -บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๑๓๕/๑๘๙. ขันธ์ห้า คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ -บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๒๐๒/๓๐๘. นอกจากนี้ ยังได้ตรัสอีกว่า ธรรมเหล่านี้ ก็เป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน (อุปาทานนิยธรรม) ด้วยเช่นกัน ผู้สนใจสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก หนังสือพุทธวจน-หมวดธรรม เล่ม ๑๕ ปฏิบัติ สมถะ วิปัสสนา หรือจากพระไตรปิฎก. -ผู้รวบรวม)

เพราะมีความสิ้นไปแห่งนันทิ จึงมีความสิ้นไปแห่งราคะ ๕๐

–บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๖๗/๑๐๓.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ**เห็นรูปอันไม่เที่ยงนั่นแหละว่าไม่เที่ยง** ความเห็นของเธอนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ **เมื่อเห็นอยู่โดยถูกต้อง ย่อมเบื่อหน่าย** เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิ (ความเพลิน) จึงมีความสิ้นไปแห่งราคะ เพราะความสิ้นไปแห่งราคะ จึงมีความสิ้นไปแห่งนันทิ **เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิและราคะ กล่าวได้ว่า จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี.**

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ**เห็นเวทนาอันไม่เที่ยงนั่นแหละว่าไม่เที่ยง** ... ภิกษุ**เห็นสัญญาอันไม่เที่ยงนั่นแหละ ว่าไม่เที่ยง** ... ภิกษุ**เห็นสังขารอันไม่เที่ยงนั่นแหละ ว่าไม่เที่ยง** ...

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ**เห็นวิญญาณอันไม่เที่ยงนั่นแหละว่าไม่เที่ยง** ความเห็นของเธอนั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ **เมื่อเห็นอยู่โดยถูกต้อง ย่อมเบื่อหน่าย** เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิ จึงมีความสิ้นไปแห่งราคะ เพราะความสิ้นไปแห่งราคะ จึงมีความสิ้นไปแห่งนันทิ **เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิและราคะ กล่าวได้ว่า จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี.**

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจซึ่งรูปโดยอุบายอันแยบคาย และ**จงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูป ตามความเป็นจริง** เมื่อภิกษุกระทำไว้ในใจซึ่งรูปโดยอุบายอันแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูปตามความเป็นจริง **ย่อมเบื่อหน่ายในรูป** เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิ จึงมีความสิ้นไปแห่งราคะ เพราะความสิ้นไปแห่งราคะ จึงมีความสิ้นไปแห่งนันทิ **เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิและราคะ กล่าวได้ว่า จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี.**

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจซึ่งเวทนาโดยอุบายอันแยบคาย ... เธอทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจซึ่งสัญญาโดยอุบายอันแยบคาย ... เธอทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจซึ่งสังขารโดยอุบายอันแยบคาย ... .

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงกระทำไว้ในใจซึ่งวิญญาณโดยอุบายอันแยบคาย และ**จงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งวิญญาณ ตามความเป็นจริง** เมื่อภิกษุกระทำไว้ในใจซึ่งวิญญาณโดยอุบายอันแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งวิญญาณ ตามความเป็นจริง **ย่อมเบื่อหน่ายในวิญญาณ** เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิ จึงมีความสิ้นไปแห่งราคะ เพราะความสิ้นไปแห่งราคะ จึงมีความสิ้นไปแห่งนันทิ **เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิและราคะ กล่าวได้ว่า จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี.**

(ในสูตรอื่น -บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๑๗๙-๑๘๐/๒๔๕-๒๔๘. ได้ตรัสโดยลักษณะเดียวกันนี้ แต่เปลี่ยนจากชื่อของขันธ์ห้าเป็นอายตนะภายในหก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอายตนะภายนอกหก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรม. -ผู้รวบรวม)

นิพพานที่เห็นได้เอง ๕๑

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๐๒/๔๙๕.

ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ คำที่พระโคดมกล่าวว่า นิพพานที่เห็นได้เอง (สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพานํ) นิพพานที่เห็นได้เอง ดังนี้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ นิพพานที่เห็นได้เอง ไม่ประกอบด้วยกาล เป็นสิ่งที่กล่าวกะผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ใจ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตนนั้นมีได้ด้วยเหตุเพียงเท่าไรเล่า พระเจ้าข้า.

พราหมณ์ บุคคลผู้มีราคะ ถูกราคะครอบงำ มีจิตถูกราคะกลุ้มรุม ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวยเฉพาะซึ่งทุกขะโทมนัสอันเป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละราคะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย และย่อมไม่เสวยเฉพาะซึ่งทุกขะโทมนัสอันเป็นไปทางจิตโดยแท้ พราหมณ์ นิพพานที่เห็นได้เอง (สนฺทิฏฺฐิกํ นิพฺพานํ) ไม่ประกอบด้วยกาล เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ใจ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.

พราหมณ์ บุคคลผู้มีโทสะ ถูกโทสะครอบงำ มีจิตถูกโทสะกลุ้มรุม ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวยเฉพาะซึ่งทุกขะโทมนัสอันเป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละโทสะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย และย่อมไม่เสวยเฉพาะซึ่งทุกขะโทมนัสอันเป็นไปทางจิตโดยแท้ พราหมณ์ นิพพานที่เห็นได้เอง ไม่ประกอบด้วยกาล เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ใจ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.

พราหมณ์ บุคคลผู้มีโมหะ ถูกโมหะครอบงำ มีจิตถูกโมหะกลุ้มรุม ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวยเฉพาะซึ่งทุกขะโทมนัสอันเป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละโมหะได้แล้ว เขาย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ย่อมไม่คิดเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย และย่อมไม่เสวยเฉพาะซึ่งทุกขะโทมนัสอันเป็นไปในทางจิตโดยแท้ พราหมณ์ นิพพานที่เห็นได้เอง

ไม่ประกอบด้วยกาล เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ใจ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.

พราหมณ์ เมื่อใด ผู้นี้ย่อมเสวยเฉพาะซึ่งความสิ้นไปแห่งราคะ อันหาเศษเหลือมิได้ ย่อมเสวยเฉพาะซึ่งความสิ้นไปแห่งโทสะ อันหาเศษเหลือมิได้ ย่อมเสวยเฉพาะซึ่งความสิ้นไปแห่งโมหะ อันหาเศษเหลือมิได้ พราหมณ์เอย เมื่อนั้นนิพพานที่เห็นได้เอง ไม่ประกอบด้วยกาล เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ใจ เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้แล.

ภพ ๓

ภพ ๓ (กามภพ รูปภพ อรูปภพ) ๕๒

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๕๒/๙๒.

ภิกษุทั้งหลาย **ภพ**[๑] **เป็นอย่างไรเล่า.**

ภิกษุทั้งหลาย ภพทั้งหลาย ๓ อย่าง เหล่านี้ คือ **กามภพ รูปภพ อรูปภพ**[๒] ภิกษุทั้งหลาย **นี้เรียกว่า ภพ.**

ความก่อขึ้นพร้อมแห่งภพ ย่อมมี
เพราะความก่อขึ้นพร้อมแห่งอุปาทาน

ความดับไม่เหลือแห่งภพ ย่อมมี
เพราะความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน

มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิปทาให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งภพ ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำการงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความพากเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

---

๑. ภพ = สถานที่อันวิญญาณใช้ตั้งอาศัยเพื่อเกิดขึ้น หรือเจริญงอกงามต่อไป.

๒. กามภพ = ที่เกิดอันอาศัย ดิน น้ำ ไฟ ลม รูปภพ = สถานที่เกิดอันอาศัยสิ่งที่เป็นรูปในส่วนละเอียด อรูปภพ = สถานที่เกิดอันอาศัยสิ่งที่ไม่ใช่รูป.

การตั้งอยู่ของวิญญาณ คือ การบังเกิดในภพใหม่

๕๓

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๘๗/๕๑๖.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ภพ ภพ ดังนี้ ภพ ย่อมมีได้ด้วยเหตุเพียงเท่าไร พระเจ้าข้า.

อานนท์ ถ้ากรรมมีกามธาตุ[๑] เป็นวิบาก จะไม่ได้มีแล้ว **กามภพ**จะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า.

อานนท์ **ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นผืนนา** (กมฺมํ เขตฺตํ) **วิญญาณเป็นพืช** (วิญฺญาณํ พีชํ) **ตัณหาเป็นยางของพืช** (ตณฺหา สิเนโห) **วิญญาณของสัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นทราม การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้** (อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสญฺโญชนานํ หีนาย ธาตุยา วิญฺญาณํ ปติฏฺฐิตํ เอวํ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ โหติ).

อานนท์ ถ้ากรรมมีรูปธาตุ[๒] เป็นวิบาก จะไม่ได้มีแล้ว **รูปภพ**จะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า.

---

๑. กามธาตุ = ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม. –ผู้รวบรวม

๒. รูปธาตุ = สิ่งที่เป็นรูปในส่วนละเอียด. –ผู้รวบรวม

อานนท์ **ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นผืนนา วิญญาณเป็นพืช ตัณหาเป็นยางของพืช วิญญาณของสัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นกลาง** (มชฺฌิมาย ธาตุยา) **การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.**

อานนท์ ถ้ากรรมมีอรูปธาตุ[๑] เป็นวิบาก จะไม่ได้มีแล้ว **อรูปภพ**จะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า.

อานนท์ **ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นผืนนา วิญญาณเป็นพืช ตัณหาเป็นยางของพืช วิญญาณของสัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นประณีต** (ปณีตาย ธาตุยา) **การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.**

อานนท์ **ภพ ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้แล.**

---

๑. อรูปธาตุ = สิ่งที่ไม่ใช่รูป เป็นนามธรรม เช่น เวทนา สัญญา สังขาร (ผู้ได้สมาธิระดับอากาสานัญจายตนะขึ้นไป). –ผู้รวบรวม

การตั้งอยู่ของความเจตนา หรือความปรารถนา คือ การบังเกิดในภพใหม่ ๕๔

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๘๘/๕๑๗.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ภพ ภพ ดังนี้ ภพ ย่อมมีได้ด้วยเหตุเพียงเท่าไร พระเจ้าข้า.

อานนท์ ถ้ากรรมมีกามธาตุเป็นวิบาก จะไม่ได้มีแล้ว **กามภพ**จะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า.

อานนท์ **ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นผืนนา** (กมฺมํ เขตฺตํ) **วิญญาณเป็นพืช** (วิญฺญาณํ พีชํ) **ตัณหาเป็นยางของพืช** (ตณฺหา สิเนโห) **ความเจตนาก็ดี ความปรารถนาก็ดี ของสัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นทราม การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไปย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้** (อวิชฺชานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหา-สญฺโญชนานํ หีนาย ธาตุยา เจตนา ปติฏฺฐิตา ปตฺถนา ปติฏฺฐิตา เอวํ อายตึ ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ โหติ).

อานนท์ ถ้ากรรมมีรูปธาตุเป็นวิบาก จะไม่ได้มีแล้ว **รูปภพ**จะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า.

อานนท์ **ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นผืนนา วิญญาณเป็นพืช ตัณหาเป็นยางของพืช ความเจตนาก็ดี ความปรารถนาก็ดี ของสัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นกลาง** (มชฺฌิมาย ธาตุยา) **การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.**

อานนท์ ถ้ากรรมมีอรูปธาตุเป็นวิบาก จะไม่ได้มีแล้ว **อรูปภพ**จะพึงปรากฏได้หรือ.

ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า.

อานนท์ **ด้วยเหตุนี้แหละ กรรมจึงเป็นผืนนา วิญญาณเป็นพืช ตัณหาเป็นยางของพืช ความเจตนาก็ดี ความปรารถนาก็ดี ของสัตว์ทั้งหลายที่มีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูก ตั้งอยู่แล้วด้วยธาตุชั้นประณีต** (ปณีตาย ธาตุยา) **การบังเกิดขึ้นในภพใหม่ต่อไป ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.**

อานนท์ **ภพ ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้แล.**

ฉันทะ ราคะ นันทิ ตัณหา อุปายะ และอุปาทาน ในขันธ์ ๕ คือ เครื่องนำไปสู่ภพ ๕๕

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๒๓๗/๓๖๘.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า เครื่องนำไปสู่ภพ เครื่องนำไปสู่ภพ ดังนี้ ก็เครื่องนำไปสู่ภพเป็นอย่างไร และความดับไม่เหลือของเครื่องนำไปสู่ภพเป็นอย่างไร พระเจ้าข้า.

ราธะ **ฉันทะ** (ความพอใจ) **ราคะ** (ความกำหนัด) **นันทิ** (ความเพลิน) **ตัณหา** (ความอยาก) **อุปายะ** (ความเข้าถึง) และ**อุปาทาน** (ความถือมั่น) อันเป็นเครื่องตั้งทับ เครื่องเข้าไปอาศัย และเครื่องนอนเนื่องแห่งจิต (เจตโส อธิฏฺฐานา-ภินิเวสานุสยา) **ในรูป สิ่งเหล่านี้เราเรียกว่าเครื่องนำไปสู่ภพ ความดับไม่เหลือของเครื่องนำไปสู่ภพมีได้ เพราะความดับไม่เหลือของฉันทะ ราคะ นันทิ ตัณหา อุปายะ และอุปาทานเหล่านั้นนั่นเอง.**

ราธะ **ฉันทะ ราคะ นันทิ ตัณหา อุปายะ และอุปาทาน** อันเป็นเครื่องตั้งทับ เครื่องเข้าไปอาศัย และเครื่องนอนเนื่องแห่งจิต**ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขารทั้งหลาย ... ในวิญญาณ สิ่งเหล่านี้เราเรียกว่าเครื่องนำไปสู่ภพ ความดับไม่เหลือของเครื่องนำไปสู่ภพมีได้ เพราะความดับไม่เหลือของฉันทะ ราคะ นันทิ ตัณหา อุปายะ และอุปาทานเหล่านั้นนั่นเอง.**

มีจิตฝังลงไปในสิ่งใด เครื่องนำไปสู่ภพใหม่ย่อมมี ๕๖

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๘๐/๑๔๙.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อม**คิด** (เจเตติ) **ถึง**สิ่งใดอยู่ ย่อม**ดำริ** (ปกปฺเปติ) **ถึง**สิ่งใดอยู่ และย่อม**มีจิตฝังลงไป** (อนุเสติ) ในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้นย่อม**เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ** เมื่ออารมณ์มีอยู่ ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญงอกงามแล้ว **เครื่องนำไปสู่ภพใหม่** (นติ) ย่อมมี เมื่อเครื่องนำไปสู่ภพใหม่มี การมาการไป (อาคติคติ) ย่อมมี เมื่อการมาการไปมี การเคลื่อนและการบังเกิดย่อมมี เมื่อการเคลื่อนและการบังเกิดมี ชาติ ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะโทมนัส อุปายาสะทั้งหลายจึงเกิดขึ้นครบถ้วนต่อไป ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อม**ไม่คิดถึง**สิ่งใด ย่อม**ไม่ดำริถึง**สิ่งใด แต่เขายัง**มีจิตฝังลงไป**ในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้นย่อมเป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่ออารมณ์มีอยู่ ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญงอกงามแล้ว เครื่องนำไปสู่ภพใหม่ย่อมมี

เมื่อเครื่องนำไปสู่ภพใหม่มี การมาการไปย่อมมี เมื่อการมาการไปมี การเคลื่อนและการบังเกิดย่อมมี เมื่อการเคลื่อนและการบังเกิดมี ชาติ ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะโทมนัสอุปายาสะทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วนต่อไป ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าว่าบุคคลย่อม**ไม่คิดถึง**สิ่งใดด้วย ย่อม**ไม่ดำริถึง**สิ่งใดด้วย และย่อม**ไม่มีจิตฝังลงไป**ในสิ่งใดด้วย ในกาลใด ในกาลนั้น สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณได้เลย เมื่ออารมณ์ไม่มี ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมไม่มี เมื่อวิญญาณนั้นไม่ตั้งขึ้นเฉพาะ ไม่เจริญงอกงามแล้ว เครื่องนำไปสู่ภพใหม่ย่อมไม่มี เมื่อเครื่องนำไปสู่ภพใหม่ไม่มี การมาการไปย่อมไม่มี เมื่อการมาการไปไม่มี การเคลื่อนและการบังเกิดย่อมไม่มี เมื่อการเคลื่อนและการบังเกิดไม่มี ชาติ ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะโทมนัสอุปายาสะทั้งหลายต่อไป จึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้แล.

มีจิตฝังลงไปในสิ่งใด การก้าวลงแห่งนามรูปย่อมมี ๕๗

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๗๙/๑๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อม**คิดถึง**สิ่งใดอยู่ ย่อม**ดำริถึง**สิ่งใดอยู่ และย่อม**มีจิตฝังลงไป**ในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้นย่อม**เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ** เมื่ออารมณ์มีอยู่ ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญงอกงามแล้ว **การก้าวลงแห่งนามรูป** (นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ) ย่อมมี เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสอุปายาสะทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อม**ไม่คิดถึง**สิ่งใด ย่อม**ไม่ดำริถึง**สิ่งใด แต่เขายัง**มีจิตฝังลงไป**ในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้นย่อมเป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่ออารมณ์มีอยู่

ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญงอกงามแล้ว การก้าวลงแห่งนามรูปย่อมมี เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ ... ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าว่าบุคคลย่อม**ไม่คิดถึง**สิ่งใดด้วย ย่อม**ไม่ดำริถึง**สิ่งใดด้วย และย่อม**ไม่มีจิตฝังลงไป**ในสิ่งใดด้วย ในกาลใด ในกาลนั้น สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณได้เลย เมื่ออารมณ์ไม่มี ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมไม่มี เมื่อวิญญาณนั้นไม่ตั้งขึ้นเฉพาะ ไม่เจริญงอกงามแล้ว การก้าวลงแห่งนามรูปย่อมไม่มี เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสฬายตนะ เพราะมีความดับแห่งสฬายตนะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปาทาน เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับแห่งภพ เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับแห่งชาตินั่นแล ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะโทมนัส อุปายาสะทั้งหลาย จึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้แล.

มีจิตฝังลงไปในสิ่งใด การเกิดขึ้นแห่งภพใหม่ต่อไปย่อมมี ๕๘

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๗๘/๑๔๕.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อม**คิดถึง**สิ่งใดอยู่ ย่อม**ดำริถึง**สิ่งใดอยู่ และย่อม**มีจิตฝังลงไป**ในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้นย่อม**เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ** เมื่ออารมณ์มีอยู่ ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญงอกงามแล้ว **การเกิดขึ้นแห่งภพใหม่ต่อไป** (ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ) **ย่อมมี** เมื่อการเกิดขึ้นแห่งภพใหม่ต่อไปมีอยู่ ชาติ ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะโทมนัส อุปายาสะทั้งหลายจึงเกิดขึ้นครบถ้วนต่อไป ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลย่อม**ไม่คิดถึง**สิ่งใด ย่อม**ไม่ดำริถึง**สิ่งใด แต่เขายัง**มีจิตฝังลงไป**ในสิ่งใดอยู่ สิ่งนั้นย่อมเป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณ เมื่ออารมณ์มีอยู่ ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมมี เมื่อวิญญาณนั้นตั้งขึ้นเฉพาะ เจริญงอกงามแล้ว **การเกิดขึ้นแห่งภพใหม่ต่อไปย่อมมี** เมื่อการเกิดขึ้นแห่งภพใหม่ต่อไปมีอยู่ ชาติ ชรามรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะโทมนัส อุปายาสะทั้งหลาย จึงเกิดขึ้น

ครบถ้วนต่อไป ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าว่าบุคคลย่อม**ไม่คิดถึง**สิ่งใดด้วย ย่อม**ไม่ดำริถึง**สิ่งใดด้วย และย่อม**ไม่มีจิตฝังลงไป**ในสิ่งใดด้วย ในกาลใด ในกาลนั้น สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นอารมณ์เพื่อการตั้งอยู่แห่งวิญญาณได้เลย เมื่ออารมณ์ไม่มี ความตั้งขึ้นเฉพาะแห่งวิญญาณย่อมไม่มี เมื่อวิญญาณนั้นไม่ตั้งขึ้นเฉพาะ ไม่เจริญงอกงามแล้ว **การเกิดขึ้นแห่งภพใหม่ต่อไปย่อมไม่มี** เมื่อการเกิดขึ้นแห่งภพใหม่ต่อไปไม่มี ชาติ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะโทมนัส อุปายาสะทั้งหลายต่อไป จึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้แล.

ข้อปฏิบัติเพื่อความเป็นอริยบุคคล

อานิสงส์ของธรรม ๔ ประการ ๕๙

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๖/๑๖๓๔., -บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๓๓๒/๒๔๘.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง**โสดาปัตติผล** ๔ ประการอะไรบ้าง คือ

(๑) **การคบสัตบุรุษ** (สปฺปุริสสํเสว)

(๒) **การฟังสัทธรรม** (สทฺธมฺมสฺสวน)

(๓) **การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย** (โยนิโสมนสิการ)

(๔) **การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม** (ธมฺมานุธมฺม-ปฏิปตฺติ)

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง**สกทาคามิผล** ๔ ประการอะไรบ้าง คือ การคบสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง**อนาคามิผล** ๔ ประการอะไรบ้างคือ การคบสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่ง**อรหัตตผล** ๔ ประการอะไรบ้าง คือ การคบสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตตผล.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมทั้งหลาย ๔ ประการเหล่านี้ เป็นไปเพื่อได้เฉพาะซึ่งปัญญา (ปญฺญาปฏิลาภ) ๔ ประการอะไรบ้าง คือ การคบสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นไปพร้อมเพื่อได้เฉพาะซึ่งปัญญา.

[ธรรม ๔ ประการเหล่านี้เป็นหลักธรรมที่สำคัญ เพราะได้ตรัสไว้ในบาลีแห่งอื่นอีกหลายพระสูตร ดังนี้

เป็นธรรมที่มีอุปการะมากแก่มนุษย์ (มนุสฺสภูตพหุการ) (-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๓๓๒/๒๔๙.)

เป็นองค์คุณเครื่องให้ถึงกระแสแห่งพระนิพพาน (โสตาปตฺติยงฺค) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๓๔/๑๔๒๙.)

เป็นเครื่องให้มีความเจริญแห่งปัญญา (ปญฺญาวุฑฺฒิ) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๗/๑๖๓๙.)

เป็นเครื่องให้มีความไพบูลย์แห่งปัญญา (ปญฺญาเวปุลฺล) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๗/๑๖๔๐.)

เป็นเครื่องให้มีปัญญาอันใหญ่หลวง (มหาปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๔๑.)

เป็นเครื่องให้มีปัญญาอันหนาแน่น (ปุถุปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๔๒.)

เป็นเครื่องให้มีปัญญาอันไพบูลย์ (วิปุลปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๔๓.)

เป็นเครื่องให้มีปัญญาอันลึกซึ้ง (คมฺภีรปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๔๔.)

เป็นเครื่องให้มีปัญญาอันหาประมาณมิได้ (อปฺปมตฺตปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๔๕.)

เป็นเครื่องให้มีปัญญาเสมือนแผ่นดิน (ภูริปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๔๖.)

เป็นเครื่องให้มีปัญญามาก (ปญฺญาพาหุลฺลาย) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๔๗.)

เป็นเครื่องให้เป็นผู้มีปัญญาฉับพลัน (สีฆปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๔๘.)

เป็นเครื่องให้เป็นผู้มีปัญญาไว (ลหุปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๔๙.)

เป็นเครื่องให้เป็นผู้มีปัญญาอันร่าเริง (หาสปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๕๐.)

เป็นเครื่องให้เป็นผู้มีปัญญาแล่น (ชวนปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๕๑.)

เป็นเครื่องให้เป็นผู้มีปัญญาคมกล้า (ติกฺขปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๕๒.)

เป็นเครื่องให้เป็นผู้มีปัญญาเครื่องเจาะแทง (นิพฺเพธิก-ปญฺญตา) (-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๑๘/๑๖๕๓.)]

ละธรรม ๕ อย่าง ได้ความเป็นอริยบุคคล ๖๐

-บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๓๐๓/๒๕๙.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการ ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ธรรม ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

(๑) ความตระหนี่ที่อยู่ (๒) ความตระหนี่สกุล

(๓) ความตระหนี่ลาภ (๔) ความตระหนี่วรรณะ

(๕) ความเป็นคนอกตัญญูกตเวที

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการเหล่านี้แล ไม่ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการ ไม่ควรเพื่อบรรลุทุติยฌาน ... ตติยฌาน ... จตุตถฌาน ... ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ... สกทาคามิผล ... อนาคามิผล ... อรหัตตผล ธรรม ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

(๑) ความตระหนี่ที่อยู่ (๒) ความตระหนี่สกุล

(๓) ความตระหนี่ลาภ (๔) ความตระหนี่วรรณะ

(๕) ความเป็นคนอกตัญญูกตเวที

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ละธรรม ๕ ประการเหล่านี้แล ไม่ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัตตผล.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๕ ประการได้ ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน ธรรม ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

(๑) ความตระหนี่ที่อยู่ (๒) ความตระหนี่สกุล

(๓) ความตระหนี่ลาภ (๔) ความตระหนี่วรรณะ

(๕) ความเป็นคนอกตัญญูกตเวที

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๕ ประการเหล่านี้ได้ ควรเพื่อบรรลุปฐมฌาน.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๕ ประการได้ ควรเพื่อบรรลุทุติยฌาน ... ตติยฌาน ... จตุตถฌาน ... ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ... สกทาคามิผล ... อนาคามิผล ... อรหัตตผล ธรรม ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

(๑) ความตระหนี่ที่อยู่ (๒) ความตระหนี่สกุล

(๓) ความตระหนี่ลาภ (๔) ความตระหนี่วรรณะ

(๕) ความเป็นคนอกตัญญูกตเวที

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุละธรรม ๕ ประการเหล่านี้ได้ ควรเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอรหัตตผล.

(ในสูตรอื่น ได้ตรัสโดยนัยเดียวกันนี้ ต่างกันเฉพาะในข้อที่ ๕ โดยตรัสว่าเป็น ความตระหนี่ธรรม -บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๓๐๒/๒๕๗. -ผู้รวบรวม)

ผลของการพิจารณาเห็นสังขารโดยความไม่เที่ยง ๖๑

-บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๙๑/๓๖๙.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารใด ๆ โดยความเป็นของเที่ยง จะเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร (อนุโลมิกาย ขนฺติยา) ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอไม่ประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จะก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้อง (สมฺมตฺตนิยาม) ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่ก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้องแล้ว จะกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผล ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้**พิจารณาเห็นสังขารทั้งปวงโดยความเป็นของไม่เที่ยง** จะเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เธอประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จะก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้อง (สมฺมตฺตนิยาม) ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้องแล้ว จะกระทำให้แจ้งซึ่ง โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผล ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้.

ผลของการพิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นทุกข์ ๖๒

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๙๒/๓๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นสังขารใด ๆ โดยความเป็นสุข จะเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอไม่ประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จะก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้อง ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่ก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้องแล้ว จะกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผล ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้**พิจารณาเห็นสังขารทั้งปวงโดยความเป็นทุกข์** จะเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เธอประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จะก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้อง ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้องแล้ว จะกระทำให้แจ้งซึ่ง โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผล ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้.

ผลของการพิจารณาเห็นธรรมโดยความเป็นอนัตตา ๖๓

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๙๒/๓๗๑.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมใด ๆ โดยความเป็นอัตตา จะเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอไม่ประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จะก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้อง ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่ก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้องแล้ว จะกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผล ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ**ผู้พิจารณาเห็นธรรมทั้งปวงโดยความเป็นอนัตตา** จะเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เธอประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จะก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้อง ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้องแล้ว จะกระทำให้แจ้งซึ่ง โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผล ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้.

ผลของการพิจารณาเห็นนิพพานโดยความเป็นสุข ๖๔

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๙๒/๓๗๒.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นนิพพานโดยความเป็นทุกข์ จะเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เธอไม่ประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จะก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้อง ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อไม่ก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้องแล้ว จะกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผล ข้อนั้นย่อมไม่เป็นฐานะที่จะมีได้.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ**ผู้พิจารณาเห็นนิพพานโดยความเป็นสุข** จะเป็นผู้ประกอบด้วยขันติที่สมควร ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เธอประกอบด้วยขันติที่สมควรแล้ว จะก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้อง ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อก้าวลงสู่หนทางแห่งความถูกต้องแล้ว จะกระทำให้แจ้งซึ่ง โสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผล ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่จะมีได้.

การเห็นเพื่อละสังโยชน์ ๖๕

–บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๗/๕๗.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างไร เห็นอยู่อย่างไร จึงจะละสังโยชน์ได้.

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งตาโดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละสังโยชน์ได้.

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งรูปทั้งหลาย ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งจักษุวิญญาณ ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งจักษุสัมผัส ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักษุสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละสังโยชน์ได้.

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งหู ... ซึ่งเสียงทั้งหลาย ... ซึ่งโสตวิญญาณ ... ซึ่งโสตสัมผัส ... ซึ่งสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะโสตสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละสังโยชน์ได้.

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งจมูก ... ซึ่งกลิ่นทั้งหลาย ... ซึ่งฆานวิญญาณ ... ซึ่งฆานสัมผัส ... ซึ่งสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะฆานสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละสังโยชน์ได้.

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งลิ้น ... ซึ่งรสทั้งหลาย ... ซึ่งชิวหาวิญญาณ ... ซึ่งชิวหาสัมผัส ... ซึ่งสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะชิวหา-สัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละสังโยชน์ได้.

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งกาย ... ซึ่งโผฏฐัพพะทั้งหลาย ... ซึ่งกายวิญญาณ ... ซึ่งกายสัมผัส ... ซึ่งสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะกายสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละสังโยชน์ได้.

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งใจ ... ซึ่งธรรมทั้งหลาย ... ซึ่งมโนวิญญาณ ... ซึ่งมโนสัมผัส ... ซึ่งสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละสังโยชน์ได้.

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล ย่อมละสังโยชน์ได้.

(ในสูตรอื่นตรัสว่า เมื่อรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งธรรมเหล่านี้ โดยความเป็นอนัตตา สังโยชน์จึงจะถึงความเพิกถอน -บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๘/๕๘. -ผู้รวบรวม)

การเห็นเพื่อละอนุสัย | ๖๖

-บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๙/๖๑.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างไร เห็นอยู่อย่างไร จึงจะละอนุสัยได้.

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งตาโดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละอนุสัยได้.

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งรูปทั้งหลาย ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งจักษุวิญญาณ ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งจักษุสัมผัส ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักษุสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละอนุสัยได้.

(ในกรณีแห่งธรรมหมวด หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ก็มีข้อความอย่างเดียวกัน).

ภิกษุ บุคคลรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล ย่อมละอนุสัยได้.

(ในสูตรอื่นตรัสว่า เมื่อรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งธรรมเหล่านี้ โดยความเป็นอนัตตา อนุสัยจึงจะถึงความเพิกถอน -บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๙/๖๒. -ผู้รวบรวม)

การเห็นเพื่อละอาสวะ ๖๗

-บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๘/๕๙.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างไร เห็นอยู่อย่างไร จึงจะละอาสวะได้.

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งตาโดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละอาสวะได้.

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งรูปทั้งหลาย ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งจักษุวิญญาณ ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งจักษุสัมผัส ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักษุสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละอาสวะได้.

(ในกรณีแห่งธรรมหมวด หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ก็มีข้อความอย่างเดียวกัน).

ภิกษุ บุคคลรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล ย่อมละอาสวะได้.

(ในสูตรอื่นตรัสว่า เมื่อรู้อยู่ เห็นอยู่ซึ่งธรรมเหล่านี้ โดยความเป็นอนัตตา อาสวะจึงจะถึงความเพิกถอน -บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๘/๖๐. -ผู้รวบรวม)

การเห็นเพื่อละอวิชชา ๖๘

–บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๗/๕๖.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อรู้อยู่อย่างไร เห็นอยู่อย่างไร จึงจะละอวิชชาได้ วิชชาจึงจะเกิดขึ้น.

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งตาโดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละอวิชชาได้ วิชชาย่อมเกิดขึ้น.

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งรูปทั้งหลาย ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งจักษุวิญญาณ ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งจักษุสัมผัส ... .

เมื่อบุคคลรู้อยู่ เห็นอยู่ ซึ่งสุขเวทนา ทุกขเวทนา หรืออทุกขมสุขเวทนา ที่เกิดขึ้นเพราะจักษุสัมผัสเป็นปัจจัย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ย่อมละอวิชชาได้ วิชชาย่อมเกิดขึ้น.

(ในกรณีแห่งธรรมหมวด หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ก็มีข้อความอย่างเดียวกัน).

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้แล ย่อมละอวิชชาได้ วิชชาย่อมเกิดขึ้น.

เหตุสำเร็จตามความปรารถนา ๖๙

–บาลี มู. ม. ๑๒/๕๘/๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีลอันสมบูรณ์ มีปาติโมกข์อันสมบูรณ์อยู่เถิด จงเป็นผู้สำรวมด้วยความสำรวมในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจรอยู่เถิด จงเป็นผู้มีปกติเห็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า ขอเราพึงเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจ เป็นที่เคารพ และเป็นผู้ควรยกย่องของเพื่อนสพรหมจารีทั้งหลายเถิดดังนี้ ภิกษุนั้น พึงกระทำให้บริบูรณ์ในศีล หมั่นประกอบธรรมอันเป็นเครื่องสงบแห่งใจในภายใน ไม่เหินห่างจากฌาน ประกอบด้วยวิปัสสนา และให้วัตรของผู้อยู่สุญญาคารเจริญงอกงาม.

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า ขอเราพึงได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารเถิดดังนี้ ... .

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราบริโภคจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของเทวดาหรือมนุษย์เหล่าใด สักการะเหล่านั้นของเทวดาและมนุษย์เหล่านั้นพึงมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่เถิด ดังนี้ ... .

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า ญาติและสายโลหิตของเราเหล่าใด ล่วงลับทำกาละไปแล้ว มีจิตเลื่อมใสระลึกถึงอยู่ ความระลึกถึงด้วยจิตอันเลื่อมใสของญาติและสายโลหิตเหล่านั้น พึงมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่เถิด ดังนี้ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้ข่มความไม่ยินดีและความยินดีได้ อนึ่ง ความไม่ยินดีไม่พึงครอบงำเราได้ เราพึงครอบงำย่ำยี ความไม่ยินดีที่เกิดขึ้นอยู่ได้เถิดดังนี้ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้ข่มความกลัวและความขลาดได้ อนึ่ง ความกลัวและความขลาดอย่าพึงครอบงำเราได้เลย เราพึงครอบงำย่ำยี ความกลัวและความขลาดที่เกิดขึ้นอยู่ได้เถิด ดังนี้ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงเป็นผู้ได้ตามความปรารถนา ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฌานทั้ง ๔ อันเกิดขึ้นเพราะจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันเถิด ดังนี้ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงถูกต้องด้วยกายซึ่งวิโมกข์อันสงบ อันไม่มีรูป เพราะก้าวล่วงรูปเสียได้แล้วอยู่เถิด ดังนี้ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป เราพึงเป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง จะตรัสรู้ได้ในกาลเบื้องหน้าเถิด ดังนี้ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง เราพึงเป็นสกทาคามี จะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้เถิด ดังนี้ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เพราะโอรัมภาคิย-สังโยชน์ ๕ สิ้นไป เราพึงเป็นโอปปาติกะ จะปรินิพพานในที่นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดาเถิด ดังนี้ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงบรรลุอิทธิวิธีหลายประการ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงได้ยินเสียงทั้ง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจ ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงระลึกชาติก่อนได้เป็นอันมาก ....

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ... .

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า เราพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่เถิดดังนี้ ภิกษุนั้น พึงเป็นผู้กระทำให้บริบูรณ์ในศีล หมั่นประกอบธรรมอันเป็นเครื่องสงบแห่งใจในภายใน ไม่เหินห่างจากฌาน ประกอบด้วยวิปัสสนา และให้วัตรของผู้อยู่สุญญาคารเจริญงอกงาม.

คำใด ที่เรากล่าวแล้วว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้มีศีลอันสมบูรณ์ มีปาติโมกข์อันสมบูรณ์อยู่เถิด จงเป็นผู้สำรวมด้วยความสำรวมในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจรอยู่เถิด จงเป็นผู้มีปกติเห็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด ดังนี้ คำนั้น อันเราอาศัยอำนาจประโยชน์นี้จึงได้กล่าวแล้ว.

บทสรุป

๑.) ราคะ โทสะ โมหะ ในส่วนใดของกามภพที่สกทาคามียังต้องทำลาย (ละ)

๒.) สกทาคามี คือ ผู้ยังต้องมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวนั้น คือ โลกส่วนใด

- สกทาคามียังต้องมาสู่กามภพเพราะยังไม่พรากจากกาม แต่เป็นผู้เริ่มทำลายกาม

–บุคคล ๓ จำพวก ที่ยังประกอบแล้วด้วยกามโยคะ (กามโยคยุตฺโต) และภวโยคะ (ภวโยคยุตฺโต) เป็นอาคามี (เหตุที่ต้องกลับสู่กามภพ) *บทที่ ๙ หน้า ๒๐.*

–บุคคล ๔ จำพวก ที่ยังละโอรัมภาคิยสังโยชน์ไม่ได้ (โอรมฺภาคิยานิ สญฺโญชนานิ อปฺปหีนานิ) คือ เริ่มทำลายกามแต่ยังทำลายได้ไม่หมด *บทที่ ๗ หน้า ๑๖.*

–สกทาคามี เปรียบได้กับบุคคลตกน้ำ ที่เป็นพวกว่ายเข้าหาฝั่ง (เป็นผู้ทำลายกามโดยลักษณะอุปมาอินทรีย์ ๕ ที่แก่กล้ากว่าโสดาบัน) *บทที่ ๓ หน้า ๗, บทที่ ๕ หน้า ๑๓.*

–โสดาบัน เปรียบได้กับบุคคลตกน้ำ ที่เป็นพวกลอยตัวและเห็นฝั่ง แต่ยังไม่ได้ว่ายสู่ฝั่ง *บทที่ ๓ หน้า ๗.*

- อินทรีย์ ๕ ของสกทาคามี แก่กล้ากว่าอินทรีย์ ๕ ของโสดาบันประเภทเอกพีชี ซึ่งมาสู่ภพมนุษย์คราวเดียว *บทที่ ๖ หน้า ๑๔, บทที่ ๑๓ หน้า ๒๗.*

- กามที่ดีกว่า ประณีตกว่า กามของมนุษย์ คือ กามอันเป็นทิพย์ (ทิพฺพา กามา) แต่สกทาคามียังไม่ถึงการหมดกาม *บทที่ ๒๙ หน้า ๗๓, บทที่ ๙ หน้า ๒๐.*

- ภพที่สกทาคามีไปไม่ได้

–ผู้สิ้นสังโยชน์ ๓ พ้นแล้วจาก นรก กำเนิดเดรัจฉาน เปรตวิสัย *บทที่ ๑๓ หน้า ๒๗, บทที่ ๑๔ หน้า ๓๑.*

–รูปภพ และอรูปภพ ไปไม่ได้ เพราะผู้พอประมาณในสมาธิ และยังไม่พรากจากกาม ยังต้องเป็นอาคามี *บทที่ ๙ หน้า ๒๐, บทที่ ๑๐ หน้า ๒๑, บทที่ ๑๖ หน้า ๓๗, บทที่ ๑๘ หน้า ๔๖, บทที่ ๑๙ หน้า ๕๐.*

- ตัวอย่างของภพที่สกทาคามีมาเกิด

–เทวดาชั้นดุสิต ในมิคสาลาสูตร *บทที่ ๔ หน้า ๑๑.*

- เมื่อตัดภพที่สกทาคามีไปไม่ได้ออก ด้วยเหตุของสังโยชน์ที่ละได้ และกำลังของอินทรีย์ ๕ ที่แก่กล้ากว่าเอกพีชี รวมถึงกำลังของอินทรีย์ ๕ ในส่วนของการเป็นผู้ทำพอประมาณในสมาธิ จึงทำให้กรอบของความน่าจะเป็นไปได้ของการ**มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียว** ที่สกทาคามีจะมาเกิดได้ คือ **กลุ่มของเทวดาในกามภพ** (ซึ่งเป็นส่วนของกามอันเป็นทิพย์ในกามภพ ที่สกทาคามีกำลังเริ่มละสังโยชน์ในส่วนนี้ จนกระทั่งราคะ โทสะ และโมหะสิ้นไป)

หมายเหตุ นอกจากพระสูตรที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้แล้ว พระศาสดายังได้ตรัสถึงข้อปฏิบัติเพื่อการละสังโยชน์ และธรรมะที่เกี่ยวกับสกทาคามีไว้อีกมาก คณะงานธัมมะฯ ได้รวบรวมมาไว้เพียงบางส่วนเท่านั้น ผู้สนใจสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก หนังสือพุทธวจน-หมวดธรรม เล่ม ๑-๑๗ / แอปพลิเคชันตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจนจากพระไตรปิฎก (E-Tipitaka) และจากพระไตรปิฎก.

ขอนอบน้อมแด่

ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ

พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ตถาคตสาวก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

(กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

มูลนิธิพุทธโฆษณ์

มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ผู้ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

เริ่มจากชาวพุทธกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่ง ได้มีโอกาสมาฟังธรรมบรรยายจากท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ที่เน้นการนำพุทธวจน (ธรรมวินัยจากพุทธโอษฐ์ที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าทรงตรัสไว้ดีแล้ว บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ทั้งเนื้อ ความและพยัญชนะ) มาใช้ในการถ่ายทอดบอกสอน ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงธรรมที่ตรงตามพุทธบัญญัติตามที่ ทรงรับสั่งแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูปแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันในการประกาศพระสัทธรรม และ**เป็นลักษณะเฉพาะที่ภิกษุในครั้งพุทธกาลใช้เป็นมาตรฐานเดียว**

หลักพุทธวจนนี้ ได้เข้ามาตอบคำถาม ต่อความลังเลสงสัย ได้เข้ามาสร้างความชัดเจน ต่อความพร่าเลือนสับสน ในข้อธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมชาวพุทธ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลจากสาเหตุเดียวคือ การไม่ใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นในการศึกษาเล่าเรียน

ด้วยศรัทธาอย่างไม่หวั่นไหวต่อองค์สัมมาสัมพุทธะ ในฐานะพระศาสดา ท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า “อาตมาไม่มีคำสอนของตัวเอง” และใช้เวลาที่มีอยู่ ไปกับการรับสนองพุทธประสงค์ ด้วยการโฆษณาพุทธวจน เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และความประสานเป็นหนึ่งเดียวของชาวพุทธ

เมื่อกลับมาใช้หลักพุทธวจน เหมือนที่เคยเป็นในครั้งพุทธกาล สิ่งที่เกิดขึ้น คือ ความชัดเจนสอดคล้องลงตัว ในความรู้ความเข้าใจ ไม่ว่าในแง่ของหลักธรรม ตลอดจนมรรควิธีที่ตรง และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผล รู้เห็นประจักษ์ได้จริงด้วยตนเองทันที ด้วยเหตุนี้ **ชาวพุทธที่เห็นคุณค่าในคำของพระพุทธเจ้าจึงขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ เกิดเป็น “กระแสพุทธวจน”** ซึ่งเป็นพลังเงียบที่กำลังจะกลายเป็นคลื่นลูกใหม่ ในการกลับไปใช้ระบบการเรียนรู้พระสัทธรรม เหมือนดังครั้งพุทธกาล

ด้วยการขยายตัวของกระแสพุทธวจนนี้ สื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือซีดี ซึ่งแจกฟรีแก่ญาติโยมเริ่มมีไม่พอเพียงในการแจก ทั้งนี้เพราะจำนวนของผู้ที่สนใจเห็นความสำคัญของพุทธวจน ได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับว่าท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล เคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติที่พระศาสดาบัญญัติไว้ อันเป็นธรรมวินัยที่ออกจากพระโอษฐ์ของตถาคตโดยตรง การเผยแผ่พุทธวจนที่ผ่านมา จึงเป็นไปในลักษณะสันโดษตามมีตามได้ เมื่อมีโยมมาปวารณาเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์ ได้มาจำนวนเท่าไหร่ ก็ทยอยแจกไปตามที่มีเท่านั้น เมื่อมีมา ก็แจกไป เมื่อหมด ก็คือหมด

เนื่องจากว่า หน้าที่ในการดำรงพระสัทธรรมให้ตั้งมั่นสืบไป ไม่ได้ผูกจำกัดอยู่แต่เพียงพุทธสาวกในฐานะของสงฆ์เท่านั้น ฆราวาสกลุ่มหนึ่งซึ่งเห็นความสำคัญของพุทธวจน จึงรวมตัวกันเข้ามาช่วยขยายผลในสิ่งที่ท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโลทำอยู่แล้ว นั่นคือ การนำพุทธวจนมาเผยแพร่โฆษณา โดยพิจารณาตัดสินใจจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินการต่าง ๆ ทั้งหมดอยู่ในรูปแบบที่โปร่งใส เปิดเผย และเปิดกว้างต่อสาธารณชนชาวพุทธทั่วไป

สำหรับผู้ที่เห็นความสำคัญของพุทธวจน และมีความประสงค์ที่จะดำรงพระสัทธรรมให้ตั้งมั่น ด้วยวิธีของพระพุทธเจ้า สามารถสนับสนุนการดำเนินการตรงนี้ได้ด้วยวิธีง่าย ๆ นั่นคือ **เข้ามาใส่ใจศึกษาพุทธวจน และนำไปใช้ปฏิบัติด้วยตนเอง** เมื่อรู้ประจักษ์ เห็นได้ด้วยตนแล้ว ว่ามรรควิธีที่ได้จากการทำความเข้าใจ โดยใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นนั้น นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้อง ในหลักธรรมอันสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล และเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว กระทั่งได้ผลตามจริง ทำให้เกิดมีจิตศรัทธา ในการช่วยเผยแพร่ขยายสื่อพุทธวจน เพียงเท่านี้ คุณก็คือหนึ่งหน่วยในขบวน “พุทธโฆษณ์” แล้ว

นี่คือเจตนารมณ์ของมูลนิธิพุทธโฆษณ์ นั่นคือเป็น**มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน**

ผู้ที่สนใจรับสื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน เพื่อไปใช้ศึกษาส่วนตัว
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน แก่พ่อแม่พี่น้อง ญาติ หรือเพื่อน
สามารถมารับได้ฟรี ที่วัดนาป่าพง
หรือตามที่พระอาจารย์คึกฤทธิ์ได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมนอกสถานที่

สำหรับรายละเอียดกิจธรรมต่าง ๆ ภายใต้เครือข่ายพุทธวจนโดยวัดนาป่าพง ค้นหา
ข้อมูลได้จาก
www.buddhakos.org หรือ **www.watnapp.com**

หากมีความจำนงที่จะรับไปแจกเป็นธรรมทานในจำนวนหลายสิบชุด
ขอความกรุณาแจ้งความจำนงได้ที่

มูลนิธิพุทธโฆษณ์
ประสานงานและเผยแผ่ : เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗
ถนนเลียบคลอง ๑๐ ฝั่งตะวันออก
ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐
โทรศัพท์ ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔, ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘, ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑
โทรสาร ๐ ๒๑๕๙ ๐๕๒๖
เว็บไซต์ : www.buddhakos.org อีเมล์ : buddhakos@hotmail.com

สนับสนุนการเผยแผ่พุทธวจนได้ที่
ชื่อบัญชี "มูลนิธิพุทธโฆษณ์" ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง ๑๐ (ธัญบุรี)
ประเภท บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๓๑๘-๒-๔๗๔๖๑-๐

วิธีการโอนเงินจากต่างประเทศ
ยื่นแบบฟอร์ม คำขอโอนได้ที่ **ธนาคารไทยพาณิชย์**
Account name: "Buddhakos Foundation"
SWIFT CODE : SICOTHBK
Branch Number : 318
Siam Commercial Bank PCL, Khlong 10(Thanyaburi) Branch,
33/14 Mu 4 Chuchat Road, Bung Sanun Sub District,
Thanyaburi District, Pathum Thani 12110, Thailand
Saving Account Number : 318-2-47461-0

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง

ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

เว็บไซต์

- http://www.watnapp.com : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- http://media.watnapahpong.org : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- http://www.buddha-net.com : เครือข่ายพุทธวจน
- http://etipitaka.com : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- http://www.watnapahpong.com : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- http://www.buddhakos.org : มูลนิธิพุทธโฆษณ์
- http://www.buddhawajanafund.org : มูลนิธิพุทธวจน
- http://www.ratana5.com : พุทธวจนสมาคม

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
  http://etipitaka.com/download หรือ รับแผ่นโปรแกรมได้ที่วัดนาป่าพง

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธวจน (Buddhawajana)

เฉพาะสำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ทุกวันพระ เวลา ๑๗.๔๐ น.

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง

ร่วมสนับสนุนการจัดทำโดย

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม),
คณะศิษย์วัดนาป่าพง, พุทธวจนสมาคม, มูลนิธิพุทธวจน,
พุทธวจนสถาบันภาคกลาง, พุทธวจนสถาบันภาคเหนือ,
พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออก,
พุทธวจนสถาบันภาคใต้, พุทธวจนสถาบันภาคตะวันตก,
กลุ่มศิษย์ตถาคต, กลุ่มสมณะศากยะปุตติยะ,
กลุ่มชวนม่วนธรรม, กลุ่มละนันทิ,
กลุ่มพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินบริษัทการบินไทย,
กลุ่มมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่,
ชมรมพุทธวจนอุดรธานี,
บจก. สยามคูโบต้า คอร์ปอเรชั่น, บจก. สยามรักษ์,
บจก. เซเว่นสเต็ปส์, บจก. ห้างพระจันทร์โอสถ,
สถานกายภาพบำบัด คิดดีคลินิค,
ร้านต้นมะขามช่างทอง, บ้านเมตตาเรสซิเด้นท์,
บจก. ดีเทลส์ โปรดักส์

แผนที่วัดนาป่าพง

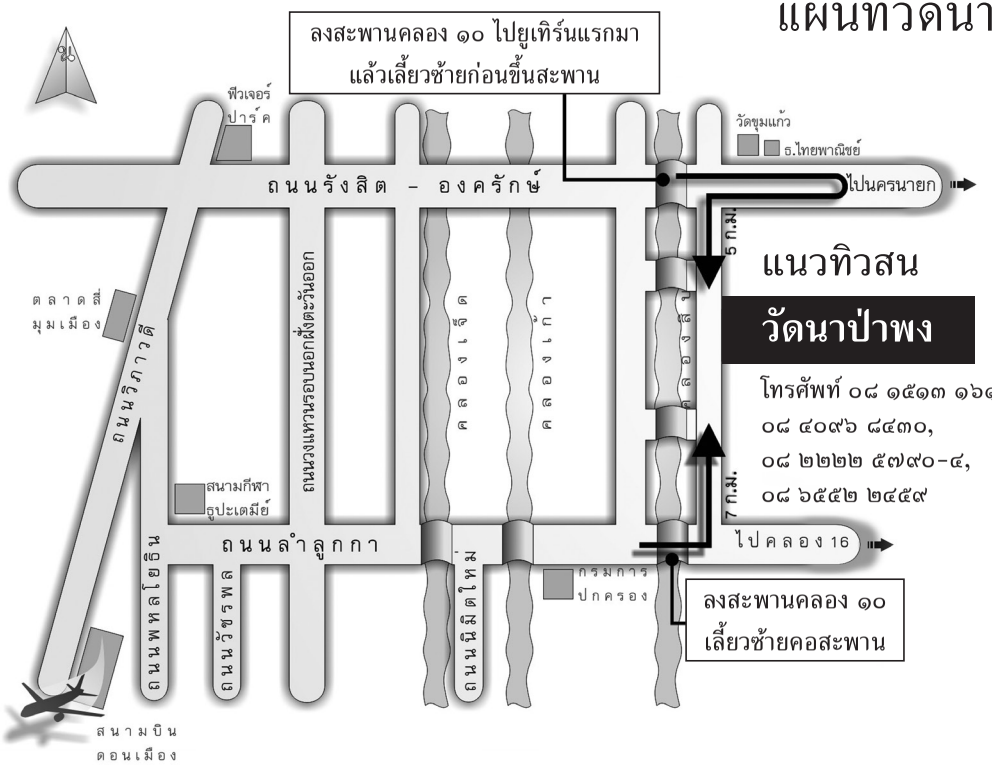

๑๐ พระสูตรของความสำคัญที่ชาวพุทธต้องศึกษา แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้าเท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี
คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น
มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละหมู่คณะก็มีความเห็นของตน
หามาตรฐานไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน
ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์
แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร?
ลองพิจารณาหาคำตอบง่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร
ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้
แล้วตรัสบอกวิธีป้องกันและแก้ไขเหตุเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้.
ขอเชิญมาตอบตัวเองกันเถอะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง?
ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ "พุทธวจน" ธรรมวินัย
จากองค์พระสังฆบิดาอันวิญญูชนพึงปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้.

๑.พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๕๔/๔๓๐.

อัคคิเวสนะ! เรานั้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดง กระทั่งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้นๆ ย่อม**ตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิมิตอันเป็นภายในโดยแท้ ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก** ดังเช่นที่คนทั้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

๒.แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๘๕/๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้วด้วยธรรมนี้ อันเป็น**ธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง** (สนฺทิฏฺฐิโก) **เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล** (อกาลิโก) **เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดู** (เอหิปสฺสิโก) **ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว** (โอปนยิโก) **อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน** (ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ).

๓.คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

-บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย! นับตั้งแต่ราตรี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน พร่ำสอน แสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด **ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น** ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

๔.ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรธานของคำสอนเปรียบด้วยกลองศึก

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๓๐๑/๖๗๒-๓.

ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกทสารหะ เรียกว่า อานกะ มีอยู่ เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตกหรือลิ พวกกษัตริย์ทสารหะได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ่ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันใดก็ฉันนั้น ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้น

มากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสุตตันตะเหล่าใดที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุทั้งหลาย! ความอันตรธานของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

๕.ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๙๑-๙๒/๒๙๒.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ **ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา** เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายกี่นัย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้ ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย อันเป็นตถาคตภาษิต (ตถาคตภาสิตา) อันลึกซึ้ง (คมฺภีรา) มีอรรถอันลึกซึ้ง (คมฺภีรตฺถา) เป็นโลกุตตระ (โลกุตฺตรา) ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา (สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา) อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้มากล่าวอยู่

พวกเธอย่อมฟังด้วยดี เงี่ยหูฟัง ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมอันกวีแต่งใหม่นั้นแล้ว ก็ไม่สอบถามซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่าข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น เปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยไม่ได้ ไม่หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน **สุตตันตะเหล่าใด อันเป็นตถาคตภาษิต อันลึกซึ้ง มีอรรถอันลึกซึ้ง เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้ มากล่าวอยู่ พวก**

เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมเข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมที่เป็นตถาคตภาษิตนั้นแล้ว ก็สอบถามซึ่งกันและกัน ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถะเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้นเปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยได้ หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้แลบริษัท ๒ จำพวกนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทที่เลิศในบรรดาบริษัททั้งสองพวกนั้น คือ บริษัทปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** (บริษัทที่อาศัยการสอบสวนทบทวนกันเอาเองเป็นเครื่องนำไป ไม่อาศัยความเชื่อจากบุคคลภายนอกเป็นเครื่องนำไป) แล.

๖.ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๔๐/๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด** อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๗.สำนึกเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๘๒/๑๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย! **ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น** ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครรู้ให้มีคนรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครกล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าวกันแล้ว **ตถาคตเป็นผู้รู้มรรค** (มคฺคญฺญู) **เป็นผู้รู้แจ้งมรรค** (มคฺควิทู) **เป็นผู้ฉลาดในมรรค** (มคฺคโกวิโท). ภิกษุทั้งหลาย! **ส่วนสาวกทั้งหลายในกาลนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค** (มคฺคานุคา) **เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.**

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ กับภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๘.ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขยันถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย! **พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น.** ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีที่หนึ่ง ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่ว ในหลักพระพุทธวจน ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) **พวกภิกษุเหล่านั้นเอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่นๆ** เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น **มูลกรณีที่สาม** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัย จาก ๔ นัย ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป

๙. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๖.

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียงดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด" **เธอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนั้นเสีย**

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี" เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทส... นี้ไว้.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์ ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๗๔/๑๔๑.
-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.
-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๑๗/๗๔๐.

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า 'ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปเสียแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา' ดังนี้. อานนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น. อานนท์! **ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.**

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. **อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.**

อานนท์! ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษใด บุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอกล่าวย้ำกะเธอว่า... **เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.**

เธอทั้งหลายอย่าเป็น
บุรุษคนสุดท้าย
ของเราเลย

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

พระไตรปิฎก
ฉบับหลวง
ภาษาไทย **80** เล่ม
พ.ศ. **2500**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาเถรสมาคม
ภาษาไทย **45** เล่ม
พ.ศ. **2549**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย **91** เล่ม
พ.ศ. **2525**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย **45** เล่ม
พ.ศ. **2535**

งานแปล พระไตรปิฎก
ชุดจากพระโอษฐ์ **5** เล่ม
โดยพุทธทาสภิกขุ
พ.ศ. **2521**

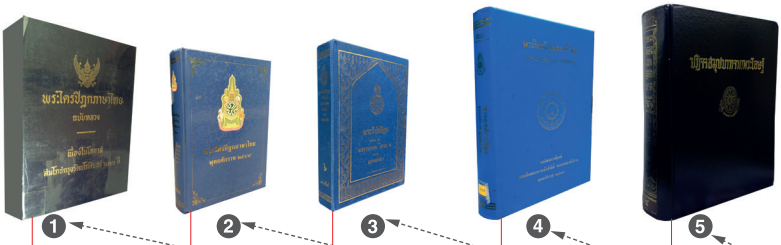

ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

เสาหินอโศก
(อินเดีย)
พ.ศ. **234**

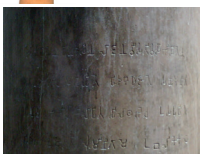

จารึกใบลาน
(อัฟกานิสถาน)
พ.ศ. **1000**

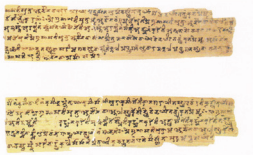

ศิลาจารึก
(ประเทศไทย)
พ.ศ. **1200 - 1400**

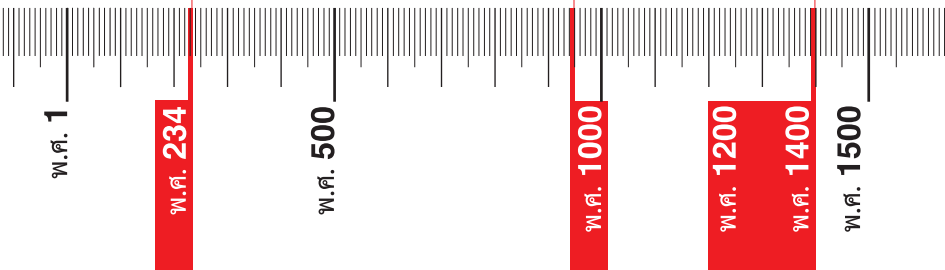

พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. 2553

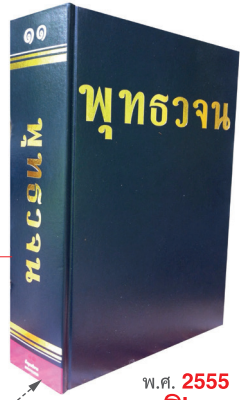

พ.ศ. 2555

พุทธวจน-ปิฎก

33 เล่ม

พุทธวจน APP

E-TIPITAKA APP

พระไตรปิฎก Digital

❹ ❺

❸

❷

❶

พระไตรปิฎก
ฉบับ ร.ศ.๑๑๒
สมัยรัชกาลที่ ๕
พ.ศ. 2436
+
พระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัฐ
ภาษาบาลี
อักขระสยาม
พ.ศ. 2468

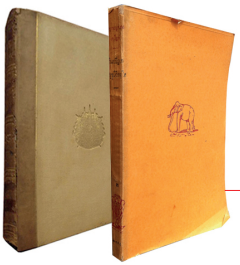

คัมภีร์ใบลาน
อักขระขอม
สมัยรัชกาลที่ ๑
พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2000 | พ.ศ. 2331 | พ.ศ. 2436 | พ.ศ. 2500 | พ.ศ. 2555 | พ.ศ. 3000

๑) หลักฐานสมัย พุทธกาล

การใช้ **พุทธวจน** ที่มีความหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่ใน**สมัยพุทธกาล** ดังปรากฏหลักฐาน**ในพระวินัยปิฎก** ว่า**พระศาสดาให้เรียนพุทธวจน** (ภาพที่ ๑.๑ และภาพที่ ๑.๒)

ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว พุทฺธวจนํ ฉนฺทโส อาโรเปตัพฺพํ; โย อาโรเปย์ย, อาบัตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว สกาย นิรุตฺติยา พุทฺธวจนํ ปริยาปุณิตุนฺติ.

ภาพที่ ๑.๑

คำอธิบายภาพ: *ข้อความส่วนหนึ่งจากพระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (จปร.อักษรสยาม) หน้า ๖๔ ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๒ หน้า ๔๕ ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้*

*[๑๘๐] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยก**พุทธวจนะ**ขึ้นโดยภาษาสันสกฤต รูปใดยกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย **เราอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะ**ตามภาษาเดิม.*

ที่มา:
พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ.๒๔๓๖) พระวินยปิฎก จุล์ลวัค์ค เล่ม ๒ หน้า ๖๔

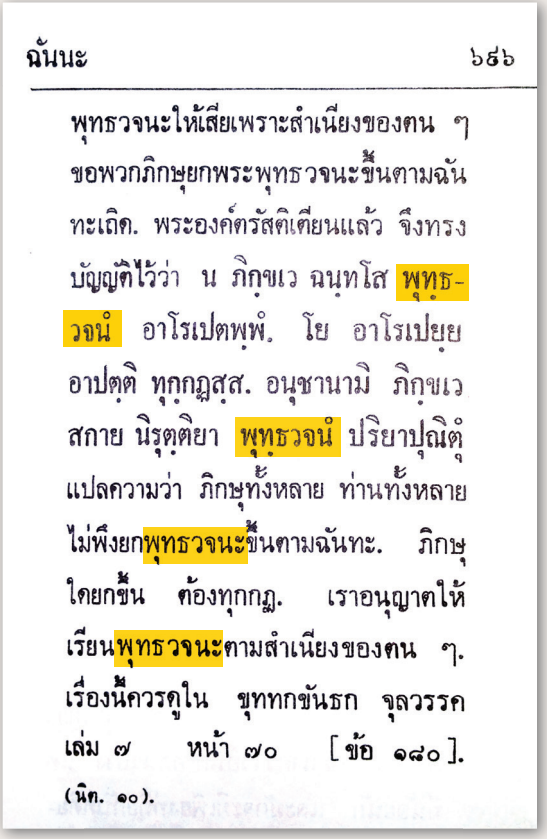

ฉันนะ ๖๙๖

พุทธวจนะให้เสียเพราะสำเนียงของตน ๆ ขอพวกภิกษุยกพระพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะเถิด. พระองค์ตรัสติเตียนแล้ว จึงทรงบัญญัติไว้ว่า น ภิกฺขเว ฉนฺทโส พุทฺธวจนํ อาโรเปตพฺพํ. โย อาโรเปยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว สกาย นิรุตฺติยา พุทฺธวจนํ ปริยาปุณิตุํ แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะ. ภิกษุใดยกขึ้น ต้องทุกกฏ. เราอนุญาตให้เรียนพุทธวจนะตามสำเนียงของตน ๆ. เรื่องนี้ควรดูใน ขุททกขันธก จุลวรรค เล่ม ๗ หน้า ๗๐ [ข้อ ๑๘๐]. (นิท. ๑๐).

ภาพที่ ๑.๒

คำอธิบายภาพ: *คำแปลเป็นภาษาไทยของภาพที่ ๑.๑ จากหนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส*

ที่มา:
หนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๖๙๖

๒) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๑**

พุทธวจนะ มีปรากฏในหนังสือ**พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล** ซึ่งแต่งเป็นภาษามคธเพื่อเฉลิมพระเกียรติเมื่อสังคายนา**ในรัชกาลที่ ๑** เป็นหนังสือ ๗ ผูก ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา แปลเป็นภาษาไทยโดยพระยาพจนสุนทร คำนำของหนังสือเล่มนี้ เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ภาพที่ ๒.๑ และภาพที่ ๒.๒)

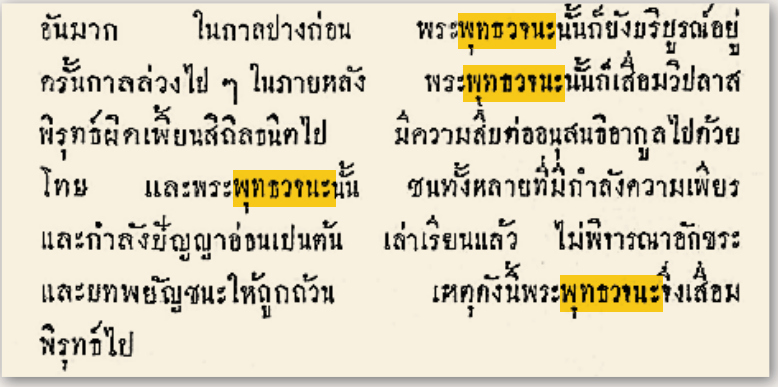
อันมาก ในกาลปางก่อน พระพุทธวจนะนั้นก็ยังบริบูรณ์อยู่
ครั้นกาลล่วงไป ๆ ในภายหลัง พระพุทธวจนะนั้นก็เสื่อมวิปลาส
พิรุทธ์ผิดเพี้ยนสิถิลขนิดไป มีความสิ้นท่ออนุสนธิอากูลไปด้วย
โทษ และพระพุทธวจนะนั้น ชนทั้งหลายที่มีกำลังความเพียร
และกำลังปัญญาอ่อนเปนต้น เล่าเรียนแล้ว ไม่พิจารณาอักขระ
และบทพยัญชนะให้ถูกถ้วน เหตุดังนี้พระพุทธวจนะจึงเสื่อม
พิรุทธ์ไป

ภาพที่ ๒.๑

***คำอธิบายภาพ**: ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล หน้า ๑*

๓ อนึ่งพระพุทธวจนะนั้น ยังประดิษฐานมั่นคงอยู่ในประเทศทั้ง ๕

๑ ประเทศของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม

๒ มลายประเทศของพระเจ้าแผ่นดินมันทราช

๓ ประเทศเขมราชคือกัมพุช

๔ ประเทศรามัญราชคือหงษาวดี

๕ ประเทศพม่าคืออังวะผุถาม

ในประเทศอื่นนั้นเสื่อมสูญไป บรรดานรชนทั้งหลายเหล่านั้น นรชนที่ไม่รู้คุณในพระพุทธสาสนาก็มีมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๒

***คำอธิบายภาพ**: ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล หน้า ๒*

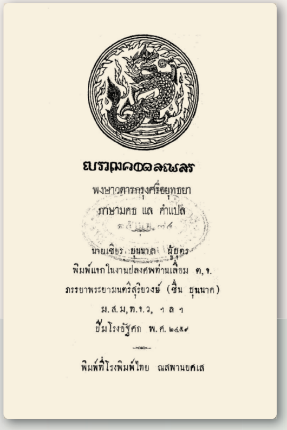
บรมราชวงศานุสรณ์

พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา

ภาษามคธ แล คำแปล

นายเชิง บุนนาค ผู้จัด

พิมพ์แจกในงานปลงศพคุณหลวง

อรรถยาพระยานครรัฐวงษ์ (ชื่น บุนนาค)

ณ ส.ม.ม.ท.ว. ๑๘ ๑

ปีมะโรงรัฐศก พ.ศ. ๒๔๙๙

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทย ถนนพานถนน

ที่มา:

หนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล

๓) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๔**

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ **พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย** พระราชนิพนธ์**ในรัชกาลที่ ๔** (ภาพที่ ๓.๑) และปรากฏในหนังสือ **ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลีในรัชกาลที่ ๔** ภาค ๒ (ภาพที่ ๓.๒ และภาพที่ ๓.๓)

นเมยฺยุํ เต ยทิจฺฉาย
ธมฺมํ พาลา อเปสลา
พุทฺธนามา ปเทเสน
สมฺพุทฺธวจนํ อิติ

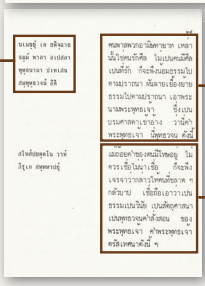

ภาพที่ ๓.๑

คนพาลพวกอามิษทายาท เหล่านั้นใช่คนรักศีล ไม่เปนคนมีศีล เปนที่รัก ก็จะพึงนอมธรรมไปตามปราถนา ผันผายเยื้องยายธรรมไปตามปราถนา เอาพระนามพระพุทธเจ้า ซึ่งเปนบรมศาสดาเข้าอ้าง ว่านี่คำพระพุทธเจ้า นี่พุทธวจน ดังนี้

แม้ถอยคำของตนมีโทษอยู่ ไม่ควรเชื่อไม่น่าเชื่อ ก็จะพึงเจรจาว่ากล่าวให้คนที่ขลาด ๆ กลัวบาป เชื่อถือเอาว่าเปนธรรมเปนวินัย เปนสัตถุศาสนาเปนพุทธวจนคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้า คำพระพุทธเจ้าตรัสเทศนาดังนี้ ๆ

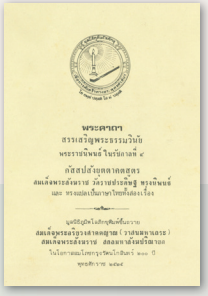

พระคาถา
สรรเสริญพระธรรมวินัย
พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔
กัลยปัจจุบุลลาลสสูตร
สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ์ ทรงนิพนธ์
และ ทรงแปลเป็นภาษาไทยทั้งสองเรื่อง

ขอมีชัยชนะไตรภพพิเศษประเสริฐ
สมเด็จพระสังฆราชองค์สยาม (วาสนมหาเถระ)
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สถลมหาลัยพิมพ์ถวาย
ในโอกาสมณฑลทรงชนมพรรษาครบ ๖๐ ปี
พุทธศักราช ๒๔๖๔

ที่มา:
หนังสือ พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔ ทรงแปลเป็นภาษาไทยโดย สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ หน้า ๒๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔

ธุตงฺคานญฺจ เกสญฺจิ วตฺตานํ รกฺขเนนปิ
อินฺทฺริยานํ ทมเนน สญฺญเมน ยถาพลํ
ปญฺญาย ภาวนาโยค– วายามกรเณนปิ
อโถปิ พุทฺธวจน– สทฺธมฺมปริยตฺติยา

อันเป็นพระพุทธวจนะ พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกาก็ดี ด้วยท่องจำและสวดพระบาลี และพิจารณาเนื้อความพระบาลีนั้นด้วยก็ดี ด้วยแสดงและบอกธรรมตามสมควร แก่คนอื่น ๆ ผู้ใคร่ประโยชน์ ปรารถนา

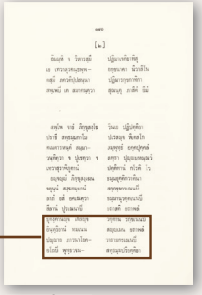

ภาพที่ ๓.๒

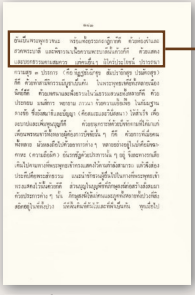

ภาพที่ ๓.๓

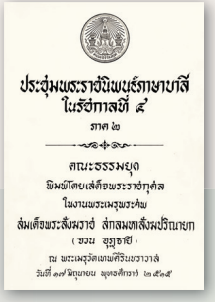

ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
ในรัชกาลที่ ๔
ภาค ๒

คณะธรรมยุต
นิมมิตโดยเสด็จพระราชทุศล
ในงานพระเพลิงพระศพ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
(ฆอน ฐฺฐิตาสี)
ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๑๙ มิถุนายน จุลศักราช ๑๒๕๖

ที่มา:
หนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒
หน้า ๑๘๐ และหน้า ๑๘๓

๔) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๕**

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ **พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์** (ภาพที่ ๔.๑) และปรากฏในหนังสือ **พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงมีไปมากับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ภาพที่ ๔.๒ และภาพที่ ๔.๓)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

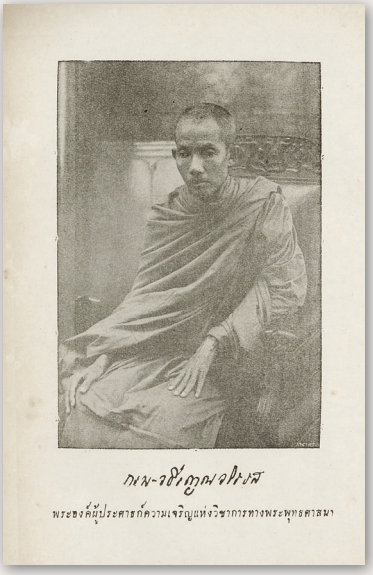

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

จะเป็นก่อนสังคายนาที่ ๓ ฤๅสังคายนาที่ ๓ แล้วจำไม่สนัด พวกมหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันลึกลับซึ่งพระเถรเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึงนำมาสั่งสอน แต่นั้นฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งสั่งสอนกันแต่ด้วยวาจาจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถรเจ้าซึ่งเป็นอรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันในระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็นพุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์ โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้นจนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้สั่งสอน

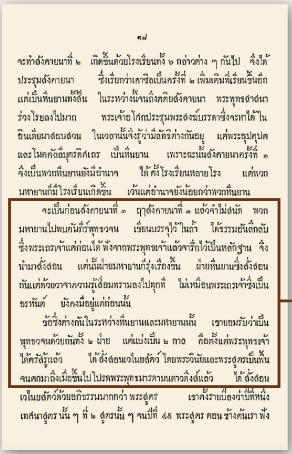

๑๗

จะทำสังคายนาที่ ๒ เกิดขึ้นด้วยโรงเรียนทั้ง ๒ กล่าวต่าง ๆ กันไป ซึ่งได้ประชุมสังคายนา ซึ่งเรียกว่าเถรวีสเป็นสังคีติ ๒ เพิ่มคัมภีร์เรียนขึ้นอีกแต่เป็นที่นอกพระพุทธ ในระหว่างนี้ก็ตกค้างสังคายนา พระพุทธศาสนาร่วงโรยลงไปมาก พระเจ้าอโศกประชุมพระสงฆ์บวชตั้งจะทำให้ในอินเดียสกลทั่วอดอน ในเวลานั้นจึงรู้ว่ามีอีกทั้งกันอยู่ แต่พระปุณคุปต และโมคคลีบุตรติสเถร เป็นเค้นหนน เพราะฉะนั้นสังคายนาครั้ง ๓ จึงเป็นพวกที่นอกนอกนี้มีจำนวน ให้ตั้งโรงเรียนหลายโรง แต่ทวกมหายานก็มีโรงเรียนเกิดขึ้น เป็นแต่จำนวนยังน้อยกว่าพวกที่นอกนอก

จะเป็นก่อนสังคายนาที่ ๓ ฤๅสังคายนาที่ ๓ แล้วจำไม่สนัด พวกมหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันลึกลับซึ่งพระเถรเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึงนำมาสั่งสอน แต่นั้นฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งสั่งสอนกันแต่ด้วยวาจาความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถรเจ้าซึ่งเป็นอรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันในระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็นพุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์ โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้นจนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้สั่งสอน

เวไนยสัตว์ด้วยอภิธรรมมากว่า พระสูตร เราจึงว่ายเยี่ยงว่าปิฎกทั้งเทศนาสูตรนั้น ๆ ที่ ๒ สูตรนั้น ๆ จนปีที่ ๔๕ พระสูตร คอน ข้างหนึ่งเรา ทั้ง

ภาพที่ ๔.๑

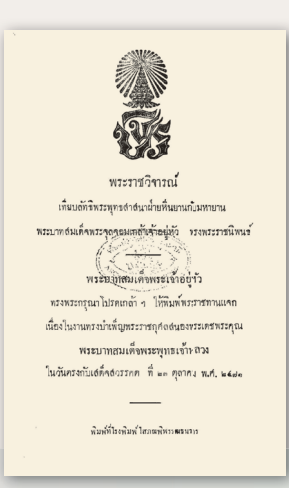

พระราชวิจารณ์

เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

พระยุวราชสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจกเนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว

ในวันครบกำหนดเดือนสิบสองรรกฎ ที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยเลขที่ ๑๔๒ ถนนราช

ที่มา:

หนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ หน้า ๑๘

นิกายต่าง ๆ แลคัมภีร์อื่น ซึ่งปรากฏชัดว่าได้เรียบเรียงขึ้นก่อนคัมภีร์ชาดกซึ่งแปลออกพิมพ์ในสมุดนี้ คือชั้นต้นก่อนเวลาตติยสังคายนา มีแต่คาถา ได้แต่งขึ้นในมัชฌิมประเทศ คาถานี้สังเกตได้ว่า ได้นำสืบ ๆ กันมาตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์ได้ทรงพระพุทธวจนไว้ด้วยความจำ จึงจำจะต้องร้อยกรองถ้อยคำประจุความให้ย่อสั้นสำหรับที่จะได้จำให้มั่นคง เชื่อได้ว่าคงจะได้สืบมาแต่ชั้นต้นไม่มีข้อที่พลั้งพลาด แต่

แลอรรถกถา ท่านจึงคิดจะรจนาหนังสือชื่อนี้ขึ้นใหม่ ในภาษามคธเลือกอักขรตัวหนึ่ง ๆ ซึ่งมีที่ใช้ในพระพุทธวจนะ เรียบเรียงขึ้นไว้ให้สมแก่พระบาฬี แลจะเรียกชื่อว่าเอกักขรโกสอย่างเดียวกัน ฯ

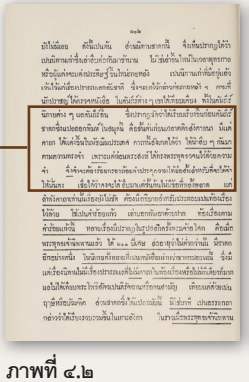

ภาพที่ ๔.๒

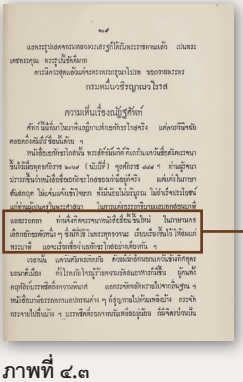

ภาพที่ ๔.๓

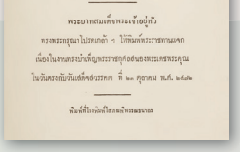

พระราชหัตถเลขา
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงมีไปมากับ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพระจุลจอมเกล้า ๑ ไปพร้อมพระราชทานแด่
เนื่องในงานพระบำเพ็ญพระราชกุศลของพระเชตุพนฯ
ในวันพระบรมวันเสด็จสวรรคต ที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ราชบัณฑิตยสภา

ที่มา:

หนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๑๐๒ และ ๑๐๙

๕) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๗

พุทธวจนะ มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐ เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ (ภาพที่ ๕)

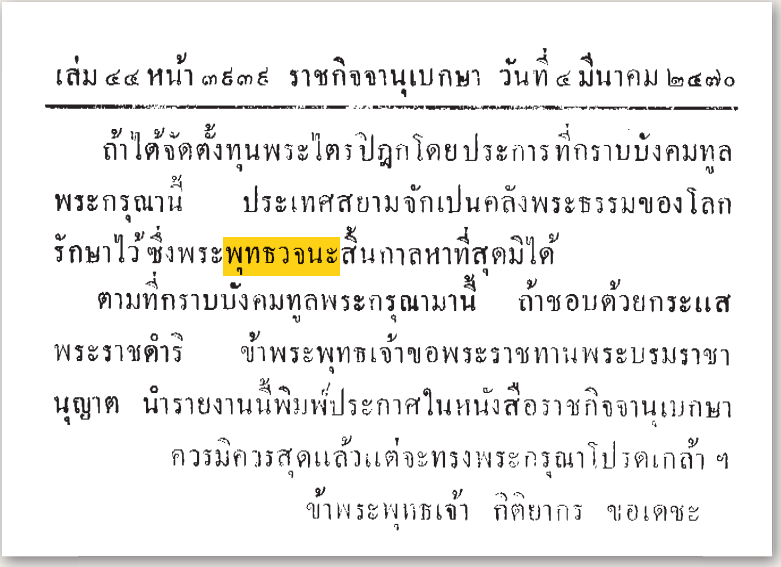

เล่ม ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐

ถ้าได้จัดตั้งทุนพระไตรปิฎกโดยประการที่กราบบังคมทูลพระกรุณานี้ ประเทศสยามจักเปนคลังพระธรรมของโลกรักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะสิ้นกาลหาที่สุดมิได้

ตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณามานี้ ถ้าชอบด้วยกระแสพระราชดำริ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต นำรายงานนี้พิมพ์ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า กิติยากร ขอเดชะ

ภาพที่ ๕

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐
เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก

๖) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๘**

พุทธวจนะ มีปรากฏในหนังสือ **บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม ๓** อาขยาต ของหลวงเทพดรุณานุศิษฏ์ จัดพิมพ์ครั้งแรก สมัย**รัชกาลที่ ๘** เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๖ (ภาพที่ ๖)

จะยังแพร่หลายไม่พอ ครูสฑฺทนีติจึงถ่ายธาตุสํสกฤต มาเป็นธาตุบาลีไม่หมด ข้อที่ปรากฏนั้น คือศัพท์บาลี อันเป็นพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎกมีอยู่ แต่ธาตุบาลี ที่จะให้ทำตัวเป็นรูปศัพท์เช่นนั้นขึ้นไม่มี ครั้นหันไป ดูสํสกฤตก็จะได้พบธาตุเช่นนั้น ดังนี้จึงรู้ได้ว่าธาตุบาลี ขาดไป แม้ในเล่มนี้ก็มี ที่ผู้แต่งได้นำธาตุมาจาก สํสกฤตและทำตัวเป็นรูปบาลีขึ้น ซึ่งได้บอกไว้ชัดเจน ในที่นั้นแล้ว.

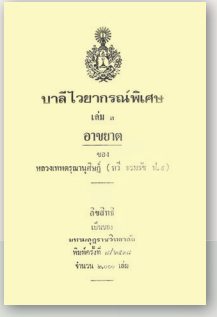

ภาพที่ ๖

***คำอธิบายภาพ**: ข้อความส่วนหนึ่งจาก หนังสือ บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม ๓ อาขยาต ของหลวงเทพดรุณานุศิษฏ์ คำนำหน้า ๓*

ที่มา:
หนังสือ บาลีไวยากรณ์พิเศษ เล่ม ๓ อาขยาต ของหลวงเทพดรุณานุศิษฏ์

๗) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๙

พุทธวจน มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก (ภาพที่ ๗)

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธวจนอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

การพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาพระบาลีเป็นอักษรไทยเป็นครั้งแรกใน รัชกาลที่ ๕ ครั้นต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๘ ได้โปรดให้จำลองและจัดพิมพ์พระไตรปิฎก พ.ศ.๒๔๗๑ ฉบับสยามรัฐ ทรงพระราชทุ่มพระราชทุ่มถวายความเคารพเคร่งครัดประดิษฐานไว้ ณ พระบรมมหาราชวังทุกวัน รัชกาลที่ ๖ ครั้นถึง รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ คณะสงฆ์ได้ถวายพระมหากรุณาธิคุณในการพิมพ์และพระไตรปิฎกภาษาพระบาลีเป็นภาษาไทยขึ้นเป็นครั้งแรก

พระไตรปิฎกภาษาบาลีที่พิมพ์ขึ้นเป็นครั้งคราวนั้น ปรากฏว่ายังมีส่วนที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอยู่มิ และพระไตรปิฎกแปลภาษาไทยที่ยังคงบกพร่องเราวเคร่งเนื่องอยู่จึงเห็นเป็นการสมควรให้มีการจำนวนอบทานแก้ไขให้เป็นที่ยุติเพื่อง่ายไป และคณะสงฆ์พิจารณาเห็นว่าใน รัชสมัยแห่งปัจจุบันนี้ การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีได้มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าอย่างยิ่ง ทั้งนี้ โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์และโบการสนับสนุนจากปฐมบรมราชูปถัมภ์ และพระราชินีด้วย

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธวจนอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ภาพที่ ๗

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖ เล่มที่ ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก

พราหมณ์ กามคุณ ๕ ประการนี้ เรียกว่าโลก ในอริยวินัย
กามคุณ ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

รูป	ที่รู้ได้ด้วย	ตา	อันน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด
เสียง		หู	
กลิ่น		จมูก	
รส		ลิ้น	
โผฏฐัพพะ		กาย	

พราหมณ์ กามคุณ ๕ ประการเหล่านี้แล
เรียกว่าโลก ในอริยวินัย.

–บาลี นวก. อํ. ๒๓/๔๔๘/๒๔๒.

ความกำหนัดไปตามอำนาจความตริตรึก (สงฺกปฺปราค)
นั่นแหละคือกามของคนเรา

อารมณ์อันวิจิตรทั้งหลายในโลกไม่ชื่อว่ากาม

ความกำหนัดไปตามอำนาจความตริตรึก
นั่นแหละคือกามของคนเรา

อารมณ์อันวิจิตรทั้งหลายในโลก ย่อมตั้งอยู่ตามสภาพของมันเท่านั้น

ผู้มีปัญญาทั้งหลายย่อมกำจัดความพอใจในอารมณ์อันวิจิตรเหล่านั้น.

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๖๐/๓๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย
ก็บุคคลที่โผล่ขึ้นมาแล้ว ว่ายหาฝั่งเป็นอย่างไร
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ โผล่ขึ้นมาแล้ว
คือ เขามีศรัทธาดี หิริดี โอตตัปปะดี วิริยะดี
และปัญญาดี ในกุศลธรรมทั้งหลาย
เพราะสังโยชน์ ๓ สิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง

เขาเป็น สกทาคามี
มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น
แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

–บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๒/๑๕.

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชนเป็นธรรมทาน ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้ ในการจะจัดทำหรือเผยแผ่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรและปรึกษาด้านข้อมูล

ในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด ติดต่อได้ที่

มูลนิธิพุทธโฆษณ์ โทร. ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐ – ๙๔

คุณศรชา โทร. ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑ คุณอารีวรรณ โทร. ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน โดยพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

www.watnapp.com | media.watnapahpong.org | www.buddhakos.org

คลื่น ส.ว.พ. FM 91.0 MHz ทุกวันพระ เวลา 17.40 น.

วัดนาป่าพง

มูลนิธิพุทธโฆษณ์